

UMBRELLA
RESEARCH

ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Дослідження проводилося на замовлення Центру політичних студій та аналітики
в рамках проекту

«ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА БОРОТЬБА З
ПОРУШЕННЯМ ЇХ ПРАВ ШЛЯХОМ ПІДВИЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ»

**Проект здійснюється за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в
Україні в рамках Програми захисту прав людини**

Виконавець дослідження: Umbrella Research

Листопад-грудень 2015

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	3
1. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	4
2. РЕЗУЛЬТАТИ.....	23
2.1. ЕКСПЕРТНІ ІНТЕРВ'Ю З ПРЕДСТАВНИКАМИ ВЛАДИ	24
2.1.1. РЕЄСТРАЦІЯ ВПО	24
2.1.2. ЖИТЛО ДЛЯ ВПО	28
2.1.3. ПРАВЦЕВЛАШТУВАННЯ ДЛЯ ВПО	32
2.1.4. ПСИХОЛОГІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА.....	35
2.1.5. МЕДИЧНА ДОПОМОГА	37
2.1.6. ДІТИ, ОСВІТА ДІТЕЙ ВПО.....	39
2.1.7. ІНФОРМУВАННЯ ВПО	40
2.1.8. КОМУНІКАЦІЯ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ.....	42
2.1.9. СПІВРОБІТНИЦТВО З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ.....	45
2.1.10. ІНТЕГРАЦІЯ ВПО	49
2.2. ФОКУС-ГРУПИ З ВПО	51
2.2.1. ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА РИНКУ ПРАЦІ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, РІВЕНЬ, УМОВИ ТА ЯКІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, МОЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЛАСНОЇ СПРАВИ 51	
2.2.2. УМОВИ ПРОЖИВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: НАЯВНІСТЬ ЖИТЛА, ЯКІСТЬ ЖИТЛА ПРОБЛЕМИ/ПЕРЕШКОДИ З ОТРИМАННЯМ ЖИТЛА, ПОСТІЙНЕ / ТИМЧАСОВЕ ЖИТЛО	55
2.2.3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗОПЛАТНИМ ХАРЧУВАННЯМ ДО ЧАСУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО.....	61
2.2.4. ПРОЦЕС ТА УМОВИ РЕЄСТРАЦІЇ ФАКТИЧНОГО МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ ВПО	62
2.2.5. ОТРИМАННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОЇ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕШКОДИ 63	
2.2.6. ДОСВІД ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОСВІДЧУЮТЬ ОСОБУ ТА ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ 70	
2.2.7. РІВЕНЬ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	71
2.2.8. НАЯВНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ЧИСЛА ВПО 73	
2.2.9. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИМИ ПУТІВКАМИ; ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В ДОШКІЛЬНІ ТА ШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ; ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЗДОБУТТЯ ПЕВНОГО ОСВІТНЬОГО РІВНЯ.....	74
2.2.10. ВИЯВЛЕННЯ ПОТРЕБ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 76	
2.3. ЕТНОГРАФІЧНІ ІНТЕРВ'Ю З ВПО	81
2.3.1. KEYC №1. ХЕРСОН. БАГАТОДІТНА РОДИНА	81
2.3.2. KEYC №2. ХЕРСОНСЬКА ОБЛ, ПГТ ГОЛА ПРИСТАНЬ, ПЕНСІОНЕР	84
2.3.3. KEYC №3 ЗАПОРІЗЬКА ОБЛ. С. ПЯТИХАТКИ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО І ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ВДОВА	86
2.3.4. KEYC №4 ЗАПОРІЖЖЯ, БАГАТОДІТНА РОДИНА.....	89
2.3.5. KEYC №5 ХАРКІВСЬКА ОБЛ., ПГТ НОВА ВОДОЛАГА, ПЕНСІОНЕРКА.....	91
2.3.6. KEYC №6 ХАРКІВ, ТАБІР «РОМАШКА», МАТИ-ОДИНАЧКА, ІНВАЛІД.....	96
2.3.7. KEYC №7 ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ, С. НІКОЛЬСЬКЕ, БАГАТОДІТНА МАТИ	100
2.3.8. KEYC №8 ДНІПРОПЕТРОВСЬК, МОДУЛЬНЕ МІСТЕЧКО, МАТИ-ОДИНАЧКА	103
2.3.9. KEYC №9 ПОЛТАВСЬКА ОБЛ., ПГТ НОВА ГОЛИЩИНА, МАТИ ДИТИНИ-ІНВАЛІДА.....	106
2.3.10. KEYC №10 ПОЛТАВА, БАГАТОДІТНА МАТИ-ОДИНАЧКА.....	109
2.3.11. KEYC №11 ЛЬВІВСЬКА ОБЛ., С. БРЮХОВИЧІ, МАТИ-ОДИНАЧКА, САМОЗАНЯТА, ІНВАЛІД.....	112
2.3.12. KEYC №12 ЛЬВІВСЬКА ОБЛ., С. СТІЛКИ, ПЕНСІОНЕРКА.....	116
3. ДОДАТОК	Помилка! Закладку не визначено.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Комплексна якісна методологія з застосуванням методів глибинних інтерв'ю, етнографічних досліджень, фокус-групових дискусій

Дизайн дослідження:

- фокус-групові дискусії з внутрішньо переміщеними особами (ФГД)
- експертні інтерв'ю з представниками органів влади (ЕІ)
- глибинні інтерв'ю з елементами етнографії (ГІ)

Локації дослідження: 6 міст (Запоріжжя, Львів, Херсон, Харків, Полтава та Дніпропетровськ - по одній фокус-груповій дискусії в кожному місті), а також 12 районних центрів або сіл - по 2 населених пункти в Запорізькій, Львівській, Херсонській, Харківській, Полтавській та Дніпропетровській областях, де мешкають ВПО

Цільова аудиторія дослідження:

Внутрішньо переміщені особи

визначаються як люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею чи покинути свої будинки або місця проживання, для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту в Луганській та Донецькій областях; особи які мають довідку і перебувають на обліку

Представники органів місцевої влади:

- Голова департаменту соціального захисту населення ОДА, чи його заступник, який координує роботу з переселенцями, або радник із питань ВПО в області
- Працівник управління праці та захисту населення, який безпосередньо контактує з внутрішньо переміщеними особами

Квотування учасників груп: за основний критерій побудови квот для розподілу респондентів всередині групи взято модель циклу життя родини (Р. Хіллу), яка дозволяє враховувати склад сім'ї / домогосподарства і вік дітей.

Серед інших критеріїв також враховано хвилю / термін переселення та тип і сферу зайнятості голови родини / годувальника.

На групах були представлені наступні квоти:

- Молода сім'я з 1 дитиною, дошкільний вік
- Молода сім'я з двома і більше дітьми дошкільний та початкові класи
- Сім'я з дітьми шкільного віку
- Сім'я, де втрачено годувальника
- «Пусте гніздо»
- Молоді спеціалісти
- Сім'я, де основний годувальник самозайнятий/ЧП
- Сім'я, де основний годувальник не працює

Квотування учасників глибинних інтерв'ю з елементами етнографії:

- ВПО, які мешкають в районних центрах області, сільській місцевості
- ВПО, які мешкають в модульних містечках

Об'єм проведених робіт:

- Загальна кількість проведених ФГД з ВПО: 6 ФГД, по 1 ФГД в кожній області
- Загальна кількість глибинних інтерв'ю з елементами етнографії: здійснено 12 візитів за місцем проживання ВПО, по 2 на кожен область
- Загальна кількість ЕІ: 12 ЕІ, по 2 ЕІ на кожне місто

Період проведення дослідження: листопад-грудень 2015

1. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загальні проблеми, з якими ми постійно стикалися в ході дослідження, до яких апелювали однаково, як ВПО так і представники органів місцевої влади:

- 1. Відсутність координованої державної стратегії щодо майбутнього ВПО, відсутність окремої політики і окремого підрозділу на всіх рівнях: центральна влада, обласна, міська, районна.** Проблемами ВПО, як додатковою роботою займаються спеціалісти органів місцевої влади.

Для проведення дослідження було важко знайти експерта, який володів би повною інформацією про проблеми та наміри щодо ВПО в місті, області. З аналогічними труднощами зіштовхуються і ВПО - не мають окремо виділеного спеціаліста, який володів би повною інформацією та міг би приймати рішення

- 2. Відсутність єдиної, концентрованої комунікації про план дій, події, заходи для ВПО між ВПО, державними органами влади, НГО**

- 3. Різні мотиваційно-поведінкові типи, які зустрічаються серед ВПО**

Залежно від таких факторів як відповідальність за своє життя, пошук винних, орієнтованість на себе чи на інших зумовлений поділ ВПО на кілька типів, що корелює з проблемами працевлаштування, житла, фінансової допомоги. При розробці подальшої стратегії роботи з ВПО варто враховувати таку типологію, принаймні точно в комунікації

Правовий аспект

Реєстрація, надання статусу ВПО

Головна проблема, пов'язана з реєстрацією – необхідність створення повної бази ВПО. Ефективній організації роботи перешкоджає:

- **Відсутність єдиного програмного комплексу**, до якого мали б доступ усі служби, що обмежує їх можливості надавати дієву допомогу ВПО
- **Відсутність єдиного реєстру обліку**, в якому містилась би вся інформація про ВПО, включаючи усі пересування по території країни
- **Відсутність бази щодо придбання ВПО житла чи транспортних засобів**, без чого неможливо контролювати виплати

Шляхи вдосконалення, які пропонуються на регіональному рівні:

1. об'єднання існуючих баз
2. відкриття доступу до єдиної бази усім зацікавленим службам (правоохоронна, міграційна, центри зайнятості, пенсійний фонд, бази по інвалідах та інші)
3. оперативне поповнення бази всіма службами водночас

Найбільш очікуваним наслідком створення повної бази ВПО на регіональному рівні є радикальне зменшення бюрократичних процедур.

Проблеми реєстрації, які потребують законодавчого врегулювання

- Вироблення механізму реєстрації осіб, які фактично проживали на території, не маючи там реєстрації, на основі інших документів, які підтверджують факт проживання. На сьогодні права таких ВПО (діти сироти, колишні засуджені, члени подружжя, які після шлюбу змінили місце проживання без зміни попередньої реєстрації, сім'ї, які внаслідок якихось кредитних чи шахрайських дій втратили житло та інші) практично не захищені.
- Реєстрація дітей родичами при наявності батьків (на сьогодні вирішена частково)

Реалізація права на житло.

Головна проблема – неможливість для переселенців вирішити це питання у спосіб, прописаний у законі.

За законом ці питання можуть вирішувати органи місцевої влади, якщо вони мають відповідний фонд житла. В усіх областях констатується відсутність (недостатність) такого фонду в комунальній власності. Навіть за умови існування на балансі місцевих органів влади житла, яке могло б бути передано переселенцям у користування, виявляється, що воно залишається незатребуваним через специфіку розташування і особливості самої категорії переселених (неготовність жити у сільській місцевості, відсутність роботи за фахом тощо). Проблемою є також включення до баз резервного житла приміщень, які фактично для житла не пристосовані.

Постанова КМУ від 01.10.2014 № 505 "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг" перекладає **відповідальність за розміщення ВПО на самих ВПО**. На сьогодні переважна кількість переселених у всіх регіонах орендує житло.

Пропоновані респондентами **шляхи вирішення проблеми житла (реалізація можлива зокрема за рахунок іноземних донорів):**

1. **Створення резервного фонду житла у комунальній власності, яке б задовольнило на короткий термін потреби тих, хто не має можливості самотужки знімати житло.**

Форма реалізації – модульні містечка, які не є заміною капітального житла.

Переваги проекту – задоволення базових потреб ВПО на достатньому рівні. Для ВПО це реальна можливість, в модульних містечках є все необхідне для проживання, оплата не висока. Хоча це тимчасове житло, є проблеми з кондиціонуванням влітку, самі будинки малої площі, проте це реальне тимчасове рішення.

Небезпеки рішення: модульні містечка можуть перетворитися на місце постійного проживання, що створюватиме для місцевої влади додаткові проблеми.

2. **Відновлення житлового фонду (переважно гуртожитків), які знаходилися у комунальній власності, але тривалий час не використовувались**

Перевага проекту – після поступового розселення ВПО, місто отримує відновлений житловий фонд та інші об'єкти інфраструктури, які може використовувати для забезпечення потреб місцевого населення.

Небезпеки рішення – невизначеність прав переселених на користування (володіння) таким житлом

Для тих, хто орендує житло самостійно, пропонується, **крім збільшення розміру державної допомоги**

1. **Комбінування державної допомоги з програмами фінансової адресної допомоги з боку іноземних донорів переселенцям саме для оплати житла.**
2. **Формування в комунальній власності певного фонду транзитного житла (на балансі громадських організацій), яке могло б тимчасово надаватися переселеним, у разі раптового розриву договору оренди.**

Перспективне бачення вирішення житлової проблеми

1. **На регіональному рівні проблему повністю відносять до загальнодержавної компетенції**
2. **На місцевому рівні існує побоювання, що будівництво капітального житла для переселених підсилить соціальну напругу**
3. **Найбільш перспективним вважається відновлення житлового фонду, що перебуває в комунальній власності з перспективою його поступового звільнення після повернення переселених додому.** Поповнення фонду має відбуватися на основі спеціально створеного реєстру об'єктів, які можуть бути використані з такою метою («довгобуди», будівлі, які належать різноманітним відомствам) з їх оперативною передачею місцевим органам влади й подальшим фінансуванням відновлення з різних джерел.

Водночас для самих ВПО питання житла є найбільш гострим, оскільки втрачено те, що набувалося тривалий час, немає жодних видимих перспектив і гарантій щодо отримання постійного житла. Самі ВПО бачать два напрямки вирішення проблеми:

- **Капітальне, тимчасове житло, без права власності на субсидованих умовах:** без необхідності орендної плати або зі значними пільгами на орендну плату та комунальні витрати
- **Постійне житло з правом власності на комбінованих умовах отримання:**

- за радянським типом – отримання житла через конкретний відрізок часу роботи на підприємстві
- житло з відстроченим терміном виплати
- передача комунального житла, що не перебуває в експлуатації

Реалізація права на працевлаштування.

Чинники, що заважають реалізації права на працевлаштування:

Зовнішні

- **Відсутність у самому регіоні робочих місць**
- **Відсутність роботи за спеціальністю**
- **Працевлаштування на неофіційній основі**

Внутрішні

- **Неготовність до нижчого рівня оплати праці**
- **Неготовність до радикальної зміни характеру праці**

Чинники, що сприяють реалізації права на працевлаштування

- **Переведення у регіон підприємств зі Сходу**
- **Високий рівень професійної кваліфікації**

Шляхи вирішення проблеми

1. на державному рівні – **прийняття програми створення робочих місць, з гарантуванням працевлаштування ВПО**
2. на регіональному рівні – **використання нового трудового потенціалу для розвитку регіону**
3. на індивідуальному рівні – **мікрогранти для створення (відтворення) власного бізнесу**

Важливим технологічним моментом у покращенні ситуації є розвиток комунікацій між службами на рівні регіону

Наразі більшість тих ВПО, хто працює, кому пропонували роботу, знаходили її самотужки, за оголошеннями в Інтернет і через знайомих, а не завдяки Центру зайнятості. Показово те, що успішні варіанти адаптації довелося спостерігати у випадках якраз не надмірної/достатньої, а малої зовнішньої допомоги, або відсутності її взагалі.

Потребують окремої уваги підприємці, що мали власний бізнес до переселення, тут є наступні групи ВПО:

- **Перереєстрували свій бізнес за новим місцем проживання**

- Реєстрація залишилася попередня, якщо це в містах, що перебувають під контролем України
- Встигли розформувати/продати бізнес і вивести капітал, готові починати спочатку, мають досвід
- Не встигли/не мали змоги продати бізнес, все втрачено

Основні проблеми, з якими стикаються ВПО підприємці:

- Перереєстрація потребує прописки за фактичним місцем проживання
- Нарощування з нуля бази клієнтів, що потребує багато часу
- Необхідність дофінансування

Пропозиції ВПО-підприємців:

- Спрощення процедур реєстрації
- Спрощення/пільги з оподаткування
- Сприяння місцевої влади щодо збуту продукції: певний час надавання пріоритету на продукцію/послуги саме ВПО

Матеріальне забезпечення

Регіональні органи влади бачать свою головну функцію переважно у розподіленні та контролі державних фінансових надходжень і формуванні списків під запит різних донорів щодо допомоги конкретним групам ВПО. Додаткові фінансові внески на регіональному рівні мають точковий характер (оплата комунальних послуг у модульних містечках; допомога сім'ям з дітьми для придбання шкільного приладдя). Інколи передбачається підключення ВПО до вже існуючих в регіонах програм, які фінансуються з місцевих бюджетів.

Реальне матеріальне забезпечення ВПО є різним, але більшість із опитаних, за їх твердженнями, **існують лише завдячуючи фінансовій допомозі держави**, соціальних виплат, різноманітних пільг, гуманітарної допомоги. Люди, маючи статки вище середнього, часто «проїдають» запаси, намагаючись усіма силами зберегти колишній рівень життя. Цих грошей часто вистачає на невелику оренду, комунальні та харчування. Через складнощі з працевлаштуванням низка ВПО вдаються до хитрощів, оформлюючи допомогу і в Україні, і на її окупованих територіях, або фіктивне розлучення, забирають до себе людей літнього віку з буферних, «сірих» зон, часто мігрують між двома територіями, заробляють на спекуляції, ввозять товари на окуповані території і т.д., тобто шукають альтернативні працевлаштуванню варіанти отримання коштів.

Найбільше допомогу отримують власники соціального житла у великих містах (модульне містечко у Дніпропетровську, гуртожиток у Запоріжжі).

Найменше – ВПО у сільській місцевості й ті ВПО, котрі звикли розраховувати на власні сили та просто не відслідковують де яка допомога є, не реєструються, не стають на черги.

Щодо особливостей розподілу допомоги, то ряд ВПО висловлювали наступні критичні зауваження:

1. **Погана координація всіх центрів допомоги між собою**
2. **Відсутність контролю за розподіленням і використанням допомоги на місцях**
3. **Корупція і кумівство при розподіленні**
4. **Відсутність єдиної чіткої системи допомоги кожному ВПО**

Психологічна допомога

Вважається потрібною для подолання переселенцями наслідків психологічної травми

Організовано надається

1. Жителям модульних містечок
2. Дітям у школах

Надається в разі індивідуальних звернень фахівцями ЦСССДМ, а також іншими структурами, які обслуговують потреби ВПО

Психологічна допомога затребувана не лише ВПО. Її потребують працівники соціальних служб, що працюють із переселеними, оскільки виникають проблеми, пов'язані з «професійним вигоранням».

Культура отримання психологічної допомоги у самих ВПО не розвинена. Частина респондентів працювала з психологами, але інша частина не бачить в цьому потреби.

Юридична допомога

Вважається абсолютно достатньою з точки зору місцевої влади. Надається переважно на безоплатній основі волонтерськими та міжнародними організаціями.

Зі сторони ВПО актуальна потреба в спеціалізованій юридичній консультації, особливо для підприємців.

Медицина, здоров'я

Ситуація оцінюється як задовільна. Права на отримання ВПО медичного обслуговування регіони намагаються забезпечити у повному обсязі.

Проблеми

на загальнодержавному рівні

1. **Необхідність оперативного фінансового забезпечення додаткових медичних послуг, яких потребують ВПО**

2. Необхідність забезпечення медичними препаратами хронічно хворих з числа ВПО

На рівні ВПО

- 1. Необхідність додаткової матеріальної підтримки найбільш вразливих груп**
- 2. Канали додаткової допомоги**
- 3. Органи соціального захисту**
- 4. Міжнародні (релігійні) організації**
- 5. Громада**

Санаторно-курортне лікування

1. Путівки пропонувалися, але не всім, з іншого боку ВПО не проінформовані про право на санаторно-курортне лікування. Більше пощастило мешканцям соціального житла, де краща комунікація.
2. Одиначні випадки, коли ВПО звертались і не могли отримати путівки на санаторно-курортне лікування, отримували формальні відписки.
3. Базова медична допомога в державних лікарнях надавалася й надається ВПО. За частину медичних обстежень і лікування платня з ВПО не здійснювалась, але частина респондентів за ряд послуг таки змушені були платити. Зазвичай це складні операції, які лікарні не погоджувалися робити без оплати, але, наприклад, у випадку пологів послуги надавалися абсолютно безкоштовно.
4. У таких випадках ВПО змушені шукати інші джерела фінансування, вживати заходів щодо виділення коштів.
5. Проблеми були і є досі з переоформленням і отриманням групи інвалідності

Діти, освіта ВПО

У всіх регіонах діти ВПО забезпечені місцями у дитячих дошкільних закладах і школах. Відбувається оздоровлення дітей. Є успішні приклади інтеграції дітей, а через них і батьків у нове середовище.

1. Діти респондентів були влаштовані до шкіл та дитячих садків вчасно і зазвичай їх влаштовували в першу чергу. Респонденти батьки у великих містах не платять за навчання і внески у шкільні фонди, а от у селах в цьому питанні склалося по-різному. Деякі респонденти скаржилися що зобов'язані платити на рівні з усіма.
2. Випадків упередженого ставлення до дітей зі сторони місцевих дітей чи вихователів/вчителів респонденти не називали, поодинокі випадки негативу у шкільному середовищі є несистемними, але частіше траплялись у сільській місцевості, що ймовірно детермінувалося специфікою замкнутості сільських громад.
3. Частина респондентів стверджує, що їх дитина потрапила у сильнішу школу, але для деякого навпаки новий колектив є значно слабшим за попередній.
4. Діти швидко адаптуються, заводять нових друзів, а також підтримують зв'язок із друзями з Донецьку і Луганську по скайпу та через соціальні мережі.

Проблеми

1. Нестача місць у дошкільних установах
2. Обмежені фінансові можливості ВПО, які не дозволяють задовольнити всі шкільні потреби дитини

ПРОПОНОВАНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

1. Державна програма побудови додаткових дошкільних закладів у межах фінансування з боку донорів
2. Спеціальна програма державного фінансування підготовки дитини до школи

Дискримінація

Стосунки з населенням загалом оцінюються як позитивні, хоча побоювання щодо виникнення конфліктів та дискримінації мали місце.

Конфлікти, пов'язані зі статусом переселенця, респондентами не фіксувалися, дискримінація при прийомі на роботу заперечувалася.

Водночас відзначається наявність спорадичних конфліктів, пов'язаних скоріше не зі статусом, а з особистісними характеристиками людей

Явних випадків утисків, принизливого чи нерівного ставлення до ВПО з боку місцевих жителів не виявлено, є одиничні свідчення про наявність таких:

- Побутові випадки спілкування
  - «Или, допустим, я еду в троллейбусе, начинает ко мне залицаться мужчина где-то моего возраста. Я так сижу, на него спокойно смотрю. Ну, давайте, пани, выходим, вы ж славянка, должны город хорошо знать. Я говорю, не со Львова. Он – только не говорите мне, что вы с Крыма. Вот так вот. Понимаете, в чём дело. Нет, говорю, я не из Крыма, ещё хуже. Я говорю, я с того міста, яке на Л називається, десь по ту сторону України. Він так на мене дивиться, я кажу з Луганська. Он так фыркнул, знаете, как на водичку, и вышел.» Львів, жін
- Небажання орендодавців здавати житло або різке зростання ціни для «донецьких»

Координація та комунікація між ВПО, НГО, державними установами

Влада:

Комунікація між регіональними і центральними органами влади загалом може бути оцінена як недостатньо ефективна.

Головний запит з боку обласних та міських адміністрацій пов'язаний з очікуванням від центральних органів влади розробки стратегічного рішення проблеми ВПО. В якості орієнтира області очікують на прийняття державної програми для переселенців. Надалі вже на її основі планується розробити обласні програми. Також пропонується створення окремого державного органу який буде спеціально займатися проблемами переселених і координувати діяльність усіх інших державних структур відносно допомоги переселеним, розробляти надалі комплексні програми і через який буде

здійснюватися їх централізоване фінансування. На сьогодні потрібен системний підхід до роботи з переселеними, де окрім реєстрації та соціальної допомоги мають розроблятися питання їхньої інтеграції, працевлаштування, забезпечення житлом та інше.

ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА – ЗНАЧНЕ ВІДСТАВАННЯ ВІД ЗАПИТІВ ПРАКТИКИ.

Нагальні питання, які потребують вирішення

1. **Ігнорування пропозицій із місць** (відсутність будь-якої реакції)
2. **Імітація реагування** (листування по колу, коли відповідь на запит від структурного підрозділу регіонального органу влади до міністерства готує зрештою інший структурний підрозділ того ж регіонального органу влади)
3. **Неефективність існуючих способів комунікації**, відсутність трансляції з центру ефективних моделей, розроблених на місцях (засідання і наради, які не впливають на реальні практичні дії)
4. **Надмірний контроль з боку центральних органів влади** з ухилом у каральний бік замість допомоги у виправленні помилок (міністерські перевірки)

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ

1. Активне залучення регіонів у розробку стратегічних рішень
2. Активізація зусиль місцевих органів влади, тиск знизу
3. Ліквідація дублювання функцій, зменшення кількості «проміжних ланок» комунікацій
4. Активізація регіонів у пошуках точок дотику з приводу специфічних регіональних проблем

Комунікація між регіональними органами влади та міжнародними організаціями

Характерною ознакою є комплексний характер допомоги – у регіонах водночас працюють різні МО, які впроваджують різні проекти

Співробітництво з МО відбувається у всіх досліджуваних регіонах, однак будується на різних підходах.

Існують наступні моделі побудови взаємодії

ПО ХАРАКТЕРУ СПІВПРАЦІ З ДОНОРАМИ

1. **Формуюча** – цілеспрямований вплив на донорів з метою вирішення конкретних завдань
2. **Обслуговуюча** – відповіді на запит донорів

ПО ФОРМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ

3. **Жорстко формалізована** – тільки на основі договорів на державному рівні
4. **Частково формалізована** – на основі державних договорів та меморандумів співробітництва на регіональному рівні

5. Неформалізована – прямі особистісні контакти

ПО СУБ'ЄКТУ ВЗАЄМОДІЇ

6. **Державні органи і обласні організації**, як їх представники
7. **Обласні адміністрації спільно з громадськими організаціями**
8. **Виключно громадські організації**, в тому числі й створені самими ВПО

На практиці превалює поєднання різних форм взаємодій.

Проблемний момент – завищені очікування від донорів. Їх розглядають **не як допоміжний, а як центральний фінансовий механізм** вирішення ключових проблем переселених

Допомога від МО, якої потребують самі регіональні органи влади у роботі з ВПО

1. **Професійна**
2. **Матеріальна**
3. **Психологічна**

Комунікація між регіональними органами влади та ВПО

Загальна оцінка місцевими органами влади стану інформування переселених в усіх регіонах виключно позитивна

Головний інструмент інформування – сайт органу влади

Переселені сприймаються як активні користувачі

Найбільш часто згадуваний канал комунікації – оголошення на стендах в управліннях соціального захисту (волонтерських організацій), за допомогою яких інформують як про загальні питання, так і про оперативні заходи

Превалює пасивна модель інформування.

Фактично розповсюдження інформації між ВПО здійснюється лише завдяки активності самих же ВПО, які відвідуючи відповідні організації діляться потім отриманою інформацією із знайомими.

Така модель інформування не забезпечує доведення інформації до безпосереднього споживача.

Найкраще інформованими є ті, хто мешкає в місцях компактного проживання, де також розвішуються оголошення.

Інформування спорадично здійснюється також через засоби масової інформації.

Найбільш ефективною є модель оперативного інформування ВПО «в ручному режимі» соціальними працівниками

Впровадження більш активних форм інформування (безкоштовні листівки, газети для ВПО) вважається непотрібним

Найбільш проблемним моментом існуючої інформаційної стратегії в усіх регіонах є те, що частина ВПО, яка проживає у сільській місцевості або невеликих містечках фактично має надто обмежений доступ до інформації.

ВПО про комунікацію

Реальна комунікація між органами влади та ВПО – базова налагоджена, але відчутна гостра потреба координаційного спеціалізованого органу

КОМУНІКАЦІЯ МІЖ МІСЦЕВОЮ ВЛАДОЮ ТА ВПО РЕАЛІЗОВАНА ЧАСТІШЕ НА БАЗОВОМУ ТА ФОРМАЛЬНОМУ РІВНІ. Є загальна інформація на сайтах служб обласних адміністрацій, міських соціальних служб та в приміщеннях, на дошках оголошень. Такий об'єм інформації часто є недостатнім, і не кожен ВПО може розібратися в суті повідомлень та наскільки інформація стосується саме його ситуації.

Гострими є питання

- централізації та координації комунікації, направленої на ВПО від всіх сторін: органів влади, благодійних, волонтерських, міжнародних організацій
- відсутності координованого і регулярного інформування про всі заходи для ВПО
- не зрозумілий для ВПО принцип розподілу грошової, матеріальної, гуманітарної допомоги
- ВПО стикаються з тим, що наразі немає ніякої комунікації щодо подальших планів держави, місцевої влади щодо ВПО

«Ни закона нет о переселенцах, абсолютно ничего нет. Вот жильё осталось. Можно было уже за эти два года решить какой-то вопрос. Заберите у нас жильё», Дніпропетровськ, жін

«На самом деле, до сих пор нет нормальной социальной программы для людей, у которых эти негодья, орки, позабирали дом родной. То, что сейчас правительство не выработало до сих пор никакого социального пакета, не определило абсолютно ничего – это да, это есть», Запоріжжя, чол

«Либо дали б нам статус беженца, чтобы мы по этому статусу что-то бы могли, какие-то льготы», Запоріжжя, жін

Наразі налагоджено інформування окремих груп ВПО: жителів модульних містечок, студентів.

Релевантні джерела отримання інформації: форуми, спільноти ВПО і для ВПО в Інтернет, знайомі ВПО, що проживають в інших містах

«Да, подписана на группы юридические, там всякие разные люди, которые юристы, которые предоставляют бесплатную помощь переселенцам», Дніпропетровськ, жін

«Да, они берут и размещают информацию, которая будет интересна и важна переселенцам. Я просто благодаря им бесплатно узнаю эту информацию» Дніпропетровськ, жін

«А я узнаю там в социальных сетях в «Контакте», да и вот мне в университете мой куратор иногда звонит, говорит, что будет происходить. И мне на факультете такое говорят, я потом иду и там узнаю», Дніпропетровськ, чол

ТИПОЛОГІЯ ВПО

Місцевими органами влади:

ЗА КРИТЕРІЄМ РЕЄСТРАЦІЇ

1. **Зареєстровані**
  - Реєструються і отримують допомогу
  - Реєструються і не потребують допомоги
2. **Не зареєстровані**
  - Через законодавчо не врегульовані моменти
  - Через власну незацікавленість
  - Через страх переслідувань за якісь протиправні дії
  - Через страх переслідувань після можливого повернення додому
  - Через повну інтеграцію
3. **Не реєструвалися, але звертаються за реєстрацією**
4. **Реєструвалися, але не звертаються за перереєстрацією**
5. **Зняті з реєстрації**
6. **Повернулися на місце попередньої реєстрації (зона АТО, Крим)**
7. **Мігрують всередині країни**
8. **Виїхали в іншу країну**

Зняття з реєстрації, на відміну від постанови на неї, не носить масового характеру і переважно зникатиме лише за умов іншого визначення статусу ВПО або його зникнення як такого. Фактично сама наявність такого статусу в ситуації, коли подальша доля територій попереднього проживання не вирішена, дає людям відчуття певної соціальної захищеності.

Розбіжність між кількістю фактично зареєстрованих ВПО і оцінкою представниками органів влади кількості тих, хто реально проживає в області:

- Проживає більше, ніж зареєстровано: характерно для областей, віддалених від зони АТО, за рахунок зменшення їх функції транзитера.
- Проживає менше, ніж зареєстровано: характерно для областей, що межують з зоною АТО, за рахунок фіктивної реєстрації, яка не пов'язана з реальним проживанням («пенсійний туризм»).

ТИПОЛОГІЯ ВПО за результатами ФГД та етнографій

АДАПТАНТИ

Ті, хто адаптується і намагається жити в новому соціальному середовищі, на новій території. Вони бувають активні й пасивні. Найчастіше з числа тих, хто знімає сам житло, сам шукає роботу чи організовує свою справу. Наприклад, приватні підприємці намагаються перенести бізнес сюди або перебудовуються під умови регіону, шукають нові сфери.

Зазвичай це:

- Молодь, не сімейні, частіше переїзд без батьків: легко адаптуються, переключаються, знайшли підробіток та/або постійну роботу, соціалізація проходить успішно – набувають знайомих, друзів. Орієнтовані закріпитися за фактичним місцем перебування, створювати сім'ї.

- **Основна потреба – робота, житло буде**

«Мне кажется, если людям постоянно предлагать какую-то помощь, то это будет просто бездействие. Как по мне, то просто найди работу и чувствуй себя таким же, как и все», Запоріжжя, жін

- Середнього віку, сімейні, є діти, зазвичай робота у чоловіка: або компанія перереєструвалася по новому місцю, або робота не прив'язана до постійного місця.

- **Основна потреба – робота, гарантії майбутнього (частіше це саме питання житла) та висока потреба в соціалізації, знайомства зі школи, університету зруйновано, фактично зараз тільки робочі знайомства. Хотіли б залишитися за місцем фактичного перебування. Самі бачать наступні варіанти вирішення проблеми житла:**

- радянська практика отримання житла
- розстрочка на житло
- передача житла, що перебуває в комунальній власності, але не експлуатується під капітальний ремонт на кілька сімей, готові самі зробити ремонт

«Как только государство разработает какую-то четкую социальную, экономическую программу, обеспечит нормальных людей, которые хотят жить в нормальном государстве, жильем – тогда оно наладится само собой» Вот Людмила говорит, что «мы там привыкли». Да не тяжело это. Тяжело понимать, что дальше ничего непонятно. То есть, человек снимает квартиру, дальнейшие перспективы движения в этом направлении абсолютно не понятны. Человек не сможет всю жизнь снимать квартиру, потому что надо жить, надо растить детей, надо строить дальше свою жизнь, нельзя циклиться. Это не сложно. Сложно – не понимать то, что будет дальше, Запоріжжя, чол

Негатив: такі групи часто орієнтовані на виїзд із України.

Позитив: поповнюють інтелектуальний капітал регіонів, де осіли, оживляють його конкурентне середовище. Продукують конструктивні ідеї, здатні реально змінити ситуацію з ВПО через громадянські ініціативи (трудове законодавство).

«УТРИМАНЦІ»:

- Також є активні і пасивні. Тут і фіктивно розлучені, і пенсіонери-маятники, і сезонні підприємці-«грантоїди».

- Стратегія одна – заробити на своєму статусі, «вичавити» максимально грошей з усіх можливих і видимих допомог. Початковий мотив – частіше виживання, потім входить у звичку і стає життєвою стратегією. Навіть якщо залишаться, мотивація до адаптації нейтралізована тривалим споживацтвом. Соціальне «утриманство» в активній формі постулюється в модульних містечках, гуртожитках та інших соціально організованих місцях скупчення ВПО, які стали об'єктом уваги цілого ряду організацій,

які постійно надають їм допомогу. Сумарно можна припустити, що таких половина або більша половина від всіх ВПО. Вік і соціальний статус різний.

Негатив: будуть продовжувати вимагати постійного утримання незалежно від об'ємів отриманої допомоги .

Позитив: фактом свого існування сприяють підтримці діяльності волонтерських і громадських організацій, не отримавши допомоги ймовірно повертатимуться додому

ТИМЧАСОВІ

○ Орієнтовані на повернення додому. Живуть в очікуванні дива і часто за інерцією, а ще частіше в депресії, ілюзіях, мріях. Ідея-фікс – повернутися додому. Тікають від дійсності, іноді в алкоголь. Потребують психологічної допомоги та стимулювання. Не можуть, а частіше не хочуть адаптуватися. Люди різного віку, але переважно старше 45. У минулому часто держслужбовці із середніми доходами або нижче середніх, соціально не активні, аполітичні. Найчастіше проживають в місцях соціального житла - гуртожитках, санаторіях, готелях та ін. Таких можливо більше чверті, але менше половини.

Негатив: схильні до маргіналізації, алкоголізації та суїцидів.

Позитив: при стимулюванні, включеності в соціальне середовище адаптуються

РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

ДНІПРОПЕТРОВСЬК – дороге місто, але широкі можливості щодо працевлаштування для різних професійних груп, це поближче до дому, можна їздити, наглядати за майном.

Є крупні донорські програми – тимчасове житло, гранти на організацію власної справи. Дороговизну житла в місті компенсує модульне містечко, хоч це і тимчасове житло. При такому варіанті жінки можуть не працювати, заробіток чоловіка, регулярні виплати від держави, гуманітарна допомога покривають витрати на проживання.

Прослідковується чітка робота ОДА

Названі на фокус групах організації які допомагають ВПО:

- **Благодійний фонд «Допомога Дніпра»**
- **«Червоний хрест»**
- **Протестантські релігійні організації:** разова допомога, гуманітарна, продукти, товари для дітей

Структурована робота, чітко знаходять ВПО, запрошують на читання, для духовної підтримки. Надають психологічну допомогу дітям, юридичну допомогу, безоплатну, мають масажистів (Дніпропетровськ)

ЗАПОРІЖЖЯ – сприятливе для працевлаштування місто, як для відкриття/переоформлення власного бізнесу, так і для пошуку роботи. Найбільш потужна допомога зі сторони релігійних общин, в них часто працюють самі ВПО

Названі на фокус групах організації які допомагають ВПО:

Caritas

«Не знаю, может, у них там подпитка очень сильно серьезная, может, сама организация по себе мощная. Но из всех, касаемо помощи, я от них получил помощь серьезную финансовую. Потом тоже там были моменты. То есть, из всех тех, кто предлагал помощь – это была самая. Если остальные организации стараются помочь – какие-то продукты, то у «Caritas» подходы такие», Запоріжжя, чол

Конгрес інвалідів, допомагають дитячим одягом, іграшками, харчуванням

Програма від ООН (точну назву не змогли назвати)

«Я как раз перевелся, приехал, там была какая-то программа, то ли «ООН-вская», материальная помощь была. И вот, не получилось. А второй проект, который был не под эгидой США, тоже финансовая помощь, я заполнял здесь анкету, Лена помогала, - и я вот попал в число счастливых, можно так сказать. Поэтому, насколько я понимаю механизм – там есть определенные критерии, которые они выставляют», Запоріжжя, чол

«Небо для тебе»

«Они бесплатно массажи делают. Ребенка кормили». «Да. Детей можно приводить»

Міський центр допомоги переселенцям

Налагоджена і чітка робота по першій допомозі необхідними речами, регулярна продуктова допомога, одноразова фінансова допомога, психологічна допомога. Організація релігійного характеру

Сантіс – теплі речі для дому: ковдри, подушки

ХЕРСОН – місто не може забезпечити робочі місця для ВПО за професією та запитами щодо заробітної плати, область переважно аграрна.

За словами учасників «толку від організацій, що діють в Херсоні ніякого», і згадування про них, скоріше як про безнадійні. Хоча під час дискусії обговорюють, що різні організації їм допомагали але назв не пам'ятають

Названі на фокус групах організації які допомагають ВПО:

Організація «Успішна жінка»

Міжнародна служба з міграції

Крим SOS

«Ми херсонці»

«Червоний Хрест»

ХАРКІВ

Добре налагоджена робота міграційної служби, паспортного столу, соціальних служб у плані базової допомоги. Є два крупних місця тимчасового поселення ВПО: модульне містечко та санаторний заклад «Ромашка»

ВПО СПРИЙМАЮТЬ МІСТО СКОРИШЕ ЯК НАПРУЖЕНЕ, АГРЕСИВНЕ, ДАВИТЬ.

Найбільш відчутна підтримка від організацій:

Caritas – допомога продуктами харчування, одяг, взуття, побутові речі, дрібна побутова техніка, грошова допомога

«Станція Харків», гуманітарна допомога

Протестантські організації, церкви, допомагають всім категоріям ВПО

Рідше **«Червоний Хрест»**, частіше допомагають багатодітним, самотніми матерями, інвалідам

На групах в інших містах озвучено, що боялися їхати в Харків, оскільки там теж була нестабільна ситуація і реальна можливість розширення дій з зони конфлікту.

ЛЬВІВ

Щодо поглядів на поточну ситуацію з ВПО та вирішення проблем ВПО, то у Львові була найбільшою різницею між баченням експерта-учасника дослідження та самих ВПО, що брали участь в дослідженні.

Часті згадування про сильне стереотипне сприйняття ВПО львів'янами як заможних, таких, що отримують високі грошові компенсації від держави та інших організацій.

За словами учасників фокус груп, найбільшу допомогу ВПО з Донецької та Луганської областей отримали від благодійної організації «Кримська хвиля». Організація почала працювати ще з початку хвиль переселень жителів півострова Крим, та вже мала певний досвід. Наразі функціонує досить слабо – більшість волонтерів влаштувалися на постійну роботу.

Найбільш відчутна підтримка від організацій:

«Армія спасіння» - волонтерський фонд.

«Жіночі перспективи» - від Міжнародної організації з міграції .

Самі ВПО говорять про явні ментальні відмінності з місцевим населенням

ПОЛТАВА

На рівні міста, області не було передбачено спеціального житла для ВПО та відчутна низька включеність органів місцевої влади в питання ВПО.

Найбільшу допомогу надає благодійна організація «Світло надії» - грошова, гуманітарна, допомога з працевлаштуванням, психологічна допомога. Організація надала в тимчасове користування ВПО місця в своєму Центрі адаптації для

проблемних категорій населення. Це фактично єдина можливість безоплатного тимчасового житла в Полтаві.

Церкви та релігійні общини можуть надати допомогу по запиті.

Самі ВПО сприймають Полтаву як «велике село», де всі про всіх все знають, та не дороге місто. Часто ВПО мають більший достаток, ніж полтавчани. Разом із тим у Полтаві доступне житло для оренди, рівень життя не високий, що дозволяє ВПО облаштуватися на власні заощадження та грошову допомогу держави.

ПЕРСПЕКТИВИ

Оцінка перспектив вирішення проблем ВПО регіональними органами влади

Проблема ВПО буде існувати ще не один рік, навіть за умови позитивного завершення конфлікту в зоні АТО.

Існують два можливих сценарії на найближчу перспективу (2-3 роки).

- 1. ЗОНА АТО ЗБЕРІГАЄТЬСЯ, АЛЕ КОНФЛІКТ ЗНАХОДИТЬСЯ У «ЗАМОРОЖЕНОМУ СТАНІ».** За такого сценарію **потрібно формування державної програми інтеграції та адаптації переселенців на чітко визначений період часу, з прописаними пріоритетами та зазначеними розмірами їх фінансування.** ВПО залишаються у статусі переселенців, який визначає їх права на отримання певних соціальних пільг. Пропоноване зараз підвищення виплат ВПО при збереженні існуючої системи реєстрації призведе до збільшення кількості тих, хто буде реєструватися як переселенець і повертатися у місця постійного проживання. За відсутності програм, які ефективно сприяли б працевлаштуванню, проблема державного утримання ВПО буде загострюватися.
- 2. АТО ЗАВЕРШУЄТЬСЯ І СТАТУС ПЕРЕСЕЛЕНЦЯ ВТРАЧАЄТЬСЯ АВТОМАТИЧНО.** Натомість має бути розроблений інший механізм, який передбачатиме **відновлення житла (або компенсацію його втрати).** Центр допомоги має переміститися на звільнені території, з метою їх відновлення, створення робочих місць та інше. Ті переселенці, які вирішать залишитися на місцях нового проживання, залишаються специфічною супроводжуваною групою, але втрачають право на отримання щомісячних виплат, однак отримують право на компенсацію в разі втрати житла. Для мешканців населених пунктів, які зазнали суттєвих руйнувань під час АТО, розробляються спеціальні програми.

Очевидно, що у найближчий рік продовжуватиме розгортатися сценарій №1. Проте нагальним завданням є підготовка програм по обох варіантах розвитку подій.

ОЦІНКА ВПО ВЛАСНИХ ПЕРСПЕКТИВ

Частина респондентів, що декларують мотивацію до успішної адаптації, насправді досі перебуває в стані очікування і є «тимчасовиками», які прагнуть повернутися додому

попри все. Успішні «адаптанти» більше говорять про плани на майбутнє, активно облаштовують нове житло, в них інший настрій і відсутність інтересу до допомоги. В цьому сенсі важливо проаналізувати фактори «неповернення».

Позитивні фактори

1. Наявність вже на новому місті фактично свого житла (соціальне, обжите житло і розстрочка)
2. Ймовірність успішного працевлаштування, бажано і по спеціальності (відкриття своєї справи)
3. Потреба отримувати тут фінансову допомогу (на дитину інваліда, інші соціальні виплати)

Негативні фактори

1. Відсутність, знищення, пошкодження старого житла
2. Закриття підприємств і організацій колишнього міста роботи
3. Від'їзд з окупованих територій родичів, друзів, сусідів.

«Тимчасовики» з часом мають потенціал стати «адаптантами» за умов збігання ряду вищезокреслених факторів. Інша справа з групою утриманців, яким прийдеться повністю перебудувати свою життєву стратегію.

2. РЕЗУЛЬТАТИ

ЕКСПЕРТНІ ІНТЕРВ'Ю З ПРЕДСТАВНИКАМИ ВЛАДИ

ФОКУС-ГРУПИ з ВПО

ЕТНОГРАФІЧНІ ІНТЕРВ'Ю З ВПО

2.1. ЕКСПЕРТНІ ІНТЕРВ'Ю З ПРЕДСТАВНИКАМИ ВЛАДИ

2.1.1. РЕЄСТРАЦІЯ ВПО

ГРУПИ ПЕРЕСЕЛЕНИХ ЗА КРИТЕРІЄМ РЕЄСТРАЦІЇ:

1. ЗАРЕЄСТРОВАНІ

- Реєструються і **отримують допомогу**
«без этой справки, согласно постановления, нельзя ни пенсию получить, ни социальные выплаты получать» (Дніпропетровськ 1)
- Реєструються і **не потребують допомоги**
«самотужки дають собі раду» (Львів 2)

2. НЕ ЗАРЕЄСТРОВАНІ. Причини:

- Через законодавчо не врегульовані моменти.
Не мають реєстрації у зоні АТО попри те, що реально там проживали
«женщина, например, построила дом в Донецкой области, начались боевые действия, а она не успела получить право собственности и зарегистрироваться там самостоятельно. То есть большой двухэтажный дом есть, в нём жить можно, но нет у неё там регистрации» (Херсон 2)
- Через власну незацікавленість
«молодая семья, да, у них нет пенсионеров, у них нет каких-то социальных выплат, как семьям с детьми, с инвалидами» (Дніпропетровськ 1)
«допустим, переехали с Донецкой, с Луганской области и сразу идут здесь на завод. То есть у них нет необходимости, у них есть достаточное количество денег, чтобы здесь снять себе жильё или купить. То есть смысла им регистрироваться, я думаю, как бы, особо нет» (Запоріжжя 2)
- Через страх переслідувань за якісь протиправні дії
«ті кому є що приховувати, але які не впевнені, от їм розказувати чи не розказувати про права, що вони мають» (Львів 2)
- Через страх переслідувань після можливого повернення додому
«нам же ещё придётся туда возвращаться, а как там будет дальше – никто не знает» (Дніпропетровськ 2)
«психологічний страх, що щось може бути, якісь проблеми від тої псевдо-влади, що діяла на тих територіях» (Полтава 1)
- Через повну інтеграцію
«купають тут житло і вважають, що вони вже містяни, не хочуть навіть визнавати, що вони переселенці» (Львів 2)

3. НЕ РЕЄСТРУВАЛИСЯ, АЛЕ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ЗА РЕЄСТРАЦІЄЮ

«Были и такие, которые приехали, не регистрировались, попали, допустим, в больницу, все запасы, которые были, съелись. И им пришлось идти регистрироваться, чтобы получать помощь на проживание и естественно оформляют какие-то другие пособия, если они положены» (Запоріжжя 1)

4. РЕЄСТРУВАЛИСЯ, АЛЕ НЕ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ЗА ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЄЮ

«закончился срок регистрации, но уже срок выплат у них закончился, они больше не претендуют на выплаты и они не захотели перерегистрироваться» (Дніпропетровськ 1)

5. ЗНЯТІ З РЕЄСТРАЦІЇ

- Повернулися на місце попередньої реєстрації (зона АТО, КРИМ)

«там стабилизировалась ситуация. Они решили, что там уже не так страшно, и выехали, допустим, отсюда к себе домой» (Запоріжжя 2)

- Мігрують всередині країни

«Многие понимают, что цены высокие на съём жилья, они либо в область уезжают, либо переселяются в другие области. На Западную Украину многие у нас выезжали» (Дніпропетровськ 2)

«Зараз дуже багато переїжджають. Зі Львова, там з Карловки, з Харкова, з Києва, з Кременчука – вони рік чи півроку побули, приїхали сюди. Від нас – туди. Дуже їздять.» (Полтава 2)

- Виїхали в іншу країну

«Очень немало наших даже уехало за границу. Поэтому и снимались с регистрации» (Херсон 2)

ЗНЯТТЯ З РЕЄСТРАЦІЇ, на відміну від постановки на неї, **НЕ НОСИТЬ МАСОВОГО ХАРАКТЕРУ** і переважно зникатиме лише за умов іншого визначення статусу ВПО або його зникнення як такого. Фактично сама наявність статусу в ситуації, коли подальша доля територій попереднього проживання не вирішена, дає людям відчуття певної соціальної захищеності.

«Люди не спешат сниматься с регистрации. Те, кто возвращаются в Донецкую, Луганскую области, нет, я не знаю, ни одного такого случая не было, чтобы они снялись с регистрации... Херсон на данный момент для них, как ремень безопасности в машине. Он может пристегиваться, а может не пристегиваться, для него это роли не играет, а лучше пристегнуться, в общем-то. То есть он уехал туда, если что-то начнётся, у него будет возможность опят сюда выехать» (Херсон 1)

РОЗБІЖНІСТЬ МІЖ КІЛЬКІСТЮ ФАКТИЧНО ЗАРЕЄСТРОВАНИХ ВПО І ОЦІНКОЮ ПРЕДСТАВНИКАМИ ОРГАНІВ ВЛАДИ КІЛЬКОСТІ ТИХ, ХТО РЕАЛЬНО ПРОЖИВАЄ В ОБЛАСТІ.

ХАРАКТЕР РОЗБІЖНОСТЕЙ:

- **ПРОЖИВАЄ БІЛЬШЕ, НІЖ ЗАРЕЄСТРОВАНО.** Характерно для **областей, віддалених від зони АТО**
  - Львів – фактично на обліку 700 сімей, проживає по оцінках до 10000 внутрішньо переміщених осіб. Пов'язано з високим відсотком висококваліфікованих кадрів, які переїхали і перебазували свої ІТ фірми, приватні клініки і т. ін.
- **ПРОЖИВАЄ МЕНШЕ, НІЖ ЗАРЕЄСТРОВАНО.** Реєстрація *не пов'язана* з реальним проживанням. Характерно для **областей, що межують з зоною АТО** («пенсійний туризм»).

- Харків – у районних органах соціального захисту населення зареєстровано 240425 переселенців.

«их здесь порядка ста тысяч реально проживающих. Остальные все это люди, которые проживают у себя в своих местах, даже на территории ДНР и ЛНР, которые попереоформляли себе пособия всевозможные, пенсии попереоформляли. Периодически приезжают сюда участвовать в различных международных проектах, получают деньги, туда уезжают» (Харків 2).

- ВІДБУВАЄТЬСЯ РЕАЛЬНЕ ЗМЕНШЕННЯ КІЛЬКОСТІ ТИХ, ЩО ПРОЖИВАЛИ В РЕГІОНІ. Характерно для **більш віддалених областей, за рахунок зменшення їх функції транзитера.**

- Місто Херсон – на обліку 5000, фактично трохи більше 3000.

«Люди искали родственников, им нужна была буферная такая база для того, чтобы выдохнуть, получить первично это и потом организовывать как-то свою жизнь. мы помогали искать родственников. И по территории Украины, и за территорией Украины, в том числе в России даже. Были случаи и за границей в том числе, мы находили».

ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА, ПОВ'ЯЗАНА З РЕЄСТРАЦІЄЮ – НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ПОВНОЇ БАЗИ ВПО

- ВІДСУТНІЙ ЄДИНИЙ ПРОГРАМНИЙ КОМПЛЕКС, ДО ЯКОГО МАЛИ Б ДОСТУП УСІ СЛУЖБИ, що обмежує їх можливості надавати дієву допомогу ВПО.

«Мы задаём людям вопрос, мы их регистрируем, выдаём справку. Эти все вопросы заносятся в нашу программу, но дальше ничего. Потому что программа несовершенна. Если я пишу, что Иванова Катя зарегистрирована, что она по специальности доктор и ищет работу в этой сфере, то центр занятости не имеет доступа к этой базе для того, чтобы увидеть этот вопрос» (Дніпропетровськ 1)

- ВІДСУТНІЙ ЄДИНИЙ РЕЄСТР ОБЛІКУ, в якому містилась би уся інформація про ВПО, включаючи усі пересування по території країни

«Единое в нашем понимании, на местах – это к нам пришёл человек и говорит: «Я там, то получал, я там это получал в области. Переехал. Я был в вашей области, потом в другую, потом опять к вам вернулся». И это отследить можно было бы в режиме онлайн, через единую базу, на сегодняшний день это не работает (Дніпропетровськ 2).

- ВІДСУТНЯ БАЗА ЩОДО ПРИДБАННЯ ВПО ЖИТЛА ЧИ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ, без чого неможливо **контролювати виплати**

«Мы не можем отследить ни приобретение жилья, ни наличие машин, как это в законодательной базе прописано, ни где он, что получал, ни какие у него последние выплаты были. А это для нас очень важно, чтобы не было переплат» (Дніпропетровськ 2)

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

- Об'єднання існуючих баз
- Відкриття доступу до єдиної бази усім зацікавленим службам (правоохоронна, міграційна, центри зайнятості, пенсійний фонд, бази по інвалідах та ін.)
- Оперативне поповнення бази усіма службами водночас
- Очікувані наслідки
- Радикальне зменшення бюрократичних процедур

«Мы все засыпаны просто бумагами которые не несут на себе никакую серьёзную нагрузку» (Херсон 2)

ПРОБЛЕМИ РЕЄСТРАЦІЇ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

- Вироблення механізму реєстрації осіб, які фактично проживали на території, не маючи там реєстрації, на основі інших документів, які підтверджують факт проживання. На сьогодні права таких ВПО (діти сироти, колишні засуджені, члени подружжя, які після шлюбу змінили місце проживання без зміни попередньої реєстрації, сім'ї, які внаслідок якихось кредитних, чи шахрайських дій втратили житло і т. ін.) практично не захищені.

«люди, подёргавшись в ту или иную сторону, получив два-три раза отказ в органах социальной защиты или в миграционной службе, просто прекращают куда-то обращаться. А в связи с тем, что они нигде не возникли, нигде не было на них обращено внимание. Социальные работники не знают даже о том, где эта семья проживает и что она есть» (Херсон 2)

- Реєстрація дітей родичами при наявності батьків. Вирішена не повністю

«не полностью все урегулированы вопросы в плане осуществления и определения опеки опекуна, понятно, что это бабушка, но законодательно это указать, что бабушка там при наличии родителей не могла претендовать и на другие какие-то условия, потому что там нужно что-то поменять. То есть это проблема. Её сегодня нужно урегулировать до конца». (Дніпропетровськ 2)

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕРЕНАВАНТАЖЕННЯМ СЛУЖБ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

«Нагрузка большая на органы соцзащиты. Если бы только переселенцам. Плюс субсидия, плюс льготы, плюс АТО – всё-таки сложно» (Дніпропетровськ 1)

«В основном проблемы у нас исходят не в том, что не регистрируют, а проблема в приёме людей – обыкновенный человеческий процесс. Стандартное хамство, стандартнее закрытие дверей. Обеды, переобеды и так далее. Это зависит ещё от того, что уровень зарплаты в совбедах понятно, какая и техника. Потому что они должны он-лайн это дело забивать, а у них частенько всё ломается и летит» (Херсон 2)

2.1.2. ЖИТЛО ДЛЯ ВПО

ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА – НЕМОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ВИРІШИТИ ЦЕ ПИТАННЯ У СПОСІБ, ПРОПИСАНИЙ У ЗАКОНІ.

За законом, ці питання можуть вирішувати органи місцевої влади, якщо вони мають відповідний фонд житла. На практиці в усіх областях представники органів місцевої влади констатують відсутність такого фонду у комунальній власності.

«Проблема в том, что нет свободных мест, каких-то учреждений, капитальных, скажем так, зданий, в которых можно поселиться» (Діпропетровськ 1).

«Ми щиро запрошували переселенців, але ми не займались їх поселенням. Львів не є дешевим містом, і Львів є дуже компактним, тому в нас немає такого поняття як гуртожитки» (Львів 2)

«Мы, как орган местного самоуправления, у нас нет свободных общежитий» (Херсон 2)

ПРОБЛЕМОЮ Є ТАКОЖ ВКЛЮЧЕННЯ ДО БАЗ РЕЗЕРВНОГО ЖИТЛА ПРИМІЩЕНЬ, ЯКІ ФАКТИЧНО ДЛЯ ЖИТЛА НЕ ПРИСТОСОВАНІ

«Когда нам цифры приходят о том, что в Херсонской области подготовлены 600 койко-мест. Я доказывал, что их не существует физически... Когда заходишь в данное помещение, там кровати может не быть. Оно не отапливается, оно не подготовленное ни к чему, крыша течёт, но здание есть, там же можно 50 человек. То есть эфемерность цифр. Мне доказывали, что они есть, а тогда у меня вопрос: почему у нас в городе в координационный центр, непосредственно ко мне обращается огромное количество людей, которые не могут найти жильё. То есть его не существует. На бумаге оно есть» (Херсон 2).

Таким чином, ГОЛОВНИМ СУБ'ЄКТОМ, ВІДПОВІДАЛЬНИМ ЗА РОЗМІЩЕННЯ ВПО, СТАЛИ САМІ ВПО. А після виходу постанови 505 про надання адресної допомоги на оплату житлово-комунальних послуг ситуація набула і офіційного закріплення, оскільки тепер органи соціального захисту констатують, що переселенці «фактично повинні себе просто знайти за вот эту сумму, чтобы бесплатно жить» (Харків 1).

НА СЬОГОДНІ ПЕРЕВАЖНА КІЛЬКІСТЬ ПЕРЕСЕЛЕНИХ У ВСІХ РЕГІОНАХ ЗНИМАЄ ЖИТЛО.

«Усі шукають квартири. От і в нас запитували, спочатку як приїжджали - можливо десь почувте нам квартиру. то там є люди приходили, навіть у селі за містом, будинок ми давали, то живуть люди» (Полтава 2)

Навіть за умови існування на балансі місцевих органів влади житла, яке могло б бути передано переселенцям у користування, виявляється, що **воно залишається незатребуваним через специфіку розташування і особливості самої категорії переселених.**

«Есть сёла, которые заброшенные дома, которые можно было бы передать, допустим, на определенным юридическим механизмам как-то право собственности на переселенцев. И привлекают туда, чтобы там размещались переселенцы, которые выехали туда в сельскую местность и готовы жить в сельской местности. К сожалению, 90% переселенцев выехали из городских мест и условий. Они не приспособлены для проживания в сельской местности или не желают жить в сельской местности, хотят жить только в городе» (Харків 2).

Пропоновані на сьогодні шляхи вирішення проблеми фактично і спрямовані на створення **резервного фонду житла у комунальній власності за рахунок іноземних донорів**, яке б задовольнило на короткий термін потреби тих, хто не має можливості самотужки знімати житло. Насамперед це так звані **транзитні містечка, які будувалися для екстреної допомоги і не можуть замінити капітальне житло**.

«есть свободные места в рамках проекта с немецким правительством, вот эти транзитные домики. 1500 людей у нас сейчас живёт в этих транзитных городках. Позиционировалось оно изначально, как временное жильё. Но временное до тех пор, пока не найдётся капитальное, а капитальное само собой не найдётся, нужно что-то делать» (Дніпропетровськ 1).

Проблема такого помешкання у його непристосованості для постійного проживання. Водночас ті, хто там оселився, на думку представників владних структур, вельми задоволені.

«многие из них, я хочу сказать, что сюда переехали и живут в модульном городке. Они улучшили свои бытовые условия по сравнению с тем, как они жили там. Они жили там хуже, чем здесь в этих домиках. Их не выгонишь. Они сказали, что мы лучше жилья не видели, и мы не хотим видеть» (Харків 2).

Зважаючи на те, що **оплата доволі дорогих комунальних послуг забезпечується місцевими бюджетами**, існування таких модульних містечок загрожує перетворенням у місце постійного проживання, що створюватиме для місцевої влади **додаткові проблеми**.

«Принято решение, на территории пяти городов находятся эти транзитные городки, и города из городского бюджета дотируют. Человек платит только 150 гривен у месяца. Всё остальное дотирует местный бюджет» (Дніпропетровськ 1).

Другий проект, також здійснюваний на кошти іноземних донорів, передбачає **відновлення жилого фонду** (переважно гуртожитків), які знаходилися в комунальній власності, але **тривалий час не використовувались**.

Після ремонту їх використовуватимуть **як гуртожитки для ВПО**

«Это будет общий коридор. Комната будет твоя личная, это будет капитальное здание. Это будет не палатка, не вагончик, не вот эти транзитные городки, а капитальное строение. Всё-таки приспособленное для жизни в суровых и зимних условиях» (Дніпропетровськ 1).

Перевага цього проекту в тому, що мірою поступового розселення **місто отримує відновлений житловий фонд та інші об'єкти інфраструктури**, які може використовувати **для забезпечення потреб місцевого населення**

«У Запорізькій області затверджено для впровадження десять мікропроектів. П'ять житлових приміщень, три дитячих садочки, дві школи для ремонту за кошти «Українського фонду соціальних інвестицій», Німецький банк KfW» (Запоріжжя 2)

Проблемним залишається те, що **НЕ ВИЗНАЧЕНО, ЯКІ ПРАВА НА ПЕРЕБУВАННЯ У ТАКОМУ ТИПІ ЖИТЛА МАТИМУТЬ ПЕРЕСЕЛЕНІ**.

«Мы не знаем, как поступать с ними. Давайте людям право приватизации данного жилья или пока оставляют это право, как социальное жильё просто за городом, с льготным правом проживания там. На данный момент это рассматривается, как социальное жильё» (Херсон 2).

Для тих переселених, які знімають житло самостійно, крім державної допомоги діють **програми фінансової адресної допомоги з боку іноземних донорів переселенцям саме для оплати житла.**

«Мы ожидали, что с ростом цен, с ростом тарифов на коммунальные услуги будет проблема, то есть, будут бунты целые, что люди не смогут снимать жильё. Нет, мы их сейчас включаем, потому что одна организация четыре тысячи семей, другая организация тысячу семей, это приличное количество, то есть, людям могут помочь финансово снимать жильё» (Харків 2).

Певним захистом для такої категорії переселених мало б стати формування у комунальній власності певного фонду **транзитного житла**, яке могло б тимчасово надаватися переселеним, **у разі раптового розриву договору оренди.**

«Це страшно, коли мені дзвонить сім'я і каже, що вони на вулиці, і завтра дітям в школу – це страшно, книжки збирати, пакети. Це ворогу не побажаєш. І це транзитне житло, але не на балансі міської ради, це має мати громадська організація, чи церква і ті і ті готові, є уже переселенці підприємці, які готові чимось фінансувати, якісь продукти туди возити, чимось допомогти, тобто ресурс є, наше завдання знайти приміщення десь у Львові, щоб вони мали таку можливість, і придумати механізм щоб справді воно не перетворилось на житло для львів'ян, "соціальних паразитів" як я їх називаю» (Львів 2).

Щоб уникнути таких ситуацій, транзитне житло пропонується залишати **на балансі громадських організацій**

«Один день поза терміном, 91 день, ти сім'ю тримаєш – все, вона вже буде там 100 днів, а громадська організація – це дуже легко робить, вони кажуть – у нас є правило, ми самі можемо допомагати, це ми робимо, волонтери, тому – до побачення і все».

ПЕРСПЕКТИВНЕ БАЧЕННЯ ВИРІШЕННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ

- НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ проблема повністю відноситься до загальнодержавної компетенції

«Местная программа, как правило, прописывается для местных жителей... А программа должна быть, конечно, всеукраинская. Поскольку беда эта наша общая» (Дніпропетровськ 1).

«Государство должно принимать такие решения, государство должно финансировать. Если это вопрос строительства жилья государства, выделяйте деньги для переселенца, будем строить в каждой области. Но комплексная программа подразумевает под собой следующее: выделение участков земли под строительство, чтобы они могли строиться сами. Плюс кредитование с минимальным процентом» (Харків 2).

«На государственном уровне вообще должен ставиться вопрос о строительстве, это не потянут местные бюджеты, социального жилья» (Херсон 1)

«Державі вже пора визначатись. Люди, які втратили там житло, треба їм казати ... Якщо ви не збираєтесь повертатись, ми вам даємо таку то суму, і ви купуєте де хочете, отаким чином, але не давати гроші. Тобто вони приходять, з сертифікатом і кажуть – оце нам купіть і це купується» (Львів 2).

- НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ існує побоювання, що будівництво капітального житла для переселених, підсилить соціальну напругу і викличе незадоволення місцевого населення

«Мы построим для переселенца жильё здесь, его туда поселим. А что будет говорить местный харьковчанин, который 20 лет снимает жильё, которому негде жить» (Харків 2).

Можна прогнозувати, що НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ПРОГРАМА БУДІВНИЦТВА КАПІТАЛЬНОГО ЖИТЛА ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНИХ ЗІТКНЕТЬСЯ З ПЕВНОЮ ЛАТЕНТНОЮ ПРОТИДІЄЮ. Особливо там, де зареєстрована велика кількість переселених. **Попри заяви про адаптацію ВПО, їх реальна інтеграція буде сприйматися з пересторогою**

«Если заработает такая программа комплексная, допустим, по кредиту льготному. Понимаете, тут нужно рассмотреть, человек решил остаться здесь навсегда, надолго – это одно. Если он временно переждать – это второе, если он времен переждать, то платите ему адресную помощь. Правильно, пускай он снимает, переждёт и вернётся назад». (Дніпропетровськ 1).

На сьогодні найбільш перспективним виглядає розвиток проекту ВІДНОВЛЕННЯ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ В КОМУНАЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ З ПЕРСПЕКТИВОЮ ЙОГО ПОСТУПОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ МІРОЮ ПОВЕРНЕННЯ ПЕРЕСЕЛЕНИХ ДОДОМУ. Зокрема це стосується «довгобудів», або будівель, які належать різноманітним відомствам і не передані органам місцевого самоврядування. ВИРІШЕННЯ ЦИХ ПИТАНЬ МАЄ БУТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНО ВІДПОВІДНИМИ РІШЕННЯМИ НА РІВНІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВЛАДИ. Зокрема йдеться про **створення реєстру** таких об'єктів та їх **оперативну передачу місцевим органам влади** з подальшим **фінансуванням** відновлення з різних джерел.

«Судозавод обратился к нам, передать ряд общежитий своих городу, потому что они не тянут их. Мы в своё время, с ними организовали в прошлом году, что одни из этажей мы будем брать под проект, там, ремонтировать и давать переселенцам. Но у них затормозился процесс в Киеве, ещё в сентябре прошлого года. Просто не ответа, не привета. Нам пришлось этот вопрос лоббировать, мы месяца, наверное, три-четыре просто забрасывали письмами, звонили в Министерство экономического развития и торговли, доставали со всех телефонов, как могли. В конце концов, вот на данном этапе общежитие нам передали, но это прошёл год. Год активной нашей работы, писем и всего остального. То есть, нет реестра. Вот таких вот объектов огромное количество. Если брать по Украине, то просто огромное количество" (Херсон 1)

2.1.3. ПРАВЦЕВЛАШТУВАННЯ ДЛЯ ВПО

ПРОБЛЕМА ЗАГАЛОМ НЕ РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ НА РІВНІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЯК НАДТО НАГАЛЬНА.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ПОКЛАДАЄТЬСЯ ПЕРЕВАЖНО НА САМИХ ВПО

«Те, кто хотят найти работу, те её находят» (Дніпропетровськ 1)

«Кто хочет, мне кажется, тот всегда может найти» (Запоріжжя 1)

«Знаете, кто хоче працювати, той знайде роботу. А хто не хоче, той не знайде» (Полтава 1)

ЧИННИКИ, ЩО ЗАВАЖАЮТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЮ

- **Відсутність у самому регіоні робочих місць**

«Естественно проблема с трудоустройством не только временно перемещенных лиц, но и для коренного населения Запорожской области. Сегодня найти работу очень сложно. 75 человек на место сегодня по Запорожской области. О чём можно говорить?» (Запоріжжя 1)

- **Відсутність роботи за спеціальністю**

«Хотя база вакансий есть, но львиная их доля – это вакансии для инвалидов и те вакансии, которые, скажем так, не очень сегодня востребованы – это рабочие профессии, а люди всё-таки хотят по своему профилю найти работу» (Дніпропетровськ 1)

«Восток, в основном, это металлургия и непосредственно шахтёры и обслуживание шахт, у нас это отсутствует, у нас необходимо сейчас переобучение» (Херсон 2)

- **Працевлаштування на неофіційній основі**

«Кто-то находит, кто-то нет... Официально, не официально – это вопрос, конечно. Больше, конечно, не официально» (Запоріжжя 1)

«Люди поработали, как бы, стажировались. Потом месяц поработал, другой поработал и до свидания. Мы вам ничего не должны» (Херсон 1)

ЧИННИКИ СУБ'ЄКТИВНОГО ХАРАКТЕРУ

- **Неготовність до нижчого рівня оплати праці**

«Некоторые переселенцы не хотят работать на такую зарплату, как у нас, потому что по сравнению с той зарплатой, которую они получали у себя в Донецке, конечно, наша зарплата их устраивает не особенно» (Запоріжжя 2)

«У нас дуже маленька зарплата середня в Полтаві. І люди, які переїхали, ви оце працюєте на 2000? Ми не будемо працювати» (Полтава 2)

«У нас рабочих мест в коммунальном предприятии, озеленители, рабочие, да, на три тысячи гривен зарплата для мужчин. Переселенцам предлагают, не хотят идти: «Мы что, будем это за три тысячи работать. Не будем» (Харьков 2)

«У нас достаточно низкий по общеукраинскому уровню, уровень средней заработной платы. Люди, приехавшие и из Крыма, и из восточных областей, у них был совершенно другой уровень заработной платы»

- **Неготовність до радикальної зміни характеру праці**

«Не хотят в периферию. Хотя там сельскохозяйственные производители и фермера говорят, что у нас есть много пустых домов и у нас есть работа, нам нужны рабочие руки, мы предоставим и жильё, и работу. Люди не хотят» (Дніпропетровськ 1)

«Если ты был в университете профессором, преподавал на кафедре, а потом тебе предлагают сажать картошку где-то в сельском районе, люди, видимо, не хотят» (Дніпропетровськ 1)

«То, что предлагает центр занятости, не всегда даже сами люди морально готовы» (Херсон 1)

ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЮ

- **ПЕРЕВЕДЕННЯ У РЕГІОН ПІДПРИЄМСТВ ЗІ СХОДУ**

«Великі підприємства, які з Луганська і Донецька переїхали у Львів. 73 суб'єкти, і 11 мільйонів гривень податків вже сплатили за півроку. Вони набрали 785 ще додатково. Саме з переселенців» (Львів 1)

«Если это банковские работники, значит, какие-то филиалы сюда перевели, значит, они здесь работают» (Дніпропетровськ 2)

- **ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ**

«Багато є і викладачами працюють, в основному повлаштовувались – хто працював там викладачі, то вони перевелись сюди. Медичні працівники, лікарі – також» (Полтава 2)

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

- **НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ – прийняття програми створення робочих місць, з гарантуванням працевлаштування ВПО**

«То есть какие-то предприятия, которые дают быстрый эффект от трудоустройства, не требующие огромных государственных капиталовложений, а производств. И Минрегион, и Минэкономики, как бы, должны с Минфином подумать и как-то этот вопрос с мёртвой точки всё-таки сдвинуть» (Дніпропетровськ 1)

«Допустим, у нас есть заводы, которые стоят. Почему туда не запустить инвесторов на уровне государства или ещё чего-то? Такое предприятие не одно, если даже брать Запорожскую область» (Запоріжжя 1)

- **НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ – використання нового трудового потенціалу регіону**

«По заводах, нас теж до речі привели до тями, тому що ми зрозуміли, що треба ставити, відновлювати ті, що у нас є підприємства, індустриальний парк швидше почав рухатись, тому що це все таки робочі місця, і це люди, вони ж працювали здебільшого робочими не на погані заробітні плати, і це те що нам допомогло, що нам все таки треба це виробництво розвивати» (Львів 2)

«Створювати робочі місця в селах, і в містечках звичайно. Це те що по-перше, відживить наші території, а по-друге там дешевше жити, і швидше адаптуються» (Львів 2)

- **Мікрогранти для створення (відтворення) власного бізнесу**

«Человек выписывает свой бизнес-план, участвует в конкурсе, ему дают деньги, и он потом создаёт либо восстанавливает тот, которым занимался бизнесом до того, как переехал сюда. Основное требование – это создание рабочих мест для ВПЛ. То есть

*он решает вопрос своего трудоустройства и ещё трудоустраивает ВПЛ»
(Дніпропетровськ 1)*

▪ **ТЕХНОЛОГІЧНА ДОПОМОГА – розвиток комунікацій між службами на рівні регіону**

«Ми вже собі серед колег таку практику виробили, що наприклад була вакансія в школі чи в садочку ,Чи в лікарні, і начальник управління підходив, каже – у вас там є в переліку, тобто ми не казали скільки в мене безробітних, я розказувала скільки в мене переїхало інженерів переселенців, вчителів переселенців, медиків, які наприклад з тих, з тих, з тих, які будуть працювати, візьміть їх» (Львів 2)

2.1.4. ПСИХОЛОГІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА

ВВАЖАЄТЬСЯ ЗА ПОТРІБНУ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ НАСЛІДКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ

«Я думаю, психологічно потрібно було би. Часто люди приходять і кажуть: «Не дай бог кому-то это увидеть, пережить». Значить, в людини всередині це є. Все одно, якось його треба вирішувати» (Полтава 1)

«Первый психологический стресс и травма, не травма, она уже, как бы, прошла. Хотя всё равно, люди, которые живут, если с ними начинаешь разговаривать, вот с пенсионерами я говорю, у них всё равно слёзы на глазах» (Херсон 1)

ОРГАНІЗОВАНО НАДАЄТЬСЯ

- **Жителям модульних містечок**

«Регулярно ходят медики, работники соцзащиты, психологи посещают. То есть они под контролем, под конкретным контролем всех служб» (Харків 2)

- **Дітям у школах**

«Были конфликты в школах в первое время, но это за счёт того, что дети, которые приезжали непосредственно с востока Украины, они пережили довольно мощный психологический стресс – это кроме переезда. Очень многие были под обстрелами, поэтому возникали всплески просто агрессии... Сейчас этого нет. К этому плотно относятся и следят за ситуацией психологи в школах. Особенно в школах. Естественно подключаются наши психологи во время каких-то конфликтных ситуаций» (Херсон 2)

Надається у разі індивідуальних звернень фахівцями ЦСССДМ, а також іншими структурами, які обслуговують потреби ВПО

«работает гуманитарный центр по работе с внутренне перемещенными лицами. В рамках проекта и психологи, и юристы работают. Туда может любой, из приехавших, обратиться, получить полные консультации» (Херсон 2)

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЗАТРЕБУВАНА НЕ ЛИШЕ ВПО. Її потребують працівники соціальних служб, що працюють з переселеними, оскільки виникають проблеми, пов'язані з «професійним вигоранням».

«Центры социальных служб для семей, детей и молодежи, они просили, конечно, у них проблемы с профессиональным выгоранием сотрудников. Так же в управлениях тоже соцзащиты. Люди, которые находятся на приёме, они тоже оказывают помощь, то есть, каждого выслушай, каждому помощи – это тоже очень тяжело. (Запоріжжя 2)

ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА

ВВАЖАЄТЬСЯ АБСОЛЮТНО ДОСТАТНЬОЮ

«Проблем нет. Налажен вопрос этот» (Дніпропетровськ 1)

«Тут без проблем» (Запоріжжя 1)

Надається переважно на безоплатній основі волонтерськими та міжнародними організаціями

«Сейчас до такой степени появилось в Харьковской области волонтерских организаций, международных организаций. Которые оказывают юридическую, правовую помощь. Их уже десяток, наверное. То есть человека могут, любой вопрос ему решить бесплатно, любой правовой. Чуть ли не в суде представлять его интересы – бесплатно это всё. Для переселенцев в этом отношении, в правовом, юридическом отношении сделано всё возможнее» (Харків 2)

2.1.5. МЕДИЧНА ДОПОМОГА

ЗАГАЛОМ СИТУАЦІЯ З ОТРИМАННЯМ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ОЦІНЮЄТЬСЯ, ЯК ЗАДОВІЛЬНА. Права на отримання ВПО медичного обслуговування регіони намагаються забезпечити у повному обсязі.

«Переселенцы получают медицинское обеспечение качественней, чем местные жители. Пришла в больницу с таким же заболеванием переселенка и бабушка пришла харьковчанка. Переселенку по максимуму обеспечили всевозможными медикаментами, а эта бабушка, допустим, с таким же диагнозом за свои денежки» (Харків 2)

ПРОБЛЕМИ

НА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

- **Необхідність оперативного фінансового забезпечення додаткових медичних послуг, яких потребують ВПО**

«Тот же гемодиализ, когда жизнь человека зависит от этого препарата, от этой процедуры, то есть, мы их принимаем, они у нас получают в полном объеме это лечение, а это огромный ресурс» (Дніпропетровськ 1)

«Облздрав Харьковской области исчерпал все ресурсы финансовые на оказание медицинской помощи вообще не только переселенцев, даже своих жителей. Гемодиализ харьковчанину нужно делать три раза, допустим, в неделю, ему уменьшали до двух критически допустимых из-за того, что одну дозу надо было отдавать переселенцу. До этого доходило, потому что не было средств. И потом только решился вопрос. Буквально в конце года, хотя уже был город на грани» (Харків 2)

- **Необхідність забезпечення медичними препаратами хронічно хворих з числа ВПО**

«Сейчас решается вопрос по поводу дополнительных лекарств, но это проблема всей Украины, не только Херсона и Херсонщины. Так же проблема лечения туберкулеза, так же у нас бесплатно люди могут получать, флюорография бесплатная, консультирования естественно, то есть, стандартное тоже бесплатно – этот вопрос был решён ещё в прошлом году» (Херсон 2)

НА РІВНІ ВПО

- **Необхідність додаткової матеріальної підтримки найбільш вразливих груп**

«Щодо пенсіонерів, так – вони бідолахи, при тій самій пенсії, як наприклад інші пенсіонери, а ще в потребі в якомусь лікуванні...Щодо хворих на рідкісні захворювання, чи дітей з особливими потребами, це переселенців, їм якусь додаткову допомогу надати – так, це потрібно. Тому що важче лікуватись на чужому місці проживання» (Львів 2)

КАНАЛИ ДОДАТКОВОЇ ДОПОМОГИ

▪ ОРГАНИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

«Просят на лечение многие люди. Допустим 3000 на лечение или 5000 на лечение прошу.

«Мы в таких случаях обращаемся в Департамент охраны здоровья, направляем туда жалобу или человека, и они уже решают проблемы, не помощи там деньгами, а лекарствами какими-то, оказание медицинских услуг, в границах финансирования опять же, их» (Запоріжжя 2)

▪ МІЖНАРОДНІ (РЕЛІГІЙНІ) ОРГАНІЗАЦІЇ

«Медучреждение уже даже даёт телефоны организаций международных, которые могут оказать помощь. У меня есть информация по международным организациям, которые помогают переселенцам, допустим, на приобретение лекарств. Вот вы пришли и говорите: «Мне нужно на операцию 10000». Они посмотрели заключение: «Да. Нужно». Дали денег и ты пошёл» (Харків 2)

▪ ГРОМАДА

«Один студент, треба було робити операцію на коліно, бо став би інвалідом. То в Бориславі громада збрала 24 000 гривень. Посадили на поїзд і в Києві зробили операцію» (Львів 1)

2.1.6. ДІТИ, ОСВІТА ДІТЕЙ ВПО

ЗА СЛОВАМИ РЕСПОНДЕНТІВ В УСІХ РЕГІОНАХ ДІТИ ВПО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬСЯ МІСЦЯМИ У ДИТЯЧИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ І ШКОЛАХ.

Відбувається оздоровлення дітей

«Работает программа оздоровления детей за счет средств городского бюджета, мы сразу же, когда только возникла эта ситуация, мы внесли. В прошлом году уже просто не успели, она в летний период возникла. Внесли сразу же в программу детей-переселенцев и в этом году мы их оздоравливали» (Херсон 1)

«Обстеження в приватній клініці для дітей переселенців ми робили» (Львів 2)

ЦСССДМ працюють у напрямку інтеграції дітей

«Мы, просто-напросто эти группы детей (переселенцы и местные) смешивали, когда начинали проводить какие-то мероприятия в городе социальные, либо какие-то развлечения с группами детей, либо это походы какие-то туристические». Херсон 2

ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ ДОСЯГАЄТЬСЯ ІНША МЕТА – ІНТЕГРАЦІЯ ДОРΟΣЛИХ

«Працюючи з дітьми, інтегруючи дітей, роблячи дітям заходи, показуючи дітям що тут відбувається, ми достукались до батьків, і батьки зрозуміли через дітей, що треба змінюватись, що насправді вони не настільки добре жили» (Львів 2)

ПРОБЛЕМИ

1. Нестача місць у дошкільних установах

«Приходит переселенец в детский сад, говорит, что я переселенец, моего ребёнка в детский сад, его без проблем взяли, потому что переселенец. А жителя Харькова ребёнка привели в детский садик, говорят, что ждите очереди» (Харків 2)

ПРОПОЗИЦІЯ: Державна програма побудови додаткових дошкільних закладів у межах фінансування з боку донорів

«Якщо б наприклад держава сказала – ми хочемо всі міста які приймають переселенців там, таку то кількість, ми побудуємо по садочку за рахунок субвенцій - це теж був би гарний хід» (Львів 2)

2. Обмежені фінансові можливості ВПО, які не дозволяють задовольнити всі шкільні потреби дитини

«Зараз канцтовари дорогі, і важко так дитину відправити в школу» (Львів 2)

ПРОПОЗИЦІЇ:

Додаткове фінансування з місцевих бюджетів

«Людам детей нужно собрать в школу. И городской бюджет выделил тогда средства. Это была большая массовая компания. В принципе, уведомили всех. У нас до сих пор есть люди, обращаются, то есть, кто-то приехал недавно – это разовая помощь. Они, если оформляют ребёнка, берут справку. Есть такие, что по каким-то причинам, вот в прошлом году, не получили. Но они получают сейчас» (Херсон 1)

Спеціальна програма державного фінансування

«Якщо вони прописали б програму шкільного приладдя, і запровадили це на державному рівні...я думаю ми би зрозуміли, що вони молодці» (Львів 2)

2.1.7. ІНФОРМУВАННЯ ВПО

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА СТАНУ ІНФОРМУВАННЯ ПЕРЕСЕЛЕНИХ В УСІХ РЕГІОНАХ ВИКЛЮЧНО ПОЗИТИВНА

ГОЛОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМУВАННЯ – САЙТ ОРГАНУ ВЛАДИ

Переселені сприймаються як активні користувачі

*«Потому что многие продвинуты, уже все в Интернете сидят, уже все всё знают»
(Запоріжжя 2)*

НАЙБІЛЬШ ЧАСТО ЗГАДУВАНИЙ КАНАЛ КОМУНІКАЦІЇ – ОГОЛОШЕННЯ НА СТЕНДАХ В УПРАВЛІННЯХ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У такий спосіб відбувається **інформування не лише щодо змін у нормативних актах, а й оперативні повідомлення**

«Допустим, если какие-то изменения в нормативных актах там произошли, или какие-то нам приходят с Министерства указания, мы отправляем на Управления социальной защиты. Они развешивают там у себя. Информировуют. Объявления на стендах вешают, на сайтах размещают у себя» (Запоріжжя 2)

«Можно прийти в соцзащиту, там, на стендах мы размещаем всю информацию, в том числе о деятельности международных партнёров, как только происходят какие-то мероприятия по этим грантам, по опросам, по выдаче помощи» (Дніпропетровськ 1)

Така пасивна модель інформування передбачає, що **ВПО, які не є активними користувачами інтернету, мають регулярно відвідувати зазначені заклади, щоб бути у курсі щодо питань, які їх цікавлять.**

Інформація розповсюджується **через волонтерські організації, проте також лише у вигляді оголошень.** Фактично розповсюдження інформації між ВПО здійснюється лише завдяки активності самих же ВПО, які відвідуючи відповідні організації діляться потім отриманою інформацією із знайомими.

«Сарафанное радио работает быстро. Иногда мы только сели обсудили и только приступили к выполнению этой программы, уже телефоны разрываются: «А вот я слышал» (Дніпропетровськ 1)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТАКОГО ІНФОРМУВАННЯ НЕВИСОКА, тому що інформація, потрібна певним групам ВПО, не представляє цінності для інших. Якщо ВПО зацікавлений у правовій підтримці, але не приходить до управління соціального захисту, він навряд чи дізнається про семінар правового захисту ВПО, попри те, що органи про це начебто інформували

«Мы информацию об этом для переселенцев доводили, когда они к нам на приём приходили, у нас вот объявления были вывешены, что их приглашали на вот такую учёбу» (Дніпропетровськ 2)

Загалом стратегія інформування полягає в тому, щоб розвісити оголошення у якомога більшій кількості закладів. При цьому найкраще інформованими є ті, хто мешкає у місцях компактного проживання, де також розвішують оголошення.

«В каждом управлении у нас есть информационные стенды, там, где написано, вот человек пришёл. посмотрел, что он имеет право получить. Районные управления тоже в ЖЭКах, тоже вывешивают информации по работе с переселенцами. В поселковых советах мы давали задание районным управлениям, чтобы они проводили такую работу. Я сама у себя была в больницах, заходила, тоже там на стендах висит, куда можно обратиться ВПО» (Харків 1)

Інформування здійснюється також **ЧЕРЕЗ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.**

«Мы выступаем по телевидении. По-местному. Потому что я сама лично ходила, давала два раза интервью на областном телевидении по поводу вопроса переселенцев» (Харків 1)

Ефективність інформування оцінюється як висока, зважаючи на аналіз звернень ВПО

«Я не видела обращение о том, что я не знал о том, что мне положено. То есть человек, в принципе, знает, что ему положено. Когда он приходит к нам становится на учёт, мы объясняем ему всё, что ему нужно. То есть все, на что он имеет право через нас получить какую помощь. Начиная от компенсации и заканчивая единовременной материальной помощью» (Харків 1)

Проте, якщо говорити про оперативне інформування, можна вважати ефективним лише практику передачі інформації «у ручному режимі»

«Посредством социальных работников, которых мы сейчас уже набрали, у нас есть координаты и мы обзваниваем, говорим о том, что где, какие проблемные вопросы. Либо, если у нас приходит какая-то целевая гуманитарка, направленная на целевую группу» (Херсон 2)

ОЦІНКА МОЖЛИВОГО ВПРОВАДЖЕННЯ БІЛЬШ АКТИВНИХ ФОРМ ІНФОРМУВАННЯ (БЕЗКОШТОВНІ ЛИСТІВКИ, ГАЗЕТИ ДЛЯ ВПО) Є НЕГАТИВНОЮ

«Куда, кому? Знать бы, где они живут точно» (Запоріжжя 1)

НАЙБІЛЬШ ПРОБЛЕМНИМ МОМЕНТОМ ІСНУЮЧОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ в усіх регіонах є те, що частина ВПО, яка проживає у сільській місцевості або невеликих містечках фактично має надто обмежений доступ до інформації.

2.1.8. КОМУНІКАЦІЯ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ

КОМУНІКАЦІЯ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ ЗАГАЛОМ МОЖЕ БУТИ ОЦІНЕНА ЯК НЕДОСТАТНЬО ЕФЕКТИВНА

■ ГОЛОВНИЙ ЗАПИТ – НЕОБХІДНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО РІШЕННЯ

«основной вопрос сейчас глобальный – это системный вопрос, что дальше делать с переселенцами, как вообще концепция общая» (Харків 2)

■ ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА – ЗНАЧНЕ ВІДСТАВАННЯ ВІД ЗАПИТІВ ПРАКТИКИ

«Насправді вони для чого там працюють, вони не розуміють що вони там роблять, чесно загадка – що вони там роблять? Я би їх послала сюди, і вони би тут тиждень напрацьовували щось, вони би моніторили, вчилися і їхали би туди гори перевертати, а так... ну не знаю» (Львів 2)

«Недостаточно, что я могу сказать. Недостаточно в плане того, что во-первых, не с такой скоростью (принимают) законопроекты» (Херсон 1)

НАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

■ ІГНОРУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЙ З МІСЦЬ

«Найбільш провальна співпраця з міністерством (сміється). Тому що на будь-які запити тишина, на будь які пропозиції – тишина» (Львів 2)

«Пишем эти проблемные вопросы, что нужно их решать каким-то образом. Год пишем, что нужно создавать орган отдельный [...] что нужно разрабатывать комплексную программу, чтобы её работать. То есть основные вопросы, которые должны быть давно уже приняты и реализоваться, их нет» (Харків 2)

■ ІМІТАЦІЯ РЕАГУВАННЯ

«Официальные письма, которые проходят все вот эти этапы. В прошлом году, например, мы были в колокол о том, что, когда у нас пошла амнистия в Украине, а Крым был уже закрыт, чуть ли, не у половины осужденных нет паспортов, то есть они выходят со справочкой. И немало крымских. Мы просили, чтобы в срочном порядке, просто-напросто, по местам заключения провели мониторинг, выдали паспорта. Письмо не рассматривали, по сути его посмотрели, спустили вниз, и мне ответ за подписью министра готовила областная государственная, моя же Херсонская областная государственная администрация, просто другие подразделения» (Херсон 2)

■ НЕЕФЕКТИВНІСТЬ ІСНУЮЧИХ СПОСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ, ВІДСУТНІСТЬ ТРАНСЛЯЦІЇ З ЦЕНТРУ ЕФЕКТИВНИХ МОДЕЛЕЙ, РОЗРОБЛЕНИХ НА МІСЦЯХ

«Масса всяческих отчётов, когда проводятся какие-то мероприятия, заседания, коллегии или совещания. То есть, эти вопросы поднимаются, обсуждаются, но, как правило, те достижения, которые есть в той или иной области, в тех или иных вопросах, это только заслуга местных органов и местных жителей, волонтеров, активистов, общественных организаций» (Дніпропетровськ 1)

■ НАДМІРНИЙ КОНТРОЛЬ З УХИЛОМ У КАРАЛЬНИЙ БІК ЗАМІСТЬ ДОПОМОГИ У ВИПРАВЛЕННІ ПОМИЛОК

«В мене була міністерська перевірка, якщо там входить якась міжнародна організація в ту робочу групу, вони насправді приїдуть, порадять, вони на твої помилки так делікатно вкажуть, що ти сам хочеш їх виправити, то коли це приїжджає чиновницька міністерська перевірка – це жах, це випалене поле, нічого не хочеться робити, руки опускаються, яке законодавство, нічого не хочеш робити. Тобто вони тобі вичитають

якесь таке слово, перевернуть його, і скажуть, що ти не так працюєш. Тому міністерства мають більше допомагати і сприяти, оце те, чого вони не роблять» (Львів 2)

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ

- **Активне залучення регіонів у розробку стратегічних рішень**

«Многие вопросы требуют обсуждения. Нельзя, чтобы там государство сказало, что должно быть вот так, не посоветовавшись не с теми же общественными организациями, не с теми же жителями» (Харків 2)
- **Активізація зусиль місцевих органів влади, тиск знизу**

Якщо ти надіслав лист, це не означає, що ти зробив роботу. Зробив роботу – це означає, що ти отримав результат за цим листом. Тому у нас ми це називаємо "пришити ноги до листа". Ми телефонуємо, питаємо хто його розглядає, ми спілкуємося з виконавцем, ми стараємось надсилати, якщо це важливе питання – в три точки, якщо дуже-дуже важливе – я навіть їжджу в Київ і передаю, раджусь з ними зрештою, наприклад, що можна на державному рівні зробити, що можна тут зробити, і тому вони там часом такі пропозиції дають (Львів 2)
- **Ліквідація дублювання функцій, зменшення кількості «проміжних ланок» комунікацій**

«если, например, человек позвонил на ту же самую горячую правительственную линию Минсоцполитики. И напрямую обратился к нам с заявлением на какие-то действия либо бездействие органов районного управления» (Харків 1)
«Пишем на Министерство, а они там уже определяют, чей вопрос, куда, в какой департамент необходимо направить» (Запоріжжя 1)
«Ми пишемо їм (обласне управління), вони на міністерство. Місяць десь потрібно чекати» (Полтава 2)
- **Активізація регіонів у пошуках точок дотику з приводу специфічно регіональних проблем**

«каждый регион просто обязан и необходимо принимать какие-то возможные шаги по данному, скажем так, взаимодействию – самостоятельно. Потому что все регионы отличаются» (Херсон 2)

СПІВПРАЦЯ З РАДНИКОМ З ПИТАНЬ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ (МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ)

- **В областях з найбільшою кількістю зареєстрованих ВПО є достатньо ефективною**

«Мы очень хорошие друзья. Хорошо» (Харків 2)
«Контактируем. Обмениваемся информацией. Он принимает участие в этой работе и в заседании наших штабов, и общается с переселенцами, и с общественными организациями» (Дніпропетровськ 1)
«Нам повезло, она мотається по всей области, она общается с переселенцами, она общается с нашими коллегами, она пытается что-то порешать в Киеве. В общем-то, абсолютно нормально» (Запоріжжя 1)
- У решті областей комунікація не зафіксована
- «Якщо я не знаю хто радник, це означає що співпраці немає.» (Львів 2)*

Загалом може бути ефективно використана для оперативних взаємодій, полегшення контактів та покращення загальної комунікації:

- **безпосередньо з ВПО**

«Она, как бы, занимается самыми проблемными вопросами, многие люди к ней обращаются. Опять же, юридическими какими-то, законодательные вопросы. У неё приём (в обладминистрации) по понедельникам и средам. Она, в основном, конечно, принимает, там, в местах компактного проживания, она сама ездит туда к переселенцам, и в модульный городок. Они там делятся с ней всеми проблемами. Она их старается решить». (Запоріжжя 2)

- **між областями та центром**

«Если что-то нужно написать. Она говорит: «Я напишу», – быстрее, может быть, реакция» (Запоріжжя 1)

2.1.9. СПІВРОБІТНИЦТВО З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У ході інтерв'ю були згадані наступні контакти:

ООН (УВКБ ООН, ПРООН), **ВООЗ**, **ЮНІСЕФ**, **Save the children International**, **USAID**, **МОМ**, **Червоний Хрест**, **ЄС**, **ОБСЄ**, уряд Німеччини, уряд Японії, польський центр, Прибалтійські країни, китайці, релігійні організації – «Карітас», «Самаритяне», «Меноніти», угорська екуменічна служба та ін.

ХАРАКТЕРНОЮ ОЗНАКОЮ Є КОМПЛЕКСНИЙ ХАРАКТЕР ДОПОМОГИ – У РЕГІОНАХ ВОДНОЧАС ПРАЦЮЮТЬ РІЗНІ МО, ЯКІ ВПРОВАДЖУЮТЬ РІЗНІ ПРОЕКТИ

«Каритас» 30 миллионов раздал. Немцы построили городок на 400 переселенцев. Американцы ромашку отремонтировали на полтора-два миллиона, чтобы люди не замёрзли. То есть все, как бы, те дали. УВКБ ООН раздало кучу зимних вещей на десятки миллионов» (Харків 2)

Співробітництво з МО відбувається у всіх досліджуваних регіонах, однак будується на різних підходах.

ІСНУЮТЬ НАСТУПНІ **МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ВЗАЄМОДІЙ**

1. ПО ХАРАКТЕРУ СПІВПРАЦІ З ДОНОРАМИ

Формуюча

«Мы сразу поняли, что без помощи международных организаций не обойтись. Их нужно сюда привлекать по максимуму. Мы сразу организовали координационные встречи здесь. Все международные организации собирались... Мы подводили международные организации, (к тому) что нужно помогать» (Харків 2)

«Некоторые обращались сначала на уровне министерства и потом через министерство обращались к нам. Некоторых находили мы сами. Некоторые приходили в область сами. И мы общались с министерством и понимали, что на уровне министерства ещё не было никаких заключено ещё даже договоров о сотрудничестве и меморандумов. .. Мы делали всё возможное для того, чтобы соединить этот пазл и в итоге получить результат, ради которого мы затевали это сотрудничество» (Дніпропетровськ 1)

Обслуговуюча

«В нас міжнародна організація допомоги «МОМ». Вони виділили кошти, і попросили надати контингент осіб, з якими можна було би працювати. В нас же ведеться облік ВПО. По базі робилася вибірка. І ця інформація про осіб передавалися до МОМ» (Полтава 1)

«Ми списки надаємо скрізь. І від них (ВПО) чуємо, що їм телефонують, і надають їм допомогу грошову через банки» (Полтава 2)

2. ПО ФОРМІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ

Жорстко формалізована

«Мы можем работать только на том основании, если с ними на государственном уровне заключён договор. Напрямую, нет. Мы не имеем на это право. заключите, пожалуйста, договора, потом мы будем с вами сотрудничать» (Запоріжжя 2)

Частково формалізована

«Когда первые контакт у нас происходил на уровне руководства областной администрации, мы собирались на заседание нашего штаба, заключали меморандум даже на уровне области, не ожидая Киева: меморандум о сотрудничестве, никаких законов мы не нарушали» (Дніпропетровськ 1)

Неформалізована

«Всё напрямую, это личные переговоры. Это личные обязательства, взятые нами. У нас даже договора с ними никакого нет, на самом деле. Всё, как бы, паритеты на честном слове, нас иногда не понимают наши коллеги с других органов государственной власти, как вы можете вот так действовать. Если донора это устраивает» (Херсон 2)

3. ПО СУБ'ЄКТУ ВЗАЄМОДІЇ

Державні органи та обласні організації, як їх представники

«С ООН на государственном уровне заключён договор, меморандум есть. Естественно мы с ними отработываем, по их программам и ООН выплачивает определенные суммы денег, определенным семьям» (Запоріжжя 2)

Обласні адміністрації спільно з громадськими організаціями

«Проекты стали писать, потому что мы увидели проблему, что надо её как-то решать. Что здесь мы на месте просто с ней не справимся. Поэтому и приняли решение участвовать в конкурсе проектов. У нас проект просто с общественными организациями. Конечно, они в этом очень помогли. У них опыт написания проектов. Наш проект был из ста, один из 20-ти, который выиграли» (Херсон 1)

Виключно громадські організації, в тому числі створені самими ВПО

«Ми їх (ВПО) вчили створювати громадські організації, допомагали їм це робити, і вони самі беруть на себе ресурси. Тому що Європа насправді дуже багато допомагає. Але ніхто за них краще потреб не знає. Якщо будуть гроші падати, чи падали на львівську міську, чи львівську обласну раду – це по-перше бюрократія, по-друге ми точно їх не відчуваємо, навіть якщо у нас працюють переселенці, взяли спеціально для того, щоб зрозуміти, причому з різних регіонів, як це, і щоб вони надавали допомогу таким переселенцям, коли ті приходять – ви ж нас розумієте, ми кажемо – о, він переселенець і точно вас розуміє. Щоб вони власне ті кошти акумулювались самі і самі розпоряджались» (Львів 2)

НА ПРАКТИЦІ ПРЕВАЛЮЄ ПОЄДНАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЙ.

ХЕРСОН	
Формуюча	Обслуговуюча
<p>«ЮНИСЕФ был, мы работали с ними. Но они очень быстро ушли ближе туда к боевым действиям. Венгры тоже собирались уходить. Но нам удалось их переубедить, что нам всё-таки здесь помощь нужна»</p>	<p>«Наша задача: сформировать списки, сформировать заявку, сформировать базу, где это будет происходить, обзвонить людей, составить график взаимодействия с их представителями, и передать данную помощь непосредственно в удобных помещениях, где это может быть»</p>
Формалізована	Неформалізована
<p>«Европейский Союз, наш контракт был заверен всё-таки в Брюсселе. Мы считаем, что мы работаем напрямую. То есть это прямой контракт. Это один из первых контрактов, вообще, который был разработан, опять же, представителями Европейского Союза, потому что те нормативные документы первичные, которые нам присылали, и мы переводили, они были на уровне межгосударственных взаимоотношений».</p>	<p>«Условия примерно контракта такие, что 90% даёт Евросоюз, а 10% органы местной власти. Я на себя тогда, когда мы лоббировали данный вопрос, взял очень много, но пошли, опять же, повторю, слава Богу, на встречу и городской совет гарантировал данный взнос. Мы подписали контракт вначале июня с ними».</p>

ПРОБЛЕМНИЙ МОМЕНТ – **ЗАВИЩЕНІ ОЧІКУВАННЯ ВІД ДОНОРІВ**. Їх розглядають не як допоміжний, а як центральний фінансовий механізм вирішення ключових проблем переселених

«**Державі вже пора визначатись.** Люди, які втратили там житло, треба їм казати – ви там втратили житло, воно потім компенсується... Тим паче, що я думаю що на це гроші все таки дають іноземні, це не є кошти України, я собі так думаю, не знаю. Але можна це ставити навіть перед нашими партнерами іноземними, для них це насправді при нашій... невеликі гроші, щоб купити тут переселенцям» (Львів 2)

«К сожалению, нас очень многое удивляет, что очень много организаций международных ходят мониторят в основном, как бы. Занимаются мониторинговыми работами, то есть смотрят, узнают проблемы-проблемы. Помощи никакой не оказывают, потому что у них не прописано. **Понимаете, мы не можем заставлять организацию, а вот вы нам помогите, а вот вы дайте денег – это их мнение, как бы.** Мы им показываем проблемы, мы их подводим под это, а это их бюрократические или политические вопросы, почему они помогают или не помогают» (Харків 2)

ДОПОМОГА, ЯКОЇ ПОТРЕБУЮТЬ САМІ РЕГІОНАЛЬНІ ОРГАНИ ВЛАДИ У РОБОТІ З ВПО

1. Професійна

«тренінги, які проводять міжнародні фонди, по роботі з ВПО – у нас була ціла низка навчань, тому що це вперше було для нас, щось нове. Ми знаємо, що таке робота з біженцями, але ми не знаємо що таке переселенці. Тому що біженці здебільшого іншої раси, з іншої країни, інша культура, тут ніби твій співмешканець, в одній країні живе, різні погляди» (Львів 2)

2. Матеріальна

«Каким-то, может быть, технически, опять же, не могли бы нам чем-то помочь. Оснастить, допустим, нет там у кого-то принтера, опять же, для работы» (Запоріжжя 2)

3. Психологічна

«Центры социальных служб для семей, детей и молодежи, они просили, конечно, у них проблемы с профессиональным выгоранием сотрудников. Так же в управлениях тоже соцзащиты. Люди, которые находятся на приёме, они тоже оказывают помощь, то есть, каждого выслушай, каждому помощи – это тоже очень тяжело» (Запоріжжя 2)

2.1.10. ІНТЕГРАЦІЯ ВПО

ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ У БІЛЬШОСТІ РЕГІОНІВ ВВАЖАЄТЬСЯ ПРИРОДНИМ І ТАКИМ, ЩО НЕ ПОТРЕБУЄ ДОДАТКОВИХ ВТРУЧАНЬ.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ у тому, щоб забезпечувати нормальні умови життя

«Создаются все условия для того, чтобы люди могли нормально интегрироваться в общество, предоставляются им возможности, всевозможные программы касательно трудоустройства и переквалификации, и обучения, обучения новой профессии и на развитие собственного бизнеса выделяется. И так далее, и тому подобное. Такие вопросы реализуются» (Харків 2)

«Как бы, всё вошло в своё русло. Люди привыкли к своему месту жительства» (Херсон 1)

ФІКСУЄТЬСЯ ЗМІНА ОЧІКУВАНЬ ВПО – від надії на швидке повернення до бажання залишитися на новому місці проживання

«Когда они приезжали, первая мысль была: «Мы чуть-чуть здесь пересидим и вернёмся обратно», – было бы куда, но просто некуда. Либо это уже неподконтрольная территория, либо это разрушенное жильё, в котором невозможно жить» (Дніпропетровськ 1)

«90% кажут, що вони не повернуться, навіть якщо там буде мир, це по Донецьку, Луганську» (Львів 2)

В УСІХ РЕГІОНАХ ПРЕДСТАВНИКИ ОРГАНІВ ВЛАДИ ПРОГНОЗУЮТЬ ЗНАЧНИЙ ВІДСОТОК НЕПОВЕРНЕННЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ, і водночас не готові сприймати їх як частину вже власного населення.

«Люди останутся здесь, где и будет статус переселенцев, справки им выдавали про статус переселенцев, будет определяться, они будут требовать там какие-то социальные выплаты» (Харків 2)

ІСНУЮТЬ ДВІ ТОЧКИ ЗОРУ НА СПОСОБИ ІНТЕГРАЦІЇ

1. Через розчинення

«Не відокремлювати їх як якийсь осередок. Відноситися безпосередньо так, як до звичайної людини» (Полтава 1)

2. Через виокремлення

«У нас очень активно развивается движение, что сами жители этих городков создают свои общественные организации. Это не гетто. Они ассимилируются в общей жизни» (Дніпропетровськ 1)

Обидва способи МОЖУТЬ БУТИ ЕФЕКТИВНИМИ при правильній організації взаємодії з ВПО та розвитку осередків їх громадянської активності.

Зважаючи на розпорошений спосіб розселення переселенців, важливим чинником їхньої асиміляції є **стосунки з найближчим оточенням, громадою.**

«Люди ассимилировались. вопрос решения каких-то проблем вышел уже на бытовой (уровень) – это сосед, ему нужно помочь, то есть, нет восприятия, что из Донецка, приехали» (Херсон 2)

«Семьи, которые в общежитии аграрного университета проживают, так к ним уже относятся и комендант, и жители, вообще, как к своим, как к подопечным. Они их и холят, и лелеют, и помогают» (Херсон 1)

«Приїхали. Там нема нічого. Купили телевізор, холодильник, запас продуктів. Громада села» (Львів 1)

Стосунки з населенням загалом оцінюються представниками владних структур як позитивні, хоча побоювання щодо їх виникнення мали місце

«Мы в первое время немножко ожидали, что может быть всплеск каких-то конфликтных ситуаций, я имею в виду, бытовых: драки, ещё чего-то. Слава Богу, такого не возникло, этого нет» (Херсон 2)

НА СЬОГОДНІ КОНФЛІКТИ НЕ ФІКСУЮТЬСЯ

«Навіть у новинам ніколи не чула, не було. Щоб були якісь конфлікти, бійки, розбірки між...Тобто, спокійно люди приймають, із розумінням» (Полтава 1)

Дискримінація при прийомі на роботу заперечується

«У нас никогда не было враждебности по отношению к ВПЛ. Очень часто, когда слышу разговоры, что не можем найти работу, потому что к нам (плохо) относятся. У меня у самой в департаменте работают ВПЛ. То есть, если это специалист, который тебе нужен, не имеет значение, что переселенец он или нет» (Дніпропетровськ 1)

ВОДНОЧАС ВІДЗНАЧАЄТЬСЯ НАЯВНІСТЬ СПОРАДИЧНИХ КОНФЛІКТІВ, пов'язаних скоріше не зі статусом переселеного, а з особистісними характеристиками людей

«Ну було я чула, що села не сприймали» (Львів 2)

«Если ты себя ведёшь по-хамски, и ты кричишь, то естественно. Тут уже никакая социализация, никакая интеграция, уже ничего не поможет, если ты так себя ведёшь» (Запоріжжя 1)

ФІКСУЄТЬСЯ ПОГІРШЕННЯ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ВПО, його трансформація від позитивного бажання допомогти до невдоволення перевагами, які переселені отримують порівняно з місцевими мешканцями.

«Как вы относитесь к внутренне перемещённым лицам? И была статистика по результатам 2014 года и 2015 года. Да, и, к сожалению, этот показатель уменьшается в худшую сторону. Если, допустим, в 2014 году хорошее отношение к ним проявляло порядка 80%, То сейчас уже это опустилось порядка до 60%. Вопрос, почему такая тенденция, да? Переселенцам, и люди же это видят местные, даётся очень много, много приоритетов даётся в этом отношении. Приходит переселенец в детский сад, говорит, что я переселенец, моего ребёнка в детский сад, его без проблем взяли, потому что переселенец. А жителя Харькова ребёнка привели в детский садик, говорят, что ждите очереди» (Харків 2)

2.2. ФОКУС-ГРУПИ З ВПО

2.2.1. ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА РИНКУ ПРАЦІ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, РІВЕНЬ, УМОВИ ТА ЯКІСТЬ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ, МОЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЛАСНОЇ СПРАВИ

РІВЕНЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО ДОСИТЬ НИЗЬКИЙ. Приблизно третина учасників звернулися до органів служби зайнятості. **Найчастіше робота, яку пропонує державна служба зайнятості або не відповідає кваліфікації ВПО, або запиту по заробітній платі.** Реально в учасників груп немає досвіду влаштування на роботу саме за сприяння служби зайнятості, є одиничні випадки досвіду серед знайомих.

«У нас в общежитии, женщина, медсестра, с двумя детками, она устроилась на работу по своей специальности именно в школу. Ее дети ходят в садик, ее дети ходят в школу. Всё у нее в порядке. То есть, со стороны работы социальных служб и всяких там служб, у неё – никаких претензий. Причем устроилась она, почти сразу, как приехала. Потому что человеку нужна была работа», Запоріжжя, жін

Власне у ВПО і немає очікувань що держава, місцева влада зможуть посприяти з працевлаштуванням.

«Давайте говорить объективно – сейчас в государстве экономика лежит, какая работа? Нет работы, потому что нет рабочих мест. Только сокращения. Даже здесь, в Запорожье, «Запорожсталь» и тому подобное. Ребята, которых сокращают – приходят служить в наше ведомство. Поэтому найти сейчас работу – очень сложно», Запоріжжя, чол

СТРАТЕГІЇ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО

- Найчастіше це ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЯ РОБОТОДАВЦЯ
- Пошук роботи самостійно, через Інтернет чи знайомих ВПО, які працевлаштовані
«Да, я работу очень долго искала. Работу и по интернету, всё. Как скажу, первый вопрос сколько лет. Вообще я как бы бухгалтер по специальности, но только сколько лет. И как бы подумаем, то ещё что-то. Ну, в конце концов я устроилась администратор парикмахерской. Но так как бы мало платят, конечно», Львів, жін
- ПЕРЕНЕСЕННЯ ВЛАСНОГО БІЗНЕСУ АБО МОЖЛИВІСТЬ ПРАЦЮВАТИ НА ВІДСТАНІ
- Рідше – ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЯ
«Я переучиваюсь то там, то там. В центре занятости закончила снова тренинги психологов. Проводила там психологические эти. Ну, это ж всё бесплатно было. А так тоже закончила косметические курсы, косметолог, да. Работала администратором в парикмахерской. Администратором, чтобы проработать весь день с 9 до 8 вечера это зарплата 85 гривен. Если свыше какой-то суммы ты насобираешь, то заработаешь 100 гривен», Львів, жін
«Я пока в декретном отпуске, хочу ещё год погулять, о работе не думать. Если будет возможность какие-то курсы окончить. Ну, вот я пропустила курсы, у меня ребенок маленький, веб-дизайн. Я бы хотела их посетить, конечно», Дніпропетровськ, жін (чоловік працює)

ПРОБЛЕМИ З РЕЄСТРАЦІЄЮ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ ЗАЙНЯТОСТІ, З ЯКИМИ СТИКАЛИСЯ ВПО:

- **Відсутній запис у трудовій книжці про умови звільнення**, відсутність підтвердження про рівень заробітної плати й підтвердження стажу.

Проблема зазвичай перекладена на самих ВПО, котрі частіше не можуть вирішити питання, оскільки треба звертатися до служб що вже підпорядковуються народним республікам.

- **Відмови в реєстрації були також з огляду на вік ВПО і без детального роз'яснення**

«Они сказали... А, вначале я обратилась. Там как-то с пятидесяти лет, по-моему. Я пришла и говорю, а можно я, мне ещё нет пятидесяти, но я хочу переучиться. Они говорят, ну радуйтесь, что вам нет, будет 50, придёте переучиваться. Я привела Юлю, Юле чуть больше за 50. Тоже нельзя, понимаете. И мы не попали», Львів, жін

- **Людський фактор** – коли вирішення питання ВПО потребує активості й вникнення працівника служби зайнятості, а в нього просто немає на це часу

«Они просто посмотрели в трудовую, и поняли что они не найдут ей такую специализацию, поэтому они решили не платить по безработице. Проблематика этого вопроса заключается в том, что если человека реально сократили, они обязаны в течение года ей полностью выплачивать заработную плат», Запоріжжя, жін

ПРОБЛЕМИ З ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯМ (окрім відсутності роботи), що були озвучені учасниками фокус-груп:

ОБ'ЄКТИВНІ:

- Неможливість працевлаштування без диплому, по незакінченій освіті - фактично диплому про закінчення вищої освіти немає, неможливо підтвердити наявність освіти, спеціалізацію.

«Ну, у меня уже была частная практика психотерапии. Это второе высшее, но незаконченное. Но как бы работала уже. Образование оно у меня юридически не подтверждённое, но как опыт работы и как частная практика работала. Сейчас тоже стараюсь, хочу работать», Дніпропетровськ, жін

- Практика зарплат в конвертах: не має ніякої можливості підтвердити попередній рівень заробітної плати

«компанія чоловіка переїхала і перереєструвалася, чоловік працює зі збереженням позиції та заробітної плати, але вона не є повністю офіційною, «мінімалка» Львів, жін

- Вік ВПО, молоді працівники є більш затребуваними

«Никто не берёт. Тем более уже если больше 35, я не буду говорить за свой возраст, после 40, уже на нормальную работу и за такие деньги, как здесь платят, минималку если получают 1300, это очень хорошо», Львів, чол

СУБ'ЄКТИВНІ

- Небажання змінювати професію, явно не виражено, але випадки перекваліфікації ВПО тільки одиничні

- Небажання знижувати свій зарплатний рівень – працювати за меншу заробітню плату

«Я пришла в службу занятости и мне сразу работу дали. Я сказала – спасибо, я с ребенком, наверное, посижу, все-таки. Ей 3,8 Медсестрой в детском саду. Причем ребенка в детский сад пока еще как бы не устроила, поэтому, как-то, далековато. Она у меня часто болеет. Думаю, нет. Имея высшее образование, мне сказали, что стаж у меня – медицинский, поэтому, идите работать медсестрой. Нет, говорю, пока посижу с ребенком», Запоріжжя, жін

«Не знаю, хотят они или нет. Но я многих знаю, которые просто сидят и ждут. И звонят – «а есть что-нибудь?» Я им говорю, что нет. А когда будет? Я им говорю – не знаю. «Ну, что ж вы сидите и ничего не знаете?». Это класс людей, которые называются – приспособленцы», Запоріжжя, жін

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ

Як такої гендерної нерівності та сегрегації фактично немає, працювати можуть всі, хто хоче. Проте, жінкам, що мають дітей дошкільного віку, важче з працевлаштуванням – немає на кого залишити дитину, раніше цю допомогу надавало старше покоління. У зв'язку з цим, можливо, є проблема в небажанні роботодавців брати на роботу таких жінок, але реальних випадків у ході дослідження не виявлено.

«И у нас постоянно. Вышла, неделю походила и опять на больничном. Недавно мы с займоритом лежали. Полторы недели дите походило в школу, и опять на больничный. И так всю зиму», Харків, жін

«Ну, женщины, это ж вы не забываете, это больничные. Да, это всё дети», Запоріжжя, жін.

«Мужа и деток нет и работает мастером маникюра. Работала раньше мастером маникюра в Горловке и здесь продолжает свою деятельность, которую очень любит», Дніпропетровськ, жін

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЛАСНОГО БІЗНЕСУ

На групах не було жодного респондента, хто б організував чи реально здійснював кроки щодо організації нової власної справи, хоча про гранти на бізнес від донорських організацій проінформовані.

Часто звучить **скептичне відношення до грантів – це не є глобальне вирішення проблеми, все одно треба самому вкладати кошти.** В частині випадків це звучить як відмовка, а в частині є реальною проблемою: ВПО не можуть оформити кредит, також втрачено такі джерела займу як знайомі, родичі.

«Ну, все эти гранты, ну, на что они рассчитаны. Ты можешь себе приобрести за этот грант какое-то кресло, допустим, в парикмахерской»

«Какой-то, не то, что мелкий бизнес, а в этот бизнес нужно вложить ещё деньги немалые»

«Нет, у кого были деньги и это дополнение, конечно, это очень помогло»

Додатковою є проблема вибіркової донорських програм на організацію власної справи – не всі регіони потрапляють під такі програми.

«Можно скажу по этому поводу? Буквально недавно у меня коллега с мужем уехала, вот в Ровно они живут. И она мне позвонила с такой идеей. Мой муж занимался в Луганске и её муж занимался деревом, мебелью. Деревянной мебелью, как бы деревообработка и всем. И она позвонила на какую-то горячую линию и сказала, что мы напишем, пропишем бизнес план, вот мы хотим. Нас четверо. Как бы муж с женой и муж с женой. Сказали, что ни Ровно ни Львов в этих программах не значатся. Только там, где большое скопление переселенцев. То есть, даже если бы мы захотели здесь что-то своё вот такое вот предложить, нас бы не профинансировали», Львів, жін

Проблеми ВПО, котрі змогли і перевели свій власний бізнес:

Найбільшою є **проблема - відсутність замовлень, клієнтів**

«Нет, в Днепропетровске я, в принципе, не работал. Мы искали здесь заказы, я сюда переехал. Ну, предприятие на украинской стороне. Ну, по большому счёту нам всё равно где работать. Но мне, конечно, было бы интереснее здесь», Дніпропетровськ, чол

«Здесь сказали, бизнес – не крутится. Здесь очень бедные люди», Запоріжжя, жін

«Ну, у нас такая проблема. У папы был бизнес – памятники. Занимался долго. Все собранные и оставшиеся средства, когда приехали – все сюда вбухали. Цех, формы. Делай – не хочу. Вопрос – реализовать куда? Всё объездили, села – как ни странно, клиентов нет. Всё. Не то, что нет клиентов – сильная конкуренция», Запоріжжя, жін

Також зафіксовані проблеми з реєстрацією переведеного бізнесу за фактичним місцем проживання: перереєстрація потребує прописки власника, а в умовах ВПО без придбання власного житла це неможливо.

ДИСКРИМІНАЦІЯ, ПРИНИЖЕННЯ НА РОБОТІ

Не виявлено, ВПО ПРИЙМАЮТЬСЯ НА РОБОТУ ТА ПРАЦЮЮТЬ НА РІВНИХ УМОВАХ, БЕЗ ПРИНИЖЕНЬ У КОЛЕКТИВІ

- Про складності при пошуку роботи згадують одинично, лише у Львові
«Я хотела устроиться работать продавцом в цветочный магазин, как бы я на этом специализируюсь. Первая фраза – вы русская? Был задан вопрос, не русская или украинка, а кто я по национальности, в лоб. Если я устраиваюсь на квартиру и меня мужик спрашивает, ты русская? Я говорю, русская. Почему чёрная? Я прихожу с дочкой, на Левандовку, следующую квартиру...», Львів, жін

Шляхи вирішення проблеми: самі ВПО конкретно не бачать шляхів, варіанти пропонують зазвичай тільки ті, хто має/мав власний бізнес. Частіше це очікування рішень на загальнодержавному рівні:

- створення нових додаткових робочих місць
- поправки в трудове законодавство
- кредитування на розвиток власної справи
- сприяння місцевої влади, держави щодо збуту продукції/послуг

2.2.2. УМОВИ ПРОЖИВАННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: НАЯВНІСТЬ ЖИТЛА, ЯКІСТЬ ЖИТЛА ПРОБЛЕМИ/ПЕРЕШКОДИ З ОТРИМАННЯМ ЖИТЛА, ПОСТІЙНЕ / ТИМЧАСОВЕ ЖИТЛО

ПОСТІЙНЕ ЖИТЛО Є ОДНІЄЮ З ПЕРШОЧЕРГОВИХ НЕРЕАЛІЗОВАНИХ ПОТРЕБ ВПО. ЦЕ ПИТАННЯ ВПО ВІДНОСЯТЬ ДО ЗОНИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВЛАДИ, в очікуванні конкретної стратегії та рішень щодо майбутнього по Донецькій і Луганській областях.

СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ЖИТЛА

Серед ВПО, що брали участь у дослідженні, невелика частка тих, хто приїхав в місто фактичного проживання без будь-яких варіантів проживання і потребували негайного поселення. Ті, хто потребував поселення, зазвичай, знали куди звернутися. У всіх містах крім Полтави та Львова отримали тимчасове житло. Принаймні в цих двох містах учасники дослідження не отримували на свої запити до місцевих органів влади позитивні відповіді.

«Меня поселили в пионерский лагерь. А когда начались холода, мы опять обратились в МЧС. И опять нам помогли. Нас поселили в центр города, в гостиницу, КП «Основание»», Запоріжжя, жін.

«Нас сразу поселили в университете, а потом начали оттуда выживать. Комендант общежития начал накручивать, что у вас тут 4 человека, каждый платит такую сумму, или ищите что-то другое. Пошли в деканат, кто занимается этим общежитием, старшим. Нам тоже так сказали, что вы сами ищите. Пришлось оттуда выходить», Херсон, чол.

«А я присоединилась, да, она тут устроилась очень тяжело. Вот как девочки рассказывали, на вокзале она два дня была. Там её в училище поселили на три дня, потом люди приехали и ей некуда идти. Никто, ничего. Она за квартиру договорилась, только повернётся, из Донецка? Всё. Уже не берут. Представляете? Она с чемоданом, не знает вообще куда. И потом схватила вот эту квартиру, мы полгода жили на квартире», Дніпропетровськ, жін.

«Нет, нам МЧС предоставил жилье в бывшем пионерском лагере, на «Великом Лугу». И только Николай Николаевич позвонил, мы только входим в калитку и мы уже видим, что нам несут буквально всё - кровати, матрасы, постельное белье, причем всё выстиранное, всё красивое, средства гигиены. Буквально всё нам предоставил вот этот лагерь. Там Лена и Саша Щербаковы всем занимаются. И потом они же нас полгода кормили бесплатно», Запоріжжя, жін.

«Там есть, допустим, если только приехали, переночевать негде, даже ж/д вокзал предоставляет сутки бесплатно гостиничного номера». Харків, чол.

«И мы за свой счет. Водителю позвонили, приехали в Харьков. И на Станции Харьков остались ночевать. Нам предложили, куда поедете? Я говорю некуда. Может, что-то предложите? И они предложили сюда, в Ромашку.», Харків, жін.

«Волонтеры, я же говорю. Мы 2 недели были на ж/д вокзале, не знали, что делать. У нас не было денег ни на квартиру, ни на что», Харків, жін.

ПОДИНОКІ ВІДМОВИ В ТИМЧАСОВОМУ ЖИТЛІ: НЕ ПОТРАПИЛИ В КАТЕГОРІЮ, ЯКІЙ ЖИТЛО НАДАЄТЬСЯ ПЕРШОЧЕРГОВО

«Вот как я за жилье прихожу. Можно сразу было написать заявление? Можно. «Мы вам позвоним». Не то, что моя ошибка, надо было настоять. Ну позвонят, будем ждать. Опять прихожу. «Вам не звонили»? Вот в проекте общежитие, первым дают матерям одиночкам. Думаю, может попаду. Опять, нет. Уже написала, потому что так вот ждать? Мне показывают, что вот такой пресс, как мы можем всех», Херсон, жін

У більшості випадків ВПО самостійно займалися пошуком житла, робили це або ще до переїзду, або вже після переїзду. У таких випадках тимчасове житло було надано знайомими, родичами.

Проблеми самостійного вирішення питання житла:

ПРАКТИКА ПОЧАТКОВОГО РОЗМІЩЕННЯ У РОДИЧІВ, ЗНАЙОМИХ з часом мала ряд проблем конфліктного характеру. На теперішній момент тільки одиниці ще досі проживають в родичів, знайомих

«Наш знакомый из Первомайска сказал, что у него в Запорожье есть друг, мы сначала к нему приехали. И через 3 недели нашли квартиру, тоже через знакомых», Запоріжжя, жін

«Просто это моя соседка, которая вышла замуж за молодого человека из Львовской области в июле, и они здесь во Львове попытались обосноваться, сняли квартиру. Пустили нас на немножко, потому что пока мы искали, мы ничего так и не нашли. В общем, решили зимовать с ними, а дальше будем думать. Потому что у нас есть, кроме всего прочего, ещё собачка, а это большая проблема.», Львів, жін

ПРАКТИКА САМОСТІЙНОЇ ОРЕНДИ ЖИТЛА:

- **Переселенці, особливо з дітьми, є небажаними орендарями як в силу можливих фінансових проблем у ВПО і неможливості вчасної оплати, так і стереотипу, що склався на основі досвіду**

«На «OLX.ua» было написано, если с Донбасса, то писали – «прошу не беспокоить». Я сама лично видела. Когда звонила, то говорили, что из-за нас горячую воду отключили в Запорожье, цены подняли», Запоріжжя, жін., 40, не повна сім'я

«Тяжело, очень тяжело. Нам сказали, что лучше бы вы собачку привели, чем своих детей», Запоріжжя, Людмила

«Мы ж сразу говорим, что мы – из Донецка. Она говорит, - извините, но вы для нас иностранцы. А когда говоришь, что двое детей, так вообще говорят – ой, нет, спасибо, не надо», Запоріжжя, Ирина

- **Переконавання орендодавців, що ВПО мають гарне матеріальне забезпечення. Часто вартість житла зростала за години**

«Вот еще интересно. Мы сюда приехали – с прошлого года здесь цены на жилье были подешевле. А сейчас для беженцев так нормально подскочили», Запоріжжя, чол

«Тем более здесь, что во Львове, я думаю, что риелторы это определённая мафия. У нас в Донецке такого не было. Я знаю многих, ну, по жизни, слава богу, у меня сорок лет стаж только в работе, рабочий. Как-то они по-другому работали, более цивилизованно. Здесь же риелторы, ты не возьмёшь ни одну квартиру в аренду или что, нанять, всё идёт только через них», Львів, жін

За оренду житла ВПО в середньому платять 3000-3500 грн на місяць, рідше 1800-2500. Найдорожчою є оренда житла у Львові, найдешевшим –у Полтаві

ЖИТЛО В РІДНОМУ МІСТІ

Учасники фокус-груп не змінили суттєво тип поселенської структури – до переселення проживали в містах, містечках. У більшості вдома залишилося житло, за яким наглядають члени сім'ї, що залишилися, родичі або сусіди. Є одиничні випадки, коли воно зруйноване чи відібрано представниками республік ДНР, ЛНР.

«Ой, тяжело. Больная тема. У нас забрали жилье. Забрали ключи, дом. И дальнейшую его судьбу не знаем», Запоріжжя, жін

Нікому з учасників груп не вдалося продати власне житло до переїзду, зараз є певні правові обмеження та загалом відсутність попиту на житло в зоні АТО

«Во-первых, там дело в том, что нотариусов там и все штампы ж незаконные. Это ж незаконная купля-продажа, незаконно ничего, потому что ничего в законе нет. Как можно продать, а к тебе потом придут, когда всё войдёт, скажут, слышишь», Харків, дол

«Ещё случай, я знаю стопроцентно. Там товарищ говорит, что я договорился продать. И он выставил объявление, что я продаю дом. А дом хороший, большой, двухэтажный, там всё. А, так он тебе не нужен? Всё. И он ушёл вообще в бюджет Новоросии», Харків, чол

МОДУЛЬНЕ МІСТЕЧКО

Найбільш активно модульне містечко експлуатується в Дніпропетровську, в Харкові озвучено було вартість 800 грн в місяць за ліжко, що не відповідає дійсності.

- **ПОЗИТИВ** – практично безкоштовне житло, з усіма необхідними для життя зручностями

«Поэтому модульному городку, вот как говорила Ирина, и радуются люди, что, действительно, что дешевле», Дніпропетровськ, жін

«Мы ещё пересмотрели десяток квартир и сняли квартиру. Ну, естественно, сумма была аренды очень высокая и я решила, что когда ребенок родится, мы вернёмся обратно в Донецк. И благо люди подсказал, что здесь модульный городок. И только из-за этого. Я бы в аренде уже не жила. Я не тот человек, который весь свой доход или 50-70% выдаст, отдаст на аренду. Я лучше, я бы вернулась домой», Дніпропетровськ, жін

«Там было всё. Там было всё, посуда, поэтому не нуждались в помощи», Дніпропетровськ, жін

- **НЕГАТИВ** – це не капітальне житло, на місяць-два, але не для тривалого життя всією сім'єю

«Ну, все, в принципе, как, оптимистично, да, спасибо, что мы можем всем новым пользоваться. Да, всё хорошо. Но, тем не менее, я вот ответила однажды, у меня мысль такая, что я не хочу здесь провести в модульном городке лет пять или всю жизнь. Хотя нам говорят, что в Италии такой модульный городок, вот пять лет живут, и никто не выезжает. Не хочу. Мне отвечают, что Европа вся живёт в аренду,

пожалуйста, снимай квартиру и работай. Но у нас менталитет такой украинского человека, что каждый привык осёдлый образ жизни вести. То есть, ему надо своё жильё и там он уже работу, всё найдёт», Дніпропетровськ, жін

«Во-первых, всё накаляется. Все эти домики они металлические, всё, нет ни тени, ничего, там ходить невозможно. Мы делали там навес, но это мало спасало. Ребенок попал там, ну, просто, я не знаю, все маленькие дети, старшие ещё как-то, а маленькие поболели пневмонией и всем чем угодно. По жаре вот по этой, понимаете. Поэтому как бы тут есть нюанс. Каменное жильё есть каменное жильё», Дніпропетровськ, чол

- **Нюанси з отриманням житла в модульному містечку**

«Модульный домик изначально не рассматривали, потому что лето, жарко. С подселением – нас тоже не устраивает. Своя семья, зачем нам кто-то. Туда, чтобы устроиться, знаете, сколько нужно врачей обойти или анализов сделать?», Запоріжжя, Ірина

«Так получилось, что муж умер, дочка в деревню уехала жить. А я осталась. Поэтому как-то модульный домик сразу отпал», Запоріжжя, Надія

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЖИТЛА З ПОГЛЯДУ САМИХ ВПО

Більшість варіантів самі ВПО перекладають на державу

- **Обмін житла, яке залишилося на підконтрольних Україні територіях, на житло в новому місці**

«Вот жильё осталось. Можно было уже за эти два года решить какой-то вопрос. Заберите у нас жильё», Дніпропетровськ, жін.

«У меня Счастье в Украине находится. Заберите у меня, Счастье под Украиной, заберите у меня там эту квартиру и дайте мне уже здесь однокомнатную или какой-то домик, хоть что-нибудь, но чтобы это было моё», Діпропетровськ, жін.

«А вот программу, действительно, толкнут такую программу, которая, хорошо, в обмен на то жильё, которое там осталось в ДНР или в Луганской, пожалуйста, кто готов оттуда отказаться, мы предоставляем жильё. В аналогичном городе хотя бы. Районный центр – районный центр. Областной – областной, там, колхоз – колхоз. Ну, хотя бы как-то. Ну, пусть примерно хотя бы. Ну, я понимаю, что с деревень захотят там в областной город», Запоріжжя, жін.

- **Стимулювання місцевого населення до здачі в оренду житла**

«Я скажу по поводу жилья. Сейчас, может быть, кто-то будет недоволен, что я скажу слово «Россия». Но в России для таких переселенцев, компенсировали тем, кто переселился и стимулировали людей, чтобы они сдавали своё жильё. Им оплачивало государство за то, что к ним придет жить другой человек», Запоріжжя, жін.

- **Радянський тип забезпечення житлом**

«Потому что, если, допустим, была бы такая программа – приехал переселенец из Донецка, а они говорят, ты трудишься на «Запорожстали», а мы тебе сдаем в лизинг квартиру, через пять лет уже сможешь оформить на себя. Вот этот человек понимает, что вот сейчас я отработаю на заводе, а потом эта квартира, в которой я живу, она переходит ко мне. Вот это будет работать. А когда приехал человек –

снимает жилье, то он живет одним днем, не понимает, что будет дальше, как к нему вообще будут относиться», Запоріжжя, чол

■ **Розстрочка на пільгових умовах**

«Вы знаете, а вообще я хочу сказать, даже если нам не дадут квартиры, в конце концов можно было хотя бы новострой какую-то программу для нас сделать минимальную. Мы бы им выплатили, только, чтобы это была рассрочка, а не бешенный кредит. Мы бы выплатили», Львів, жін

■ **Пільгові квартири від забудовників**

«Смотрите, когда застройщик крупный строит дома, высотки, он каким-то чудом выбивает себе ещё такую бонусную земельку. Вот взять, каждому застройщику закрепить, на каждый дом на одном этаже 4 в среднем квартиры, чтобы эти 4 квартиры отходили нуждающимся, там, детям военных, переселенцев и пошло-поехало. В нашей стране около, около, вслушайтесь, 7000 застройщиков. Семи тысяч, у которых не по одному объекту строится. Семь тысяч, умножаем на два, а ещё умножаем на 4 квартиры», Харків, чол

■ **Передача ВПО старого житлового фонду, котрий вже не експлуатується**

«Вот, допустим, как, я вам скажу. Опять-таки, небезызвестный Руслан Зуев нашёл, есть очень много здесь особняков, ну как 2-3 этажных домов, которые являются собственностью или «Приватбанка», или находятся в структуре горисполкома, то есть, под Садовым, которые стоят пустые. Коммунальные службы к ним подключены. Единственное, что их нужно отреставрировать. И предложение было мы отреставрируем сами. Извините, я умею мазать, я умею белить, дочка умеет шпаклевать. Я всё сделаю, я выросла в частном секторе, я всё умею. Нет. Понимаете, если бы нам дали жильё, пусть даже не в идеальном состоянии, мы бы его сами вылизали и платили бы коммуналку», Львів, жін

ПЕРЕЇЗД ВПО, ПРИЧИНИ ПЕРЕЇЗДУ

ПРИЧИНИ ПЕРЕЇЗДУ УМОВНО МОЖНА РОЗДІЛИТИ НА:

■ **ПОТЕНЦІЙНА НЕБЕЗПЕКА ДЛЯ ЖИТТЯ – військові дії біля міста.** В основному виїжджали перечекати, на місяць-два, така мотивація є найбільш поширеною

«Я уехал в отпуск сюда. Когда отпуск закончился, встал вопрос как быть дальше. По телефону попросил написать за меня заявление», Херсон, Євгеній

«Я спокойно собралась. Я собралась еще до всех военных действий именно в моем городе. Начиналось, было слышно, как в соседних городах стреляли, но лично у нас еще не стреляли. У нас сестра в Харькове учится. Папа говорит – поедь к ней пока», Запоріжжя, Лена

«Знаете, что мне пришла мысль в голову, первая мысль пришла, что я должна забрать необходимые какие-то летние, потому что мы выехали вообще без вещей. Я понимаю, что мне надо забрать сумку, у меня она была сумка, но мы её не взяли. Мне надо было взять сумку, мне надо было зайти на могилу мамы, ещё раз бросить собакам еды, потому что я не знала, что я буду делать завтра», Дніпропетровськ, жін.,35, сімейна

*«Да, я просто уехал на время каких-то там, как было обещано, за 2 недели мы тут вам сделаем мир. И я уехал вот так вот. Потом была поездка туда забрать кое-что»,
Харків, Олександр*

■ **ІДЕОЛОГІЧНІ – небажання миритися з ситуацією**

*«В прошлом году, собрал вещи, друзья переехали в Запорожье и я вместе с ними. Многие из прошлой жизни остались и взяли оружие. На той стороне, в ДНР воюют. Я для них – предатель»,
Запоріжжя, Віктор*

■ **РЕАЛЬНА ЗАГРОЗА ЖИТТЮ – обстріли житла, частіше з речами, оскільки у більшості речі, документи були завжди наготові**

*«Не пятеро детей, а 5 человек в семье. У меня внук маленький просто. Поэтому я их отправил в начале июня оттуда сюда. Бабушку, дочку и внука. И уехал в июне, последним поездом, который уходил из Луганска. Из Ясиноватой, под обстрелом»,
Херсон, Анатолій*

*«Были сильные обстрелы. 8 декабря в 1 этаж нашего дома снаряд прилетел, и мы ушли жить в подвал. В подвале жили полтора месяца, потом...»,
Харків, Лариса*

Куди зверталися і хто допомагав з переїздом – більшість ВПО самі організували свій переїзд чи власним авто, чи купували квитки на поїзд. Одично: Фонд Ріната Ахметова

*«Позвонили в Киев, в Харьков – отказали. Днепр – отказали. В Николаев – там с удовольствием брали. А Днепр ближе, туда дальше. У нас денег нет. Ринату в благотворительный фонд позвонили, что нам надо выехать, уже в Николаев собрались. И вдруг из Днепра звонят, они просмотрели, девочка даёт результаты и сказали, что приезжайте, мы девочке и пятую кроватку поставим, и всё, и вас, и маму на два дня приютим, привозите»,
Дніпро, Ж, пенсіонерка*

*«Это ДНР так организовала, да. У меня денег было всего 300 гривен, потому что нам то зарплату не давали, то пенсию не давали»,
Запоріжжя, жін., 63, пенсіонерка (переїхала з дочкою, внучкою, зять залишився там)*

Учасники фокус-груп зазначають що власне виїхали ті, хто хоч якісь кошти мав, все ще залишається населення, котре б хотіло виїхати але не мають коштів і не знають куди можна звернутися.

2.2.3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗОПЛАТНИМ ХАРЧУВАННЯМ ДО ЧАСУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА, ЇЖА, ПРЕДМЕТИ ПЕРШОЇ НЕОБХІДНОСТІ, ЗА СЛОВАМИ УЧАСНИКІВ ДОСЛІДЖЕННЯ, БУЛИ НАДАНІ ВІД БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ВОЛОНТЕРІВ ТА САМИХ МІСЦЕВИХ ЖИТЕЛІВ. ВИПАДКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗОПЛАТНИМ ХАРЧУВАННЯМ ВІД ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ, ПРАКТИЧНО НЕ ВИЯВЛЕНО

*«Самая основная проблема, когда поселился, разнакомился и через какое-то время волонтеров нашел, уже люди потихоньку адаптируются. Вот **самый тяжелый период – первый месяц**. Ты только приехала оформить справку переселенца, а выплаты тебе только через месяц. И вот этот месяц очень тяжело, нужно как-то перекантоваться: нужно снимать жилье, питаться. Как правило, этот месяц на работу не устраиваешься, а только оформляешь. Вот эта беготня, самый тяжелый месяц»,* Полтава, Тетяна

«Я обратилась в «Дніпро допомогу». Четвёртого августа, уже приехала 15 июля, а обратилась 4 августа 2014-го года. Очереди были бешенные. Мне просто посоветовали, я пришла с детьми. Помощи, меня только зарегистрировали, я получила бланк с номером на тот момент. Дали мне вот эти на одежду. Я зашла, посмотрела на эти кучи всего этого хлама», Дніпропетровськ, жін., 35, сімейна

«Ну, реально люди из дома что-то брали и приносили туда. Потом какую-то одежду собирали, там место было в исполкоме. Это было стихийно и это было именно поддержка граждан Украины. Это были ни фонды тогда, ничего не было. Это просто были такие же люди, которые оказались дальше от боевых действий. Это просто такие же граждане, просто помогали. Каких-то фондов тогда ещё не было.», Дніпропетровськ, чол., 51, сімейний

«Там, оказывается, дают одеяла. Об этом никому никто не говорит, но так как у меня категория папа пенсионер старше 65, у меня на тот момент дочке ещё не было трёх и мне было одно положено одеяло на всю семью. В общем, я выстояла эту очередь», Дніпропетровськ, жін., 35, сімейна

«В городском центре помощи нас даже на порог выбегали встречать, когда мы позвонили и сказали, что их найти не можем. Вот это тоже было удивительно», Запоріжжя

«В основном, нам помогают именно христианские организации. Именно они. И первыми они пришли на помощь», Запоріжжя, Лілія

«Нет, нам МЧС предоставил жилье в бывшем пионерском лагере, на «Великом Лузу». И только Николай Николаевич позвонил, мы только входим в калитку и мы уже видим, что нам несут буквально всё - кровати, матрасы, постельное белье, причем всё выстиранное, всё красивое, средства гигиены. Буквально всё нам предоставил вот этот лагерь. Там Лена и Саша Щербаковы всем занимаются. И потом они же нас полгода кормили бесплатно», Запоріжжя, Лілія

2.2.4. ПРОЦЕС ТА УМОВИ РЕЄСТРАЦІЇ ФАКТИЧНОГО МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ ВПО

Після приїзду більшість не зверталися в служби реєстрації, оскільки була впевненість що це не надовго

«Вначале не регистрировались. Мы все, когда переезжали, думали – назад вернемся. Получилось так, что у нее двое деток, она как бы в декретном отпуске», Запоріжжя, жін., 40, сімейна

До постанови КМУ від 01.10.2014 № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» реєстрація та облік ВПО велися силами місцевих органів влади, частіше всього МЧС та Службою міграції. Правова база ще не існувала, тому в деяких випадках облік вівся не зовсім коректно, з огляду на людську гідність

«Начиналось совбес. Это было, как же оно называется, реинтеграцией бездомных, ну, в общем, бомжатная. Это улица Мира, 102, для бомжей. [...] А потом они поняли, что этот Орджоникидзевский район с таким наплывом он не справится никак. И вот эту функцию передали всем районам города Харькова. [...] А там круг такой – совбес, милиция, прописка, общежитие. И там такой круг, нормальный человек это перенести практически не мог, но я её перенёс», Харків, чол

РЕЄСТРАЦІЯ ФАКТИЧНОГО МІСЦЯ ПЕРЕБУВАННЯ ПЕРЕВАЖНО ВІДБУВАЛАСЯ БЕЗ ПРОБЛЕМ, ОСНОВНІ НАРІКАННЯ ТА ПРЕТЕНЗІЇ НА ШВИДКІСТЬ ПРОЦЕСУ

ОДИНИЧНІ ПРОБЛЕМИ

З чуток знають, що складності при реєстрації виникали у людей, які з різних причин не мали прописки на момент реєстрації

«Были такие случаи – когда оттуда выписались и еще не прописались, не успели. У меня есть знакомая девочка, подружка, она по факту из Донецкой области, но она не может себе оформить статус переселенца, так как у нее нет прописки. Она выписалась где-то по учебе. И всё. Да, обращалась. И в МЧС. Но так как у неё нет прописки, то уже полтора года вопрос подвешен», Запоріжжя, жін

«Еще парня знаю, 23 года ему было. Выехал оттуда, сделал новый паспорт, не успел прописаться, в МЧС здесь не может получить, через военкомат – боится. Есть слухи, что дадут автомат и скажут «иди». А у него там дедушка, сестра. По своим, говорит, стрелять – не пойду. И вот так, на плаву, плавает, короче.», Запоріжжя, жін

ПОВТОРНА РЕЄСТРАЦІЯ з точки зору ВПО є принизливою та завдає додаткової паперової рутини. Реальних вигод від процесу самі ВПО не бачать.

«... смотрите, касательно пенсионеров и переселенцев, которые должны регистрироваться, если там посчитать все бумаги, то на шесть месяцев. Пенсионеры, получается, через шесть месяцев должны опять будут приехать, опять заново зарегистрироваться, чтобы получать пенсию, а нам, как молодым, надо опять прийти. Но нигде не указано, что будет повторно, может, второй, третий раз или четвёртый, последующие разы, что будет какая-то помощь», Харків, чол

2.2.5. ОТРИМАННЯ ПЕРЕДБАЧЕНОЇ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕШКОДИ

ЗАГАЛОМ СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ З ОФОРМЛЕННЯМ І ОТРИМАННЯМ ДОПОМОГИ НЕМАЄ, Є ПРОЦЕДУРНІ, ОСОБЛИВО В ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВИПАДКАХ.

Держава забезпечує основне джерело коштів, хоч за оцінками ВПО ЦЕ ДУЖЕ МАЛА СУМА, ЯКОЇ МАЙЖЕ НЕ ВИСТАЧАЄ НА ПОКРИТТЯ ВИТРАТ НА ПРОЖИВАННЯ. Втрата виплат чи проблеми з оформленням, переоформленням виплат є досить відчутними для ВПО.

«Вот так и выживаем. Плюс, вот эта помощь на проживание. Если бы не эта помощь на проживание, то дорога была бы одна – Алчевск, на блок посту расстреляли как собаку, потому как враг я там, и всё», Харків, чол

НАДАННЯ ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ОСОБАМ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ (Постанова КМУ від 01.10.2014 № 535 " Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам")

ЗАГАЛЬНА ПРОБЛЕМА – КРИТЕРІЇ НЕ ЗРОЗУМІЛІ, НЕ ВРАХОВУЮТЬСЯ СПЕЦИФІКА ПОЛОЖЕННЯ ВПО та погане інформування щодо дії постанови

«У кого дети инвалиды, на жилье дают 505 форму. А это 535 форма. И это значит, если ребенок инвалид, то дает заключение врач. И государственный фонд собирает эти деньги и раздает. Многодетным идет, без всякого. «У вас должен быть ребенок инвалид. И без разницы, что он многодетная». Я говорю, что стоит в законе, я вам показывают. Она открыла в компьютере. Другая пришла, говорит нет и всё. И хоть головой бейся. Просто почему? Вот многодетная семья. Но дети то здоровые! Нет, вам не положено. Она мне тычет, а я ей доказываю, что вот, телефон. Открыла в интернете, закон», Херсон, жін

«Мы оставили телефон и нам никто не сообщал. Понимаете? Это кошмар какой. Но самое интересное, в этом году, вот мне Марина Зуева распечатала приказ, о котором никто не знает. Я слышала, но когда я задала такой вопрос, мне сказали, что этого не может быть. Оказывается, в том году был издан приказ, что все переселенцы, независимо из Крыма или с востока, должны были оформить документы на единовременную помощь 910 гривен. Я об этом узнала спустя год», Львів, жін

«Лично я под переселенские не попадаю как мужчина, который дееспособный. То есть, дети попадают. Если женщина там по уходу за ребенком – попадает. Если работает – не попадает. Просто я к чему веду разговор, что как бы я понимаю, что пенсионеры и всё прочее, но те работоспособное население, которое...», Дніпропетровськ, чол.

«Нам отказывали потому, что я не мать-одиночка и у мамы не первая группа инвалидности, не вторая, а третья. Вот была бы первая или вторая – да. Была бы я мать-одиночка – да. Было бы у меня много детей – да. А так, ну, вы не льготная категория», Дніпропетровськ, жін.

ЩОМІСЯЧНА АДРЕСНА ДОПОМОГА ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕМІЩУЄТЬСЯ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ АБО РАЙОНУ ПРОВЕДЕННЯ

АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ (Постанова КМУ від 01.10.2014 № 505 "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг")

ПРОБЛЕМИ

■ **Часткове недоінформування**

«Просто, знаете, допустим, нас поставили год назад на учёт в социальную службу здесь, да, на Митрополита Андрея, 10. Ну, в буквальном смысле сарафанное радио. Никто из переселенцев, ни с востока, ни с Крыма не знал, это мы друг другу прозванивали и я очень многих своих знакомых убеждала, что вы ж пойдите оформите деньги, теперь начинают выплачивать доплату на квартиру», Львів, жін

■ **Паперова рутин**

«У меня была сложность с этой регулярной помощью, адресной. Когда прошло полгода, 23 апреля мы зарегистрировались и потом написали заявление, это заявление у них было куда-то засунуто. И когда я через месяц пришел уточнить, мне сказали, что сложности с компьютерной программой. Не волнуйтесь, мы всё наладим и в конце июля получите. И когда во второй половине августа мы обратились, оказалось у нас ничего нет. И вы никому ничего не докажете. Фактически, я обращался в вышестоящие организации, на ту же горячую линию. Они спустили всё вниз. Ну отписку сделали, и это всё. Получается, мы с женой за несколько месяцев приличную сумму не получили. И я это считаю не нормально. Вы можете написать заявление новое, с этого числа. И мы будем вам платить», Херсон, Євгеній

■ **Бюрократія та відсутність окремого спеціаліста**

«Вот карточка — это ж элементарно, нажать одну кнопку, а оказывается, что это надо ждать месяц или два», Дніпропетровськ, жін., 68, пенсіонерка

«Потом ты не можешь получить, звонит тебе из совбеса, приди, напиши заявление. Говорю, документы в порядке, какое заявление. То есть действия наши, как мы должны себя вообще вести и что мы должны там писать в какой момент не знают даже сами сотрудники совбеса. О чём можно говорить, какие наши может быть знания. Свои права мы не знаем», Дніпропетровськ, жін.,

■ **Відновлення компенсаційних виплат**

«Дочка работает, типа нашла работу, наконец-то нашла. Выплаты платили по 400 гривен социальные. В течение шести месяцев она не нашла работы в центре занятости. Значит, месяц нашла, но её сняли с выплат. Закон о выплатах есть, а восстановит выплаты? Ей не платят. Взяли по контракту на работу, на три года ушла кто-то в декрет и её взяли по контракту», Дніпропетровськ, Ж, пенсіонерка

■ **Розподіл державних виплат не завжди враховує особливості положення ВПО. Дієздатне населення фактично не попадає під виплати**

«Так мы о пособии? Пособие назначается только тем, кто работает. Но по большому счету, оно больше нужно тем, кто не работает. Кто не смог найти работу», Херсон, Анатолій

■ **Конфлікт процесів: для переєстрації власного бізнесу потрібна прописка за місцем проживання, а отримання прописки знімає нарахування виплат**

«Теперь у меня муж пенсионер. И муж должен получать эти же тоже 884 гривны. Но у мужа другая картина. Он предприниматель, но он перерегистрировался и мы здесь прописались. И они теперь говорят, раз вы здесь прописаны, вы уже не переселенец», Львів, жін

■ **Діти, що приїхали без батьків**

«У меня у ребенка мальчик в класс ходит, из Луганска, и он здесь с бабушкой и с дедушкой. И вот бабушка и дедушка не могут получить деньги на ребенка. Не дают. Просто не дают, потому что бабушка и дедушка», Львів, жін

■ **Проблеми в тих ВПО що продовжують працювати з віддаленим доступом: фактично проживає в одному місті, а працює в іншому**

«Так я дважды заказывала, потому что они никак не могли понять как я могу жить в Полтаве и работать в Старобельске. Я говорю, что да очень просто я могу работать, потому что есть удалённая работа. Вы не знали об этом?», Львів, жін

ІНША ФІНАНСОВА ДОПОМОГА ВІД ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

- Саме від органів місцевої влади грошову одноразову допомогу отримували ВПО по Херсону, в інших містах учасники груп не згадують ніяких, крім адресної та одноразової допомоги від держави

«Была единоразовая помощь, вот кто приехал, то сразу им давали. Допустим, у меня мои знакомые с Луганска, вместе с ними работаем. Потом сюда уехал с семьей, и двое детей у них. Они обратились, им эту помощь дали. А когда обращалась моя дочка, ей не дали. А я даже не обращался. Она обращалась, ей сказали, что мы вас запишем, но в местном бюджете уже нет денег. Вот, собственно говоря», Херсон, чол.

«На заре всего этого, когда казалось, что вот-вот закончится и приезжали переселенцы, в Херсоне был исполкомом принято решение, что на каждого приехавшего будет выдано 300 гривен. Время тянулось, 1-2, 3 месяца. И если человек за это время остался в Херсоне, он имел возможность получить 300 гривен на каждого члена семьи. Потом ситуация начала меняться. И наверное, сложнее стало с бюджетом Херсона, с количеством переселенцев. И потом это просто...», Херсон, чол.

РЕГУЛЯРНІ СОЦІАЛЬНІ ВИПЛАТИ ТА ПЕНСІЇ: ОФОРМЛЕННЯ, ПЕРЕОФОРМЛЕННЯ

МОЖНА СКАЗАТИ ІДЕАЛЬНОЮ Є СИТУАЦІЯ З ПЕРЕВЕДЕННЯМ ПЕНСІЙ ВПО – всі дані містяться в базі даних Пенсійного фонду і є доступними для всіх місцевих органів.

«Нет, в центр занятости я не обращалась, я обращалась, у меня дочке было 2,5 года, детские деньги мне надо было. Без проблем. Я перевела очень быстро и переоформила. Кстати, ну, затянула отцу пенсию. Я просто поняла, что долго не будет», Дніпропетровськ, жін.

«Те, кто первые были – у нас было легче. Потом, говорят, немножко тяжелее было. Те пенсионеры, которые первые переезжали, тех как-то быстрее переводили. А потом когда стали больше бомбить шахты наши, соцзащита наша там закрылась. Отсюда, говорят, документы не могут, потому что там стала неподконтрольная

территория, уже никто не мог их взять. А потом люди туда сами ездили, делали, оформляли какие-то документы. Я не знаю, я ничего не делала», Запоріжжя, жін.

Суттєвими є проблеми з нарахуванням і оформленням пенсії в тих випадках, коли ВПО недопрацювали до набуття пенсійного стажу і змушені були звільнитися з роботи

«У нас тоже девочка не доработала несколько месяцев, хотя сама начальницей была. Подопечная ее успела оформить пенсию, а она – нет. И женщина осталась без ничего. Хотя пенсионный возраст уже перешагнула, а получают – ничего не получает», Запоріжжя, жін.

Проблеми з отриманням статусу малозабезпечених за відсутності потрібних документів

«А если там взять справку? Я вот хотела тут оформить как малообеспеченная, не могу с ребенком работать. Украина по законодательству малообеспеченным семьям платит. Но я не могу поставить на учет с малообеспеченностью, потому что нужно взять справку с места прописки. Я говорю хорошо, съезжу в Донецк. Страшно или нет, дорого ли – съездим. Я привезу вам справку. Но она будет с печатью ДНР, не действительна», Херсон, жін.

Водночас, зі слів учасників, є поширеним практика отримання подвійних регулярних виплат: від України та від народних республік. У самих учасників дослідження відношення до цього подвійне:

«Я скажу, может быть, секрет, может быть, нет. Знаю, многие оформили, и здесь пенсию получают, и там. Только там не пенсия. ДНР им доплачивает, получается, только в рублях. Там получают в рублях, сюда приезжают, переводят один к трем. Там же мешки получают и перевозят сюда. И курсируют каждые 1,5-2 месяца. И очень многих знаю», Запоріжжя, жін.

«А почему это надо контролировать? Они заработали свою пенсию на Украине. Если им платят в ДНР, то это уже – не их проблемы. Ну, это их не касается. Им платят – они получают. Всю жизнь проработали на Украине – они заработали на пенсию»

«А сам факт? Неплохо им живется, кстати. И не такие коммунальные. Я, например, не поехал туда, потому что я после Майдана. Мне нельзя было выехать туда. Мне сказали, что ищи что-то, куда-то, только чтобы не приезжать.», Херсон, чол.

«Вот такая-то информация прошла. Город Торез. Работник нынешней комендантуры получает пенсию там, получает зарплату там, получает пенсию здесь и отдыхает в Трускавцах. Он устал видите ли. То есть, государство не совсем правильно смотрит в смысле того, чтобы выплачивать пенсию туда, бесконтрольно», Харків, чол.

«Я понимаю, я тоже знаю лично, которые получают и тут и там, всё равно рано или поздно подведётся где-то итог. И тот, кто получал там и здесь, будут сидеть долго и нудно без ничего вообще», Харків, жін.

ЗАГАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ СТАН ВПО

НЕМАЄ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ, СТРАТЕГІЧНОЇ ПРОГРАМИ ЩОДО СПРИЯННЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ВПО. **Всі існуючі програми – разового характеру**, вони тимчасово спасають ситуацію але глобально, не є вирішенням і навіть по оцінкам самих ВПО провають споживацтво серед ВПО.

Структура доходів та витрат сімей вже рік і більше кардинально інша: при скороченні джерел фінансування з'явилася суттєва стаття витрат – на житло, водночас суттєва економія витрат на їжу, інколи зі шкодою для здоров'я.

ДО ПЕРЕСЕЛЕННЯ:

- Основні ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ: **зарплата й пенсія**, на великі покупки треба було оформляти кредит
- Основні СТАТТІ ВИТРАТ: **розвиток, навчання дітей, подорожі, відпочинок, житло (ремонт, розширення), витрати на себе, їжа**

ЗАРАЗ:

- Основні ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ: **пенсія, виплати на дітей, державна адресна допомога, заробітна плата**
- Основні СТАТТІ ВИТРАТ: Чверть ВПО з групи пенсіонерів найбільше витрачають на ліки. Всі інші найбільше – **на комунальні послуги і (або) оренду і харчування**. Речі та одяг переважно не купляють, багато отримують і отримали з гуманітарної допомоги, комусь принесли місцеві. **Великі витрати на техніку й відпочинок не робить ніхто**. ВПО максимально намагається зберегти хоча б рівень більш менш якісного харчування і освіти для дітей

«Я економлю на еде или никуда не выхожу. Там, например, меньше покупаю тех же бананов, тех же апельсинов»

«В Донецке я малых водила -25 гривен в час. А тут – 50 гривен час. В Донецке 50 гривен – это безлимит 60% на жилье»

«Мясо – свинину, говядину мы себе не позволим. Только «Наша рыба».», Запоріжжя, жін.

«Когда, я до того, я покупал колбасу сырокопчёную «Московскую», это для меня не было проблемой, купить лосося не было проблемой. То сейчас я иногда себе позволяю, иногда, селёдку по сниженным ценам», Харків, чол.

- До того ж, одинично, ВПО мають ще й кредитні навантаження без реальної змоги до погашення кредитних зобов'язань.

«Да, у нас тоже проблема в том, что завис в этом же банке, почему дали большой кредит, потому что был депозит. Депозит мы не вернули. Кредит мы честно отдали, а вернуть наши, как говорится, деньги, не вернули. Так называемый «Дельта-банк». Спонсор сепаратизма в Украине», Харків, чол.

«Ни один банк в Украине не пошёл на уступки переселенцам, то есть навстречу. Ни одного банка нет. Лично знаю почему, потому что много друзей, у которых кредиты

были и ни один, ни один не пошёл. Больше половины из них просто перестала платить. Ну, вы сами понимаете. Ну, вот к примеру, платёж у вас там 700, я грубо говоря, гривен, беру, а у вас квартира 3000. И ещё надо ж покушать. Ни работы, ты приехал и пошло, поехало», Харків, чол.

ІНША ФІНАНСОВА ДОПОМОГА

ПРОБЛЕМИ

- **Відсутність централізованої політики та спеціального закону щодо розподілу допомоги для ВПО. Те що розподіл відбувається на загальних принципах, зумовлює нарощування споживацтва серед окремих категорій**

«У меня есть одна знакомая многодетная семья, которая мне сказала, что у нас достаточно денег, у нас достаточно продуктов, бытовой химии и одежды, нам ничего не нужно. А те, у которых, допустим, мама, папа и ребенок, папа зарабатывает мало, а мама сидит в декрете, они бомжуют. У них нет денег», Дніпропетровськ, жін.

- **Не зрозумілі критерії виділення допомоги або занадто жорсткі**

«Вот у нас есть один фонд, пришёл, я ему объясняю, у нас нет одежды на ребенка. У них, в этом фонде, как раз была программа утепление детей. Там купить, они дают деньги, на которые можно купить сапоги, куртку, потом отчитаться по чекам, там сфотографировать, что да, действительно. Я им объясняю, показываю, зайдите, посмотрите, что у нас есть. Они всё это видят. Потом они мне звонят – вам отказано. Я говорю, вы можете объяснить почему? Вы не подходите по критериям. Да по каким критериям? Мне обути ребенка не во что. Я прошу вас помощи, пожалуйста, помогите, у вас же есть эти средства», Дніпропетровськ, жін

Критерий один – ты должен быть либо инвалидом, я извиняюсь, я перебыю.

Да, либо много у тебя детей, нарожаешь, тогда мы тебе что-то дадим.

«Она зимой стелет простынку, ничего не было. Вот ни откуда, ни с какого фонда нам помощи не было. Стелет простынку...», «Да, нам отказали. И в «Допомоге» и в «Каритас», везде. Потому что у меня пенсия не минимальная.», Дніпропетровськ, жін

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ, З ПОГЛЯДУ ВПО

- **ПЕРСПЕКТИВА А НЕ ГРОШІ**

«А нам лучше перспективная помощь. Что эти деньги? Пришли, мы потратили и до свидания. Перспективная. Чтобы мы были обеспечены работой, жильём. Вот на будущее. Чтобы за детей своих не переживать»

«Нет, ну работу, конечно. Работа – это стабильно, это ежемесячный заработок. А тут получил один раз и всё», Запоріжжя, жін

- **ПЕНСІОНЕРАМ – ОДНОРАЗОВА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА, У ВЕЛИКИХ РОЗМІРАХ**

«В моем видении разовая помощь – чтобы хватило на 2-х комнатную квартиру в Запорожье, чтобы купить ее.», Запоріжжя, жін

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА

НЕ ВИРАЖАЮТЬ ПОТРЕБУ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ДОПОМОЗІ, СКОРІШЕ ВІДКИДАЮТЬ ЯК ТАКУ: це нічого не дасть, або все одно психолог не зрозуміє проблем.
Психологи не змінять ситуацію, положення.

«Я хочу сказать одну вещь, просто для меня, лично это моё мнение, человек, который не был в нашей ситуации, который не терял, не видел, не проходил, не переносил на себе все вот эти пути, тяготы и испытания, он не может нам помочь психологически», Дніпропетровськ, жін.

«Мы деток водим в Центр развития, там с ними психологи ведут, в «Чилдрен». Сейчас «Caritas» открыл тоже свой центр развития для детей», Запоріжжя, жін.

«И не надо, и не обращайтесь. Психологическая помощь? Человек может обращаться, когда он понимает, что в этом государстве ему в чем-то как-то помогают. И он себя должен разгрузить, поставить мозги на место. А когда ты знаешь, что надеешься только на себя?», Херсон, чол.

Реалізація запиту на психологічну допомогу: скоріше одиничні випадки

«Да, может быть, да, в «Крымской хвиле», мы сталкивались там. Лена очень хороший психолог, она проводила занятия специальные на «Армии спасения». Потом она проводила занятия, тренинги в центре занятости Львовском областном и в городском, да? Очень хорошие тренинги. Я так много благодаря Лене, вот она проводила тоже за круглым столом, очень много узнала о наших переселенцах. Благодаря Лене, вот когда люди давали, вот так тоже рассказывали кто, откуда приехал и что. И инициатором была Лена», Львів, жін

2.2.6. ДОСВІД ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПОСВІДЧУЮТЬ ОСОБУ ТА ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ

НЕМАЄ НАЛАГОДЖЕНИХ ПРОЦЕДУР ВИРІШЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ, СПІРНИХ СИТУАЦІЙ ВПО, внаслідок цього РІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДЕНО НА САМИХ ВПО або рішення відкладається і затягується, включається бюрократичний механізм: передача клопотання по різних службах, очікування і сподівання

ПРОБЛЕМИ:

- **ВІДСУТНІСТЬ ПІДПISУ ПІД ВКЛЕЄНОЮ ФОТОГРАФІЄЮ В ПАСПОРТІ**

«У меня была с паспортом проблема. У меня был год паспорт, я была с этим паспортом, меняла эти миграционные службы, эти выплаты. Паспорт, у меня второй брак, был выдан в 2009-м году. В миграционной службе увидели, что у меня нет подписи при выдаче паспорта. Мне надо получить справку, а мне они всё это дело затормозили, ничего пообещать не могут. Куда я ни обращаюсь, ничего сделать не могут, решить не могут. Мне пришлось брать ситуацию в свои руки и решать со своим паспортом вопрос за один день как он решается. Только вот так. Всё. Поэтому я и продолжила все выплаты, дали справку переселенца. Я знаю, что люди, которые пошли официальным путём, 4-5 месяцев ждали», Дніпропетровськ, жін

- **ВІДСУТНІСТЬ ПРОПИСКИ З РІЗНИХ ПРИЧИН:** виписалися і не встигли прописатися, розлучення, переоформлення

- **ОФОРМЛЕННЯ ВІЗИ**

«А я хочу сказать проблему такую, что вот, например, мне здесь уже ставят второй отказ в визе, потому что я из Донецка. Понимаете, у меня три паспорта. Шенгенская виза, да. И мне не открывают волонтерскую визу. Все мои девочки уже получили визы, они ездят, уже они сейчас сертификат получают, а мне просто ставят отказ, говорят недостоверная информация. Я уже не понимаю вообще в чём недостоверность. Просто паспорт из Донецка», Львів, жін

ПРОБЛЕМИ З ПЕРЕОФОРМЛЕННЯМ БІЗНЕСУ, ДЛЯ ЯКОГО ПОТРІБНА ПРОПISKA.

Ситуація включає механізм нелегальних прописок

«У меня проблемы. Они так и не решаются. Проблема в следующем. Я вообще частный предприниматель. У меня был свой бизнес в Донецке, да, там магазин. И когда я приехала здесь, мне выдали эту справку. Но поскольку меня не могут официально взять на работу, потому что я считаюсь, что я работаю, я не снялась с учёта. зарегистрироваться, это нужно сделать прописку. Кто меня пропишет? Я пришла в налоговую. Они говорят, что для того, чтобы зарегистрировать здесь ЧП нужна прописка. Пропишитесь и всё. Я говорю, девушка, у кого я пропишусь? Вы меня пропишите к себе? Она говорит, что нет», Львів, жін

«Заплатили деньги и прописались. Потому что нужно ж для бизнеса это. За деньги ты прописался», Львів, жін

2.2.7. РІВЕНЬ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Учасники фокус-груп, завдяки довідці переселенця, мали змогу скористатися безкоштовною медичною допомогою в комунальних закладах кожного з міст дослідження. У БІЛЬШОСТІ ВИПАДКІВ, ЗА ПОТРЕБОЮ ВПО, БУЛА НАДАНА БЕЗКОШТОВНА/ МАЙЖЕ БЕЗКОШТОВНА КВАЛІФІКОВАНА МЕДИЧНА ДОПОМОГА: ЯК ТЕРАПЕВТИЧНА, ТАК І ХІРУРГІЧНА.

«У меня дочка обращалась в районную больницу. Почки простудила на сквозняках, работала [...] никаких сложностей не было [...] узнали, что переселенцы. Сказали, что ничего не надо, все лекарства обеспечим», Херсон, чол.

«У меня старшая дочь в очках. Нам назначили аппарат специальный. Цена была одна, но когда узнали, что мы из Донецка, то практически за половину мы все эти аппараты прошли», Запоріжжя, жін

«Буквально в первый месяц, как я приехал сюда – пошел в больницу, корректировать лекарства, - инсульт. Всё без копейки. Положили в больницу, 10 дней пролежал», Запоріжжя, чол.

«4 с половиной года, дочка [...] поставили диагноз пневмония. Её сначала в стационар положили, начали лечить. Потом сказали, что надо переводить в реанимацию. Ну, морально это было очень тяжело. Но материально с нас не взяли практически ни копейки», Дніпропетровськ, жін

«Просто случайно попали, по скорой. К самому лучшему хирургу Полтавы. [...] Я прошла все больницы, потому что мама сначала сломала ногу, 73 года. Потом вырезали камни в желчном. Поэтому, очень всё дорого. И очень тяжело. [...] мы попали к лучшему хирургу, железнодорожная больница. Этот хирург ни у кого, никогда не берет денег.... Просто выгоняет и все», Полтава, жін

- У містах Херсон та Дніпропетровськ зафіксовані випадки, коли ВПО була надана медична підтримка пологів – безкоштовно.

«Ничего не платила. Скупила пакет, и всё. Ну сдавала кровь, УЗИ бесплатное. Так 100 гривен, а так бесплатно УЗИ», Херсон, жін

«Ой, мне повезло, мне повезло. [...] С меня за роды вообще не взяли ни копейки. Чисто я отблагодарила врача, потому что себе установку дала, что если всё будет нормально, то я уже не буду зверем...», Дніпропетровськ, жін

- У місті Харків, респонденти виокремили стоматологічні послуги, як такі, що надаються безкоштовно у багатьох комунальних лікарнях (при наявності довідки ВПО).

«я обращалась в стоматологию. Удаление зубов. Мне это делали бесплатно... Как переселенцу. Оформляется карточка, как переселенцу делается всё бесплатно», Харків, жін

«И зубы хвалят, говорят бесплатно зубы делают. Говорят, на Университете бесплатная стоматология переселенцам» Харків, жін

Також зафіксовані ІНШІ ВИПАДКИ, що свідчать про регіональну специфіку надання медичної допомоги ВПО:

- ЦІЛЬОВА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА – НАЙНЕОБХІДНІШІ ЛІКИ ВІД МІСЬКОЇ ВЛАДИ ЛЬВОВА (а саме: Залізничний відділ соціального захисту управління соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради)

«...мне соцзахист Залізничного района звонили и мы ходили в том году, я как раз тоже была такая больная, в аптеку, где у нас старая аптека на Площі Ринок. Там была проведена экскурсия и нам всем подарили коробки медикаментов. Первая необходимая. Там, анальгин, там капли. Эти коробки подарили. И это обзванивал соцзахист Залізничного району. Ну, ми в Залізничному районі. Потом я спрашивала и девочки говорили, что в других районах такого не было. А Залізничний район, наверно, работает лучше всего, потому что они мне звонили дважды» Львів, жін.

- ВИСОКИЙ РІВЕНЬ КВАЛІФІКОВАНОЇ ТЕРАПЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ дільничного лікаря У ПОЛТАВІ в порівнянні з обслуговуванням пересічного терапевта у Донецьку

«Полностью обследовала здесь сына. Уехали оттуда, он на многое жаловался. И когда первый раз ходили в больницу, мы вышли от участкового, а теперь семейного врача... Смотрим друг на друга, что это было? Настолько было внимательно», Полтава, жін.

ОДНАК, МАЄ МІСЦЕ І НЕГАТИВНИЙ ДОСВІД у зверненнях до комунальних медичних закладів, який пов'язаний з «ЛЮДСЬКИМ ФАКТОРОМ» ЛІКАРІВ на місцях та/ або ВІДСУТНОСТІ ФІНАНСУВАННЯ З БОКУ ДЕРЖАВИ. Зокрема, зафіксовані численні відмови у наданні кваліфікованої хірургічної допомоги (протезування, оперування внутрішніх органів тощо).

«Лично мне отказали. [...] За свои деньги я лечила. Мы продали еще машину в своё время, оставались денежки, в чулке» Запоріжжя, жін.

«Мне летом сделали операцию. Яичник выпал. Мне стало очень плохо и меня забрали по скорой. До задницы эта справка. Всё мы платили, каждый месяц. Мы за свой счет. Занимали деньги у людей», Харків, жін.

«..мы знали, что для переселенцев у них была программа, что они могут и протезировать бесплатно. Но, как сказала мне заведующая врач, что эту программу никто не проспонсировал», Дніпропетровськ, жін.

«Я ему сразу говорю, что мы приезжие, мы с зоны АТО, [...] У меня нет денег. Ребенок у меня постоянно болеет. «А что, я вам буду лекарства покупать»? Я говорю не надо. Напишите рецепт, пойду куплю...», Харків, жін.

Представники ВПО, які представляють сегмент «адаптанти» і яким «соромно просити», користуються послугами приватних лікарень, оплачуючи послуги самостійно, або ж користуються послугами комунальних лікарень на загальних підставах, з міркувань: «нехай пільгами користуються ті ВПО, яким більше треба».

«Нашёл в Интернете списки медицинских частных центров, выбрал тот, который мне понравился, приехал, оплатил согласно прайс-листу на сайте услуги, зашёл с квитанцией к врачу и всё», Харків, чол.

2.2.8. НАЯВНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ЧИСЛА ВПО

РІВЕНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ З ЧИСЛА ВПО – НИЗЬКИЙ.

У БІЛЬШОСТІ ВИПАДКІВ виникнення потреби в технічних та засобах реабілітації та медичної допомоги інвалідам з числа ВПО, ВІДПОВІДАЛЬНІ З БОКУ ДЕРЖАВИ ОРГАНИ ПРАЦЮЮТЬ ПІД НАТИСКОМ ВОЛОНТЕРІВ, ЗА СПРИЯННЯ СВІДОМИХ ЛІКАРІВ, або ж завдяки ЗУСИЛЛЯМ САМИХ ІНВАЛІДІВ чи ЇХНІХ РОДИЧІВ.

«Бедренная кость полностью загипсованная и нога И перевозить – нет. Ну, волонтеры там коляску детскую подогнали...», Харків, жін.

«...получается, все ушли в тишину, никого не было. И начали там волонтеры, которые нас поддерживали там, они начали бить тревогу, там и в Фейсбук ей писали и всё...», Харків, жін.

- Існує проблема складної процедури отримання технічних засобів для інвалідів та брак своєчасної інформації щодо їх отримання

«Получается, я позвонила там в Одессе по этой горячей линии, я через месяц получила эту коляску. ещё с завода и спросили: «какую вам надо, что вам там подделать?» Прошел год [...] мне дали на год позже, мне получается на год позже теперь её куда? Она из той выросла уже. Такая вот ситуация...», Харків, жін.

- Слід відзначити окремий випадок однієї з учасниць фокус-групи в Харкові (мати дочки інваліда). Дієвими виявились численні особисті звернення до гарячої лінії Міністерства охорони здоров'я та Міністерства соціальної політики України

«..мы когда приехали туда, на нас вообще никто внимания не обращал [...] 3 дня лежали, а потом нас перевезла Санавиация в Одессу. И нам там как, получается, ребенок со смещением бедренная кость, мы там полдня пролежали, просидели, нас никто ничего, пока мне не дали номер телефона службы здравоохранения. Их, как говорится, вздёрнули», Харків, жін.

«Горячая линия соцмин политики Украины. Есть у меня телефон, я вам могу дать», Харків, жін.

2.2.9. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИМИ ПУТІВКАМИ; ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В ДОШКІЛЬНІ ТА ШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ; ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЗДОБУТТЯ ПЕВНОГО ОСВІТНЬОГО РІВНЯ

ПРАКТИКА ОТРИМАННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПУТІВОК ПРЕДСТАВНИКАМИ ВПО – ДОСТАТНЬО РОЗПОВСЮДЖЕНА.

«Мы в прошлом году зимой оба вместе заболели. И нам дали оздоровительное. Даже врач, сам педиатр посоветовал. Говорит, давайте мы вас в санаторий. В Херсоне был санаторий, и они ездили. Но там было с обучением в школе, типа школьного обучения. Санаторий со школьным обучением» Херсон, жін.

«Я летом отдыхала, от городского Центра помощи, в Новоконстантиновке, на Азовском море. Очень благодарна им» Запоріжжя, жін.

«Тоже. Городской Центр на пять дней возил детей» Запоріжжя, жін.

«Мы были две недели в Польше от Соцзахиста [...] Они сами предложили, [...] и путёвки, и визы сами открывали» Львів, жін.

Є ВИПАДКИ ВІДМОВИ У НАДАННІ ПУТІВОК ТА ЗАГАЛОМ ПАНУЄ ДУМКА, ЩО «ПУТІВОК НА ВСІХ НЕ ВИСТАЧАЄ»

«Я очень хотела, я очень хотела. Я знала, что у меня у одной знакомой были дети в Швеции, в Хорватии, здесь из Днепропетровска.... Она многодетная, да. А я никуда не попала. Я хотела даже просто в Днепропетровск. Никто ничего даже не предложил. Сказал, что уже все группы отправлены, вы сильно много для себя хотите "на всех путевок не хватает» Дніпропетровськ, жін.

«Складывается такое впечатление, что есть какие-то такие программы, они есть, но они для какого-то узкого, ограниченного круга людей, понимаете, в которые не все переселенцы попадают» Львів, жін.

- Схоже на те, що серед міст, які вивчалися, найменше санаторно-курортних путівок розподілено на ВПО міста Харків. Не отримала путівку навіть мати дитини-інваліда, яка в цьому випадку має бути в пріоритеті, і яка робила відповідні запити у комунальний медичний заклад.

«здесь не предлагают ни санатория, ничего такого, чтобы ребенка можно. У нас ортопедия, нам выехать с ней никуда нереально. [...] Дело в том, что у нас и карточка, и знают, что ребенок инвалид, всё, у нас, допустим, если до войны нам звонили, предлагали хотя бы раз, пускай в зимний период, но санаторную путёвку нам предлагали. [...]. А здесь просто никто, ничего. Мне говорили, что, может, возможно, но если что-то будет, мы позвоним. Ну, ничего нет ну, не звонили ни разу...» Харків, жін.

ЩОДО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ ВПО В ДОШКІЛЬНІ ТА ШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ – ЗАГАЛОМ ПРОБЛЕМ НЕ ВИНИКАЛО: ПРЕДСТАВНИКИ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ІШЛИ НА ЗУСТРІЧ, ДАВАЛИ ПРІОРИТЕТ.

«Ни в садик, ни в школу. Я пришел, не говоря о том, что я переселенец. Мы вас запишем. А потом, когда поняли, что переселенец – без очереди». Херсон, чол.

«...у нас все дети были устроены в школу. И садик – без проблем. Вот сколько я слышала от родителей – дети прекрасно. А другие еще говорят, что лучше, чем дома. Именно настолько школа подошла – педагоги, коллектив детский, что многие довольны» Запоріжжя, жін.

«Все переполнено было, и всё равно взяли» Харків, жін.

«В школу детей приняли вообще без проблем. [...] Нужно было доказательство, что ребенок закончил 6 класс, и с какими успехами он закончил этот класс», Полтава, жін.

«Просто документы, которые нужны – это ЗНО и аттестат. Это всё есть в реестре Украины, то, что можно, в принципе, их взять.», Львів, жін.

«У нас, в принципе, в районо, да, мы обратились, сказали, что вот у вас три школы, выбирайте. [...].. отношение с уважением что ли», Дніпропетровськ, чол.

- Зафіксовані ПООДИНОКІ ВИПАДКИ НЕВДОВОЛЕННЯ РІВНЕМ ОСВІТИ ТА ВІДНОШЕННЯМ ДО ДІТЕЙ, в порівнянні із тим, як було раніше. Зокрема, частіше жаліються батьки, які влаштувалися у притулку для ВПО у таборі «Ромашка», що в Харкові.

«Пренебрежение есть, да. [...] Конечно, дома школа была лучше. Вот там вообще школа замечательная была. Там над ней сидели, вдалбливали ей, вкладывали. А здесь? Не написал домашнее задание по математике, тройку поставили и до свидания», Харків, жін.

«Учительница как-то лучше к моей Даше относилась. [...] отношение, человечней...», Харків, жін.

«Ну, у меня не устраивает отношение. Меня не устраивает. У меня она там ходила в школу надомную. Там был другой подход...», Харків, жін.

«Ну, отношение – тебя не видят [...] На ребенке ощутила, [...] Уровень образования снизился. То есть, у них есть свои дети, которых они учат, которых они тянут, им уже дети не нужны» Дніпропетровськ, жін.

У БІЛЬШОСТІ ВИПАДКІВ БАТЬКИ НЕ ПЛАТЯТЬ ЗА НАВЧАННЯ ТА ВНЕСКИ У ШКІЛЬНІ ФОНДИ. АЛЕ ЗНАЧНА ЧАСТИНА ВПО ЖАЛІЮТЬСЯ НА НЕОБХІДНІСТЬ ЗДІЙСНЮВАТИ ВНЕСКИ В ШКІЛЬНІ ФОНДИ НА ЗАГАЛЬНИХ ПІДСТАВАХ: примусово, або ж за власним бажанням (некомфортно бути «утриманцем»).

«В школе нас не сильно. На парту можете сдать? Сдавала. На доску можете? Сдавала. Но если окна и всё, то такое не осиливаю, конечно. В том году бесплатное питание было, в этом платное. А в садик – да», Херсон, жін.

«Сейчас выпускной, всё равно мы сдаём те же деньги, на уровне всех» Дніпропетровськ, жін.

«Дочка даже говорит, что мне иногда неудобно, меня как бы жалеют. Мне не хочется, мне хочется быть на равных, а меня как бы где-то жалеют немножечко. Как бы конфузно», Дніпропетровськ, чол.

2.2.10. ВИЯВЛЕННЯ ПОТРЕБ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

ЗАПИТ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ТА САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ

ВІДБУВСЯ РОЗРИВ СТАРИХ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ: КОЛЕКТИВИ, СУСІДИ, ДРУЗИ Й ЩЕ НЕМАЄ НОВИХ

«Мы общаемся в соцсетях, но уже 1,5 года не виделись», Дніпропетровськ, чол.

«А корпоративов сколько было. У нас на работе корпоратив, это собрались, очень могли быстро собраться компанией, люди отдохнули весело и хорошо. Для детей праздников сколько было. Могли себе позволить развлечения такие», Дніпропетровськ, жін.

«Да, вот это сочельник и носили кутю. И крёстные их ждали с подарками. Это после Нового года был второй значимый праздник. Колядовать они ходили. Они ждали даже больше чем Нового года», Дніпропетровськ, жін.

Можна виділити два вектори самоідентифікації:

- ВПО ідентифікують себе як ті, хто сильно постраждав і потребують допомоги
- Повне дистанціювання від свого статусу з метою підвищення асиміляції та небажання

«Я не интересуюсь, что происходит. Я и пособие не оформлял, мне это не интересно. Не в финансовом плане, а просто не интересно. Я не считаю себя переселенцем внутренним. Мне это слово даже не нравится, я не переселенец. Мне пришлось сменить место жительства из-за поступков власти, ну и только. А переселенец? Ну переехал на другое место жительства», Полтава, чол.

ВАЖЛИВИМИ ФАКТОРАМИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ СТАЄ МІСТО ПРОЖИВАННЯ І СОЦІАЛЬНЕ ОТОЧЕННЯ. Якщо навколо спільнота таких же ВПО, то людина себе і не намагається позиціонувати якимось інакше (це стосується гуртожитків, готелів соціального типу і модульних містечок). Інша ситуація, коли родина ВПО живе окремо, а у випадках сіл взагалі одна в селі. В цих умовах вона частіше змушена адаптуватися і тому швидше налаштована дистанціюватися від свого статусу ВПО, комплексуючи через тавро «переселенець».

ТЕНДЕНЦІЯ ПОСЛАБЛЕННЯ ДОПОМОГИ ВІД МІСЦЕВИХ ГРОМАД, НГО і т.д., змушує деяких ВПО також дистанціюватися від свого наявного статусу. В цьому сенсі мотивом дистанціювання постає і суспільний негатив до ВПО. Для переселенців, що мешкають в селищах і часто стикались з негативом по відношенню до себе. Це постає як і певна захисна реакція.

Прослідкована ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЕБЕ, ЯК ВПО І МОТИВІВ ДО АДАПТАЦІЇ, пов'язана зі зміною життєвої стратегії, коли людина, отримавши певний об'єм допомоги ззовні, надалі налаштовує себе на неї не орієнтуватися. Поштовхом до цього стають ті самі фактори: послаблення допомоги і суспільний негатив.

- Успішна адаптація явно є у молоді та частково у тих, хто працевлаштувався

«У меня появилось здесь, побольше круг общения стал. Но у меня ж ещё такая работа, понимаете. Постоянно коллектив, всё меняется», Дніпропетровськ, жін.

«Среди днепропетровцев у меня есть несколько хороших приятелей, кому я могу позвонить, там», Дніпропетровськ, чол.

«Вот у нас недавно был, по поводу праздников вот, у нас недавно был день соцработников 5 ноября, мы группой собирались и там в клубе, хорошо отмечали, потом группой ходили в ресторане пиво попить», Дніпропетровськ, чол.

«Ну, да, не нашлось таких людей. А вот по поводу товарищей и компаний, ну, у меня вообще проблем с этим нет», Львів, жін.

■ **А для людей старшого віку важче набути нові знайомства, друзів**

«И третий, наверное, социальный. Социальный он, наверное, где-то, может быть, даже глобальный, чем эти две. Почему, потому что со многими близкими, друзьями, в принципе, поляризовались отношения. И даже не то, что там, понимаешь, что звонить туда просто не о чём поговорить. Только друг друга понапрягать. И это уже не год, два, три. Если удастся заработать денег, то за пять лет или за сколько лет что-то можно хотя бы приобрести, допустим. А эти отношения они, скорее всего, которые, допустим, у меня есть друзья по 30 лет», Дніпропетровськ, чол.

ЗАПИТ НА ГІДНЕ ЖИТТЯ, ПОВНОЦІННЕ ЖИТТЯ

Частина ВПО, які завжди **розраховували на власні сили, відчують приниження гідності**. Особливо це характерно для **чоловіків середнього віку**. В умовах, які склалися, вони не можуть гідно забезпечити сім'ю та мають звертатися по допомогу до інших.

«Я в жизни никогда не просила. Никогда не просила. Для меня это было вообще. Ну как я поеду к человеку. Говорю сыну, он говорит, мам, ты что, как мы что-то будем просить. Ну, не привыкли мы к этому. Ну, она позвонила второй раз и там что-то сказала. Потом звонит третий раз. Настойчивая попалась. Я говорю, мне неудобно человеку отказывать, давай просто съездим, не будем ничего брать и скажем человеку просто спасибо. Я говорю, я в шоке от такой доброты, человек мне звонит», Дніпропетровськ, жін.

«Да, и унижаться это тоже возьмите. Это все время состояние унижения. Состояние унижения — это состояние угнетения. Что та угнетённая мать может дать своим детям? Всё». Дніпропетровськ, жін.

«Перспективы приобрести своё жильё ближайшие 10-20 лет нет, и говорит об этом, что, когда ты заработаешь уже нет. То есть, фактически, я хочу сказать, мы бомжи. И отличаемся от бомжей только тем, что нас называют переселенцами», Дніпропетровськ, жін.

«Если кто-то едет в автобусе, троллейбусе, на остановках, это неоднократно слышалось, - если обсуждают, сейчас меньше, раньше больше было, если кто-то говорил о Донецке, Луганске, то говорили – «так им и надо, что хотели, то получили, заполнили Запорожье нам места нет», Запоріжжя, жін.

ЕМОЦІЇ, НАСТРІЙ

НАСТРІЙ У ОПИТАНИХ ПЕРЕВАЖНО ВЖЕ РІВНИЙ, хоча досі відчутні різкі зміни емоцій, ностальгія за минулим, часті спогади колишнього життя, бажання повернутися додому.

■ **СКАРГИ, ОБРАЗИ І НЕВДОВОЛЕННЯ** ситуацією найбільше спостерігаються у групі **пенсіонерів**, що обумовлюється, безумовно, і віковим фактором. Також

НЕГАТИВНИЙ, ДЕПРЕСИВНИЙ НАСТРІЙ на загал найбільше притаманний **«тимчасовикам», які перебувають в стані очікування.**

- **НАЙМЕНШЕ Ж ЕЛЕМЕНТИ ДЕПРЕСІЙ** наявні у **активних працездатних**, які більше заклопотані найближчим майбутнім. Саме в цій групі спостерігаємо плани на майбутнє, пов'язані вже з новим місцем проживання.

Ностальгія за стабільністю попереднє життя більшість міфологізує як «казку», згадують тільки хороше, яке **полягає в наявності житла й стабільної заробітної плати, перспектив, впевненості в завтрашньому дні**

«Был стабильный доход и имели возможность путешествовать хорошо», Дніпропетровськ, жін.

«Прекрасно. Большая семья, шесть детей, 12-ть внуков, правнуки. Работа стабильная», Запоріжжя, жін.

«День прожили и спасибо. А раньше была уверенность какая-то, что завтра будет и послезавтра, и год, и два, и три», Запоріжжя, жін.

Для тих, хто **НЕ ЗАЛЕЖАВ ВІД ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ**, **менша ностальгія за минулим**, оцінка теперішнього як відкриті можливості, тільки б мир та спокій

«У меня, в общем-то так, полосатая жизнь была. Ну, в общем-то, в любом случае было жильё, были перспективы», Дніпропетровськ, чол.

«Гетто было политически, экономически. Ну и, в принципе, инфраструктура самого города. Хотя как-то наш город в последнее время, как на удивление, преображался. Строились какие-то парки, реконструкция, закупался транспорт городской. Но зарплаты, медобслуживание, дороги, прессинг малого и среднего бизнеса. Ну, только ухудшалось», Харків, чол.

«Мы теперь ничего не строим, мы не думаем о завтра по большому счёту. Нам бы сегодня продержаться как-то. А раньше ж мы так не жили. Мы думали о детях. У меня, например, у ребенка есть квартира в Луганске. Помимо того, что мы жили, мы уже думали, что вот она будет жить отдельно. Теперь ни у нас, ни у ребенка нет жилья», Львів, жін.

ЗАПИТ НА СВОГО ПРЕДСТАВНИКА У ВЛАДІ – є запит на свого представника у владі, який розуміє проблеми ВПО на власному досвіді

«Потому что на сегодняшний день страшно быть лидером. Там никто не будет решать, если он не переселенец, правильно? На верхах...»

ОЦІНКА ВЛАСНИХ ПЕРСПЕКТИВ НА КОГО НАДІЯТИСЯ:

ГЛОБАЛЬНО ТІЛЬКИ НА СЕБЕ

«Ну, я понимаю, что многим людям реально эта помощь пригодилась, но конкретно для себя от себя только помощи жду», Харків, чол.

НА ПОБУТОВОМУ РІВНІ ЩЕ НА БЛАГОДІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПІДТРИМКУ ЛЮДЕЙ, але ця підтримка вже спадає – «скільки можна вам помогать, работайте сами», в одиничних випадках

«А через интернет, есть форумы днепропетровские, помощь переселенцам, всё такое. Я там оставила свои координаты. Только там проблематично, что как вы задолбали переселенцы, сколько можно просить, клянчить», Дніпропетровськ, жін.

«... зарплаты мужа нам хватает, чтобы купить маме лекарства. То есть, ну, не выкручиваемся по финансам реально. И объясняют каждому человеку почему я не работаю и сижу с ребенком, мне иногда обидно, но я сижу и плачу, когда они понапишут там гадости. А потом кто-то один, раз, вроде там чем-то поможет, слава богу», Дніпропетровськ, жін.

ПЛАНІ ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ

Ті, в кого є гарні будинки повернулися б назад, **але тільки якщо територія буде підконтрольна Україні**

«Да, я готова сразу переехать домой, если это будет Украина», Дніпропетровськ, жін.

Є страхи щодо повернення додому, особливо в тих, хто виступав відкрито проти народних республік

«Вот разговариваю, некоторые люди возвращаются. Кстати, Захарченко недавно заявил. Те, кто вернется, они должны будут доказать нам свою полезность для народной республики», Херсон, чол.

«Понимаете? И народ так. Мы тут терпели, жертвы. А вы чего уезжали? А мы же тут жили», Херсон, жін.

«Доволонтерився до того, що мене в Стаханові написали в список, так называемый расстрельный список, что если ты туда появишься, то мы тебя примем на подвал. Присилають там повідомлення, що ми тебе тут чекаємо», Харків, чол.

ХОТІЛИ Б ЗАЛИШИТИСЯ В МІСТІ ФАКТИЧНОГО ПРОЖИВАННЯ, причини:

■ **подобаются люди, середовище, більше можливостей**

«Если бы только нас правительство хорошо финансировало, никаких проблем бы не было. Мне не хочется туда. Мне единственное, хочется к родителям на могилу цветы. А так бы я тут остался», Херсон, чол.

■ **відбулися зміни в поглядах**

«Да. Уже в психологическом плане изгоем себя чувствуешь. И это по телефону», Запоріжжя, чол.

«Там люди другие, социум другой», Херсон, жін.

«А у меня причина – люди зомбированные стали, несут чушь. Там просто ходишь, они такие ходят, зомбированные. Ерунду мелят», Харків, жін.

СТАВЛЕННЯ ДО ПОДІЙ 2014 РОКУ

Питання потребує більш глибокого вивчення, власне є протиріччя та важливі думки, але в рамках даного дослідження потрібен вектор аналізу інформації. Інформація може бути важливою для планування комунікації

«Вот я как сюда переехал после того, как узнал, что там из моего села где половина моих знакомых, когда пошли воевать за ополченцев, я потом вообще стал на них злой, стал ненавидеть всех и добавлять в социальных сетях в чёрные списки», Дніпропетровськ, чол.

«У меня все соседи бегом бежали на референдум, ДНР-ровцы. Дети у всех почти стояли на блок постах. Я, перед тем как уехать, три месяца вообще не выходила из комнаты, даже боялась общаться. Поэтому уехала. Я созваниваюсь, но только не свои соседи, а там знакомая есть. Хотя она тоже за то, чтобы жить самостоятельно. Но общаться общаемся», Дніпропетровськ, жін.

«прекрасно знал, что такое Россия. Мне этот телевизор он не... Он мне лапшу на уши не повесит телевизор, потому что я там был. Это люди, которые туда не ездят и молятся на Россию, их можно там», Дніпропетровськ, чол.

«Вот это, конечно, оно напрягало, особенно ДНР-овская сторона, вот эти пацаны, я не знаю, совершеннолетние они или нет. Эта одежда, они с оружием ходят. Ну, я извиняюсь за выражение, вот, ну, в глазах мало чего светлого было», Дніпропетровськ, чол.

«Я побачив козаків, побачив озброєних людей і я зрозумів, що я з ними жити не зможу. Тому я пам'ятаю історію своїх предків, коли прийшли в 29-му році такі ж самі озброєні, виселили моїх дідів з бабою і вони загубились на просторах Сибіру», Харків, чол

«Хотя я себя чувствую дома. Украина – этой мой дом. Я – дома. А то, что мой родной дом забрали – это третье дело. То, что сейчас правительство не выработало до сих пор никакого социального пакета, не определило абсолютно ничего – это да, это есть. А люди везде есть разные. И характеризовать однозначно жителей одного города – нельзя, это 100%» Запоріжжя, чол

«А у нас Северодонецк, казалось бы это Украина. Но неделю назад была там, и знаете? Ходишь по улицам, видишь какие-то обозленные лица. Серость во всем городе. Я всю жизнь там прожила. Но я вижу, что этот город совершенно внешне отличается от Полтавы. Тем, что все-таки это прифронтовая зона. И то, что там половина людей, и это правда, думают неправильно», Полтава, жін

«Никакого ожидания, когда я сюда ехала, я не ждала чего-то особенного. Да, когда там сидишь и смотришь по телевизору, кажется, что Садовой там просто солнышко, лапочка, занимается Львовом и Львов это сказка.», Львів, жін

2.3. ЕТНОГРАФІЧНІ ІНТЕРВ'Ю З ВПО

2.3.1. КЕЙС №1.

ХЕРСОН. БАГАТОДІТНА РОДИНА

Типаж: У стані очікування, мають потенціал до адаптації, але досі «проїдають» ресурси, шукають шляхи еміграції.

Самоідентифікація. Сприймають себе переселенцями, але намагаються дистанціюватися від свого статусу, не використовують його можливості, не шукають допомоги.

Соціалізація, фактори: орієнтована переважно на очікування, або нетипову адаптацію. Позитивні фактори – поряд родичі, чоловік вивчає регіон з перспективами для бізнесу.

Статус до переселення. Багатодітна родина (троє дітей). Чоловіку під 60 років В'ячеслав, його дружині Яні 34. У чоловіка це друга родина. Від першої жінки має двох дорослих дітей. До переселення жили в Алчевську, мали там квартиру і великий будинок в передмісті. Чоловік – власник бізнесу з продажу мобільних телефонів, також торгував речами. Дружина не працювала, допомагала йому з бухгалтерією. Освічені, свідомі, багато аналізують, патріоти. Переїхали спочатку до сестри чоловіка у Херсон, потім тут почали знімати будинок (зараз знову переїхали в новий).

Настрій. Легка депресія, стан очікування, сподівання на те що все якось покращиться, мрії виїхати з України (поки не вдається).

Інформованість. Поінформованість дуже низька, дізнаються інформацію переважно з новин, ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВПО НЕ ЦІКАВЛЯТЬСЯ, ПРО СВОЇ ПРАВА, МОЖЛИВОСТІ І ПЕРЕВАГИ НЕ ЗНАЮТЬ І ЦИМ НЕ ПЕРЕЙМАЮТЬСЯ. Звикли покладатися на себе, кажуть, що соромно, не зручно просити, ніколи не просили. Дивляться ті ж канали, що і раніше. Люблять шоу (Х-фактор, Танцюють всі, Україна має таланти). Політично свідомі, патріотично налаштовані.

«Надо было и русский язык не запрещать и новости украинские давать на русском. Путин начал подбираться к Донбассу еще во времена Ющенко. Загоняли угрозами на референдум. Больше думать надо о пьянстве беспредельном и народе без корней (донбассцах)»

Комунікації. Чоловік щонеділі відвідує баптистську церкву. Бере і дітей. Жінка ж особливо нікуди не ходить. Сім'я друзів тут не завела, сумує за колишнім середовищем. Жінка іноді спілкується з волонтерами, пропонувала їм допомагати, але їй відмовили. В постійній переписці з колишніми друзями (хтось осів у Києві, хтось в Росії), іноді конфліктують з політичних питань.

«Сильно ругались с Таней, она выехала в Россию, а потом вернулась, извинялась, говорила, что была неправа. Друг мужа с Ростова рассказывает нам что тут у нас, когда мы сами здесь живем»

Переїзд. Переїжджали раптово. Їх попередили, що йде ДНР, а оскільки вони були відомі своєю проукраїнською позицією (прапор навіть висів певний час), а ще й заможні, то вирішили виїхати. Вивезли все не зразу. Двічі з ризиком чоловік повертався за речами. Спочатку виїхали до сестри чоловіка у Херсон, а потім винаймали будинки.

Реєстрація відбулася швидко і без тяганини, отримує тут пенсію, додому давно не їздили.

Місцеві. Має чисто сусідські стосунки з місцевими, але не товаришує з ними, місцеві не допомагають і не допомагали, хоча негативу немає і не було.

Будинок, побутові умови. Будинок великий, просторий, має два поверхи і загалом 5-7 кімнат-приміщень, але стан потребує косметичного ремонту – брудні й старі шпалери, прогнута місцями підлога. Є непогані, хоч і старі меблі. Зручності в будинку в більш - менш нормальному стані. Переселенці перевезли сюди свою кухню, багато речей, забрали до себе з Донеччини і собаку. Це їх третій переїзд після будинку родички. Сюди переїхали за 5 днів до інтерв'ю.

Матеріальне забезпечення. Живуть зараз за рахунок власних коштів (проїдають машину) і за рахунок соціальних виплат. Мали раніше рівень доходів вище середнього (їздили, наприклад, у Мексику та Індію, а не тільки в Туреччину) і досі намагаються зберегти колишній уклад, що б'є по кишенях (наприклад утримують велику собаку на годування якої витрачають 1.5 тисячі гривень, дружина щоденно машиною відвозить дітей на секції, зняли великий будинок і т.д.)

Витрати. Всі витрати йдуть на їжу і на дітей (діти ходять в секції, музичну школу). За комунальні послуги (вода) платять близько 2 000 гривень. Ще стільки ж забирає оренда будинку. Загалом витрачають за місяць до 10 000 гривень.

Допомога. Найбільше допомагала родичка – пожили в неї якийсь час, також дала де-які меблі. Ще була допомога від церкви, Червоного Хреста, але незначна.

«Нужно помогать грантами на развитие бизнеса, но целевыми - под те сегменты и сферы которые в регионе требуют развития. Здесь должно быть сотрудничество государства, местных властей и фондов»

Дозвілля. Ходили в розважальний центр «Аврора», ще декілька разів у кінотеатри або парки, але не часто, бо немає грошей на це. Частіше дивляться по телевізору шоу.

Працевлаштування. Чоловік декларує, що хоче працювати, але такі зарплати, які тут у Херсоні, його не влаштовують. Як електрик (він за освітою електрик) теж тут не влаштується. Тому хоче відкрити свій бізнес, зараз дізнається як це краще зробити. Жінка не працювала, але якщо життя змусить то доведеться. Вважає що жінці роботу знайти легше – і покоївкою, і прибиральницею.

Діти, освіта. Дітей всіх прийняли в школу без проблем, негатив був, але епізодично, внески в школі платять як усі. Школою дуже задоволені, діти ще додатково вивчають мови. Ані табори, ані туристичні пізнавальні поїздки дітям не пропонували. Діти ходять в секції, музичну школу, вчать мови.

Медицина, здоров'я. Ніхто особливо не хворів. Зверталися за потребою. Але після переїзду в жінки почалися жіночі хвороби, її багато обстежували, але нічого знайти не змогли. Обстежували частково безкоштовно, як переселенку.

Виборче право. На цих виборах не голосували, хоча хотіли. Причини не знають.

Про перспективи. Повертатися не планують, хоча будинок там є. Якщо буде Україна, то повернуться. Пробували виїхати в Америку, потім хотіли в Канаду. Зараз зайнялися перспективою виїзду в Польщу. Вважають, що зможуть там краще пристосуватися й повернути колишній рівень життя. При цьому не певні, що це вдасться. Отже, ймовірно, залишаться і на Україні, тим більше, вважають, що виїжджати не патріотично.

«Мы бы хотели уехать в США, но не вышло. Сейчас думаем в Польшу – вот у Яны вроде есть польские корни. И хотим уехать, так как там выше уровень жизни, больше перспектив. Хотим и не хотим. Ведь выезжать как-то не патриотично, вроде бежим. Знаете песня есть: «Я люблю Украину, я не уеду».

2.3.2. KEЙС №2.

ХЕРСОНСЬКА ОБЛ, ПГТ ГОЛА ПРИСТАНЬ, ПЕНСІОНЕР

Типаж: В стані очікування, але потихеньку асимілюється для виживання.

Самоідентифікація. Сприймає себе переселенкою, але трохи комплексує через це, намагається дистанціюватися від свого статусу.

Соціалізація, фактори: орієнтована переважно на асиміляцію, бо немає альтернатив, але мріє про повернення, враховуючи вік. Позитивні фактори – ця місцина добре znana для неї, відпочивала тут у санаторії 20 років поспіль.

Статус до переселення. Жінка 77 років, пенсіонерка, вдова. Мала невеличкий будинок у Донецьку, обробляла город (4 сотки). Будинок їй купили діти у складчину бо тут санаторій, де вона вже 20 років лікується після травми.

«Дети так решили, а я и не против, купили в складчину дом. Сначала жили со мной, а потом уехали»

Настрій. Стан очікування, але без депресії. Просто чекає що діти приїдуть, хоче доробити ремонт. Знову садитиме город, лікуватиметься в санаторії. Додому теж дуже хоче.

«У меня там все похоронены – и мама, и папа, и муж, и племянники. И как теперь приду к ним? Только и радости, что с дочерью созваниваемся. Я получаю пенсию и сразу им телефон пополняю»

Інформованість. Поінформованість дуже низька, новини не дивиться – не має телевізора, ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ВПО ОСОБЛИВО НЕ ЦІКАВИТЬСЯ, ПРО СВОЇ ПРАВА, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ НЕ ЗНАЄ. Слухає радіо.

«А зачем мне телевизор ? Я радио слушаю, газеты читаю. Вот благодаря газете, рецепты выписала от болячки (экзема) и вылечилась !»

Комунікації. У селі мешкає її приятелька - місцева. Переважно з нею і спілкується, про інших ВПО майже нічого не знає, бо в цьому районі сама. Підтримує тісний контакт із дітьми, які приглядають за будинком на Донеччині, де зараз живе її онук. Дзвонить їм дуже часто і поповнює їм телефони зі своєї пенсії.

Переїзд. Переїжджала свідомо, за вимогою дітей, які купили їй тут будинок. готувалася до цього, перевезла частину речей.

Реєстрація відбулася швидко і без тяганини, отримує тут пенсію, додому давно не їздить.

Місцеві. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує, але місцеві не допомагають. Був і певний негатив – хтось обізвав сепаратисткою.

Будинок, побутові умови. Півбудинку, який купили для бабусі невеликий, має дві кімнати, хол, кухню і веранду. У більшій кімнаті досі ремонт. У будиночку прохолодно, конвектор поки сильно не включає, а на підвіконнях грибок. Проте є бойлер і духова

кабіна. Туалет же на вулиці, з унітазом. Біля будиночку 4.5 соток городу, які бабуся обробляє і вирощує городину – огірки, помідори, картоплю.

Матеріальне забезпечення. Живе лише за рахунок соц. виплат. Має пенсію і переселенські. За комуналку поки платить 400 гривень.

«Денег еле хватает, вот уезжала туда еще весной, то денег не у кого было одолжить 50 гривен. Хорошо сосед выручил»

Витрати. Всі витрати йдуть на їжу, ліки і телефонні розмови з дітьми. Харчується ж дуже погано (соеві сосиски, кашки, хліб, іноді – молочне).

«Вот сейчас пост. Что купить? ...есть соевые сосисочки. Что же я могу еще купить на свою пенсию?»

Допомога. Найбільше допомогли діти – купили будинок. Ще Червоний Хрест і німці давали якусь допомогу .

Дозвілля. Культури дозвілля як такої немає, ходити в селі немає куди і ноги вже не ті. Зайнята тим, що відвідує приятельку і слухає радіо.

Працевлаштування. Живе на пенсії, цим питанням не цікавилась і нічого про це не знає.

Діти, освіта. Діти – дорослі, у Донецьку.

Медицина, здоров'я. Лікувалась тут у санаторії, мала пільги, але зараз не лікується. Багато витрачає на ліки, які дуже подорожчали.

Виборче право. На цих виборах не голосувала і не хотіла.

Про перспективи. Повернутися дуже хоче, бо там і будинок і всі рідні поховані. Але діти звеліли жити тут, бо їй тут краще – поряд санаторій. Діти ж всі там, виживають, хоча вже і працюють (син водій, а донька лущить горіхи).

Переселенка виглядає нормально, молодше своїх років. Видно, що сумує за рідними. Але багато не говорить, поводить себе обережно, особливо уникає тем про політику, не хоче ані розповідати, ані оцінювати, що відбувається на Донбасі. Хоча і каже що вона за Україну.

2.3.3. КЕЙС №3 ЗАПОРІЗЬКА ОБЛ. С. ПЯТИХАТКИ, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО І ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ВДОВА

Типаж: Декларована адаптантка, а по факту ж перебуває в стані очікування і чекає позитивних змін.

Самоідентифікація. Сприймає себе переселенкою, але не маніпулює цим, до свого статусу відноситься спокійно, - намагається звикнути.

Соціалізація, фактори: орієнтована переважно на асиміляцію. Позитивні фактори - переїхала з родичами, місцеві позитивно налаштовані, є допомога місцевої влади й громадських організацій.

Статус до переселення. Жінка 30 років, вдова, мати двох доньок 7 і 4 років. Жила раніше в селищі недалеко від Макіївки, поблизу Донецька. Працювала продавцем у магазині селища. Мали великий будинок з усією технікою, утримувала господарство і невеликий город.

Настрій. На позитиві, депресії немає, є великі плани на майбутнє, хоче стати фермером.

«Мы не из тех кто квасится и депресует, решаем все сообща, дружно и всегда помогаем друг другу. Помощью, что нам дают, тоже делимся. Огороды сажаем и убираем вместе»

Інформованість. Поінформованість дуже низька, новини майже не дивиться, ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ВПО НЕ ЦІКАВИТЬСЯ, ПРО СВОЇ ПРАВА, МОЖЛИВОСТІ Й ПЕРЕВАГИ НЕ ЗНАЄ. Дивиться ті ж канали, що і раніше. Любить кіно, а не шоу.

Комунікації. У селі мешкають також дві її сестри та мати, які переїхали з нею разом. Переважно з ними і спілкується, про інших ВПО майже нічого не знає. Підтримує контакт з сусідами, які дивляться за будинком на Донеччині.

Переїзд. Переїжджали всі гуртом (4 родини) і швидко, потім вдруге приїжджали і вивезли одяг. Спочатку виїхали на море з дітьми в Маріуполь, далі допомагали волонтери.

«Не знали куди їхати, але потім їх сюди покликала знайома, яка сюди переїхала»

Реєстрація відбулася швидко і без тяганини, їм дуже допомогла місцева влада, селищний голова. Допомогу оформлювали довго, але зараз вже давно отримують.

Місцеві. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує, місцеві допомагають, негативу немає і не було.

«Большая благодарность селищному голове – Тамаре Васильевне, она нас и зарегистрировала и дома выдала и помощь местных не без ее участия. Еще и работой обеспечила летом»

Будинок, побутові умови. Будинок на балансі сільради, відданий на безстрокове користування, стан був первинно аварійний, умови й досі вкрай погані. За рік життя вставлені пластикові вікна, поклеєні шпалери, є старі меблі та посуд, які подаровані місцевими, пробурована скважина. Але холодильника досі немає, як і зручностей. Погріб і вуличний туалет потребують ремонту. Подвір'я завалене будівельним мотлохом, не прибране, не облаштоване. Опалення пічне, але дров чи вугілля для опалення досі немає.

Матеріальне забезпечення. Живе лише за рахунок соц. виплат. Переселенські 2400, а також 800 гривень отримує на втрату годувальника і 1200 у центрі зайнятості.

Витрати. Усі витрати йдуть на їжу і на облаштування нового житла (що однак візуально не відслідковується). За комунальні послуги (світло) платить 300 грн. Раніше кошти витрачали на гарний одяг і розваги для дітей.

Допомога. Найбільше допомагала сільрада – дали будинок. Також вона сприяла реєстрації, оформленню допомоги. Допомагав речами Червоний Хрест, а місцева районна влада допомогла дітей зібрати до школи. За сприяння офіцера ООН поставили пластикові вікна й пробурили скважину. Церква допомагала речами, продуктами, але нечасто. Багато старих речей віддали місцеві, вони також спочатку допомагали продуктами. Зараз вже є продукти зі свого городу, отже допомоги більше і не чекає, та і за її твердженням взагалі як стверджує на неї ніколи не розраховувала.

Дозвілля. Культури дозвілля як такої немає, ходити в селі нема куди (раніше часто відвідували розважальні центри). Зайнята тим, що відвідує родичів і дивиться телевізор.

Працевлаштування. Декларує, що хоче працювати. Працювала влітку на сезонних громадських роботах. Більше роботи в селі немає, тільки навесні у фермера, вакансії

всі зайняті. Найближче містечко, де вони є (Василіївка) потребує дорогого трансферу на таксі (120 грн).

Діти, освіта. Дитину прийняли в школу без проблем, допомогли зібрати до школи, внески в школі не платять. Дитина адаптувалася швидко, проблем із навчанням немає, негативу не було. Донька товаришує з місцевою сусідкою. Дитина молодша в садок не ходить, сидить вдома з мамою. Ані табори, ані туристичні пізнавальні поїздки дітям не пропонували, а от діти багатодітної сестри в цьому році знову поїхали в соціальний табір, як і раніше.

Медицина, здоров'я. Ніхто особливо не хворіє. Зверталися за потребою. Путівки пропонували, але вони їх попросили переадресувати багатодітній родині.

Виборче право. На виборах 2014 року голосували за президента. На цих виборах не голосували, хоча хотіли. Їм не дали цієї можливості, сказали, що вони матимуть це право через три роки.

Про перспективи, плани. Повертатися не планує, хоча будинок там є. Але тут усі родичі, облаштувалися, садили город, планують разом з родиною сестри придбати господарство, розводити свиней, вирощувати кукурудзу.

Переселенка є цілком задоволеною життям, має плани на майбутнє, виглядає доглянутою, дивиться за собою. Разом з тим її плани на майбутнє, позиції щодо власних перспектив видаються дещо декларативними, адже будинок погано облаштований, подвір'я не доглянуте, в будинку не вистачає елементарних умов (холодильника, умивальника). І якщо придбання багатьох речей можливо дійсно в селі є складним, то відсутність звичайного порядку на подвір'ї дещо дисонує, як з заявленими планами, так і з зовнішньою доглянутістю хазяйки.

2.3.4. КЕЙС №4 ЗАПОРІЖЖЯ, БАГАТОДІТНА РОДИНА

Типаж: Активна адаптантка. Людина з надзвичайною волею і характером

Самоідентифікація. Багатодітна мати з важкою долею. Сприймає себе переселенкою в якій нема інших варіантів окрім адаптації. Робить все можливе, щоб адаптуватися, поки це більш менш вдається переважно завдячуючи власним зусиллям.

«Государство нам ничего не должно, надо рассчитывать только на себя»

Соціалізація, фактори: орієнтована переважно на асиміляцію. Позитивні фактори - переїхала з родиною, місцеві позитивно налаштовані, є допомога місцевої влади і громадських організацій. Кімнати в гуртожитку, де оселилися, мріє приватизувати. Там, на Донеччині, від будинку нічого не залишилося. Постраждала і квартира, тому повертатися немає куди

Статус до переселення. Жінка 33 років, мати семи дітей від різних чоловіків (від першого одна донька, від другого троє і від третього троє), найменшому сину 4 місяці. Була успішним приватним підприємцем. Утримувала до семи точок з речами (возила з Харкова), торгувала овочами на базарі (витримала війну з армянською мафією), а також розводила квіти на продаж. Третій же чоловік зайнявся тваринництвом – розводив свиней, качок, курей. Мала непоганий дохід. Утримувала великий будинок з садом, городом, клумбами, де також вирощувала полуницю і смородину на продаж.

Настрій. Нейтральний, депресії не має, великі плани на майбутнє, планує знову відкрити свою справу, вже домовилася про відкриття першої точки з речами.

Інформованість. ПРОІНФОРМОВАНІСТЬ ВИСОКА, БО ПОСТІЙНО СПІЛКУЄТЬСЯ З ВОЛОНТЕРАМИ, ДОПОМАГАЄ ЇМ ЗІ СПИСКАМИ ВПО, ОРГАНІЗАЦІЄЮ ЗАХОДІВ ДЛЯ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ. Однак, новини по телевізору майже не дивиться, сприймає болісно. Питання про свої права, можливості та переваги сприймає іронічно. *«Вы же знаете, в каком государстве мы живем»*. Дивиться ті ж канали, що і раніше. Любить шоу.

Комунікації. У гуртожитку, де вони оселилися, Оля підтримує порядок і дисципліну. Дуже свариться на тимчасовиків, які поводять себе неохайно, сміяться, дебоширять. У облаштування в гуртожитку вклала багато власних сил, а її чоловік - своєї праці, тому сусіди їй тут не байдужі. На контингент гуртожитку дуже жаліється – називає їх «туніядцями», пристосуванцями, п'яницями, скаржиться на велику ротацію поселенців.

«Увы, но нас правильно обвиняют в иждивенчестве, приспособленстве, потребительстве. Люди доят Украину на полную катушку, независимо от того на сколько они пострадали. И многие отовариваются и там, и там, особенно мигрирующие пенсионеры – то там проживут полгода, то здесь. Женщины специально разводятся, чтобы помощь получить. Приезжают сюда, получают и переправляют туда. Целые грузовики вывозят. А все потому, что контроля нет никакого. В траншах, на грантах одни и те же люди, а многим, кому действительно надо, не достается»

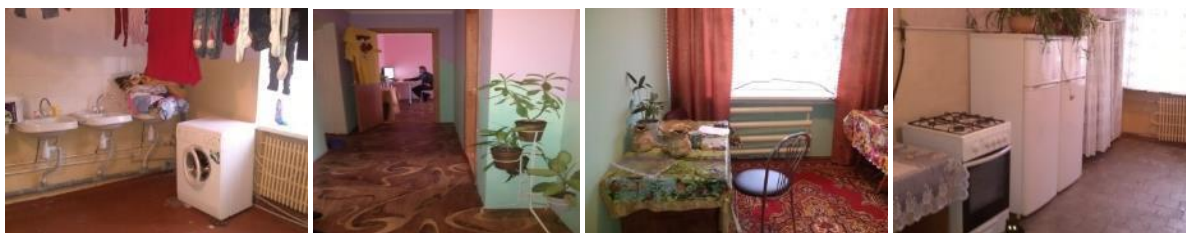
Переїзд. Переїздили дуже важко. Оля не хотіла виїжджати, залишати господарство, сад, бізнес. Сварились із чоловіком – він наполягав. Закінчилось дуже жорсткою спробою суїциду – 8 ножових ран. Ледь врятували, зашили. Зразу з реанімації на автобус і виїхали до Харкова, але там не було місця і направили до Запоріжжя. Спочатку жили при церкві, потім в одній кімнаті при одній ГО і лише пізніше потрапили

в цей гуртожиток. Він був в аварійному стані, але з часом таки на ремонт виділили кошти і більш – менш облаштували. Чоловік Олі брав у цьому активну участь. Також він зразу знайшов роботу будівельником і зараз зібрав бригаду й робить ремонти. Браку замовлень і роботи немає. Фінансово досить потужно підтримує родину заробітками.

Реєстрація відбувалася важко, постійно «футболили», не хотіли реєструвати і без тяганини не обійшлося. Не хотіли, наприклад, вписувати новонароджену дитину в посвідчення багатодітних, бо воно видано у Луганську. Постійно вимагали якихось довідок, яких не було де взяти, вся «тяганина» тривала дуже довго.

Місцеві. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує. Місцеві допомагають, негативу немає зараз, хоча раніше був. Оля вважає небезпідставно, так як багато переселенців просто наживаються на допомозі, а ще й багато хто гроші пропиває, а роботи шукати не хоче.

Будинок, побутові умови. Умови життя в гуртожитку спочатку були жахливими. Але після ремонту за кошти міста жити стало краще. Оліна родина займає три кімнати з просторим коридором, де має дві житлові кімнати і кухню з холодильником та побутовою технікою (мультиварка, духовка, мікрохвильова пічка). Сама ж кухня з плитою, як і санвузол - спільні на поверх. Родина крім згаданої техніки має свою пральну машину, яка стоїть в спеціальному приміщенні – пральні. Холодильник дав Червоний Хрест (Оля його вибила погрозами голодування, так як «на ній холодильники закінчилися»), «стіралку» купили самі, як і меблі (дитячі меблі і ліжка) на Сландо. В квартирі прибрано, акуратно, діти гарно вдягнені, доглянуті, є ліжка для всіх, столи, книги, іграшки.

Матеріальне забезпечення. Живе за рахунок соціальних виплат, платні чоловіка й «дитячих» (отримує за народження дитини). Але соцвиплати невеликі, бо «біржевих» немає і на всіх дітей гроші не отримує, бо була приватним підприємцем і не працювала офіційно, через це відмовили.

Витрати. Усі витрати йдуть на їжу і на облаштування нового житла, придбання меблів. Тільки на харчування витрачають до 10 тисяч, багато йде і на харчування немовляти (годує сумішшю). За комунальні послуги платять небагато. Раніше кошти витрачали на постійне розширення бізнесу. Мали чистого прибутку в місяць від 30 до 15 тисяч, крім того харчувалися з натурального господарства.

Допомога. Оля стверджує, що допомагали багато і часто безсистемно, хаотично, без розбору. Вони отримували допомогу від різних ГО, фондів. У Олі є певна образа, що багато допомоги вона так і не отримала. А отримали ті, хто не дуже потребував, або використав не за призначенням.

«Одна женщина была в трех проектах Каритаса, хотя детьми не занимается, даже в школу их не устроила, а сейчас уехала домой в Горловку, пока ее не было, ее пьяный сожитель избил ее ребенка. Вызывали милицию. Та его забрала, но потом отпустила. Были еще семья предпринимателей – они получили гранты на предпринимательство в

размере 25 и 15 тысяч. Деньги получили и уехали назад в Донецк. Если четверть сломалась и тупо спивается, то большая половина активно паразитирует на украинском государстве, «доят» фонды и ГО, а потом набив грузовики и все это вывозит в ДНР, ЛНР. Таких больше половины. Они не просто выживают, а даже обогащаются, получают финансовые преференции возвращаясь домой. Проблемой есть и то, что в действиях местной власти, фондов и организаций нет четкой координации, все получается спорадично и не системно. Сейчас помощь вся уже фактически сошла на нет и увы, многие реально ее требующие, ее так и не получили, а воспользовались приспособленцы – заробитчане. Пенсионеры – маятники и фиктивные разведенки – как системное массовое явление – это все результаты этой бесконтрольности, хаотичности. Люди живут и здесь и там и это становится способом жизни. И это очень плохо, так как само государство спонсирует иждивенчество»

Дозвілля. Культури дозвілля як такої немає, але доньки займаються танцями, і вони ходять на їхні концерти. Також іноді дають квітки дітям у цирк і театр, але це не часто. Багато дивляться програм і фільмів по інтернету. Телевізора не мають – всі канали дивляться по інтернету з великим монітором. Оля каже, що раніше і телевизор ніколи не дивилась, бо була дуже зайнята, а зараз нарешті відпочиває за всі колишні роки.

Працевлаштування. Декларує, що хоче працювати. Чоловік її працює. Вона ж мріє знову відновити свій бізнес. Каже, що роботу знайти можна тому, хто хоче, але багато не хочуть, живуть на дотації, спиваються. Таких на її думку третина.

Діти, освіта. Дітей спочатку оформили в одну школу, але там вчителька доньку обізвала сепаратисткою, і Оля забрала документи. Влаштувала тоді трьох дітей у школу-інтернат. Діти там живуть до п'ятниці, а потім додому повертаються. Харчуються безкоштовно, але внески в фонд школи й класу платять, прийняли в школу без проблем, допомогли зібрати до школи. Діти адаптувалися до інтернату швидко, проблем з навчанням немає, негативу там вже не було. В інтернаті доньки почали ходити в ансамбль танців, їздять з концертами, мають нагороди, грамоти. Ані табори, ані туристичні пізнавальні поїздки дітям не ще пропонували ні там, ні тут. Раніше на Луганщині їй в цьому відмовляли, бо вона – приватний підприємець і не має права.

Медицина, здоров'я. Ніхто із дітей особливо зараз не хворіє, хоча після переїзду була важка акліматизація – лежали в лікарнях. У самої Олі важкий діабет, погано було і зараз є з тиском, скаче цукор, з'явився тромбофлебіт. Пологи пройшли успішно, хоча після травм на животі лікарі їй вагітніти заборонили. В пологовому платила, тільки на аналізи, витратила ледь не 4 тисячі. Цікавий момент: коли старшій доньці замовляли і купували окуляри, то звернулися в приватну клініку, а не міську.

«Так как нам нужно качество и мы не попросайки, государство нам ничего не должно»

2.3.5. КЕЙС №5

ХАРКІВСЬКА ОБЛ., ПГТ НОВА ВОДОЛАГА, ПЕНСІОНЕРКА

Типаж. Сім'я, яка рівноцінно як вишукує допомогу, так і намагається пристосуватися.

Самоідентифікація, фактори. Вважають себе переселенцями, використовують статус, намагаються адаптуватися. Важливо, що тут є друзі звідти, переїхали разом, також позитивом є те, що двоє з родини змогли знайти роботу. Крім цього, у родини ще до війни були плани на переїзд з Донбасу і через екологію, і через умови.

Статус до переселення. Раніше голова родини Ігор працював на шахті механіком, утримував родину, його мати пенсіонерка – 84 роки. До цього 26 років працювала директором школи. Виховала двох дітей. Переїхала сюди з родиною сина і донькою.

Настрій. Переважно спокійний, але є легка депресія, особливо у бабусі, бо не бачить тут для себе перспектив, ні з ким не спілкується. *«Вот человек жил, жил, хором не нажил, но почва под ногами была. А потом все забрали, то какое будет настроение? Качество жизни упало» (Найстарший член родини – бабуся-пенсіонер)*

Її син і донька мають інший настрій, вони хочуть адаптуватися, перспектив в ДНР не бачать.

Інформованість. У бабусі інформованість низька, все дізнається від родичів, нічим особливо не цікавиться, хоча телевізор (новини) дивиться. СИН ІГОР БАГАТО СИДИТЬ В ІНТЕРНЕТІ – ШУКАЄ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВПО. Це – основний канал інформації. Саме через нього і виходили на різні проекти для ВПО. Ще дзвонять з Червоного Хреста, Карітаса, але рідко. Все що дізнавались – переважно самостійно.

«Я нашел в интернете информацию, и Лена туда поехала, списки, очереди – тяжело, но рады что смогли получить. Жаль, но в основном все проекты сейчас заканчиваются, и мы узнавали про них как раз тогда, когда они завершались» (Основний годувальник в родині, син найстаршого члена родини – бабусі-пенсіонерки)

Ігор читав в інтернеті, що є програми для ВПО, але конкретно які не пам'ятає, бо їх багато знаходив. Знає, що є пільги пенсіонерам і інвалідам на комунальні послуги. Радіо не мають, читають газети. Дивляться Інтер, Україна, СТБ. Скаржаться на відсутність інформації для ВПО, говорять що все треба самим шукати.

Комунікації. Комунікують зі своїми знайомими і земляками ВПО, які теж переїхали. З місцевими не дуже активно. Але на негатив не скаржаться. У працюючих членів родини зав'язуються стосунки з колегами по роботі, дружба.

У нас ротация в коллективе (редакция местной газеты) и я подружилась с одной местной, можем с ней пойти где-то посидеть в кафешке, поболтать. А так еще на связи с одногруппницей – она уехала в Черкасы с мужем и живет теперь там (наймолодший член родини, Яна, 25 років, онука найстаршого члена родини – бабусі-пенсіонерки).

Респондентка похилого віку ні з ким майже не комунікує крім родини. Каже, що лише пару разів ходила за ворота, ходила у совбез. Там залишились приятельки, одну син забрав у Запоріжжя, друга - у Росії. З ними зараз не спілкується. Лише іноді з тією що в Черкасах.

Переїзд. Дуже швидкий переїзд протягом одного дня. Бабусю забрали з дачі (біля Донецького аеропорту), перевезли в селище Октябрьське і вже ввечері виїхали на потязі, провідник не казала куди їдуть. Спочатку приїхали у Харків, а потім сюди, бо

тут був співробітник Ігоря – в минулому начальник зміни на шахті. Тепер він працює електриком, а Ігор - механіком). Бабуся не хотіла переїжджати, але за два дні до того її контузило і вона при обстрілах ховалась у підвалах.

«Снаряды рвутся, коты орут. Собрала я тревожную сумку. Что я туда положила ? Сухарики, носочки, колготочки, теплую кофточку. Тогда лето было 26 июня и мы думали что уезжаем ну на две недели , на три, ну на месяц, а вышло что 1.5 года уже здесь. За мной Лена приехала и сказала : «Два часа на сборы», а я как была в халате так и пошла.. Могу Вам халат этот показать. Потом в сумку кота посадили и поехали. (Найстарший член родини – бабуся-пенсіонер)

«Мы много не брали – думали все закончится, взяли две корзинки с котами» (Невістка найстаршого члена родини – бабуся-пенсіонерки).

Реєстрація. У цій місцевості мало переселенців, тому проблем з реєстрацією не було. Після переїзду зразу ж на другий день респонденти пішли в відділ реєстрації, де все було зроблено швидко і оперативно, без черг. Так було і тому, що і пенсійний фонд і совбез в одному приміщенні. Довідка же про реєстрацію їм була дуже потрібна, бо без неї нічого не дають. Виділяють гуманітарну допомогу лише при наявності довідки.

Місцеві. Від місцевих допомоги особливої немає (крім меблів), але і негативу немає. Респонденти, які працюють, затоваришували з місцевими.

Будинок, побутові умови. Переїхали сюди, бо тут живе одна з дочок найстаршого члена родини – бабуся. (Дочка переїхала з чоловіком ще до війни, працює лікарем високої кваліфікації у місцевій лікарні). Живуть в'ятьох у трьохкімнатному невеликому будиночку, добудували кухню, щоб було більше місця. Меблів багато, але старі – дарували «добрі люди». Із техніки – 2 старі холодильники, стара пральна машина, газова плита.

Матеріальне забезпечення. Отримують переселенські, пенсію, двоє із п'яти членів родини переселенців працюють.

Витрати. Витрачають на їжу переважно.

Допомога. Допомагав Червоний Хрест - давав взуття і миючі. Також Карітас допомагає. Є продуктова карточка на 500 гривень. Купляли продукти на неї. В родині два інваліди і тому є пільги («Карітас» таку картку дає не всім). Сертифікати дають людям старше 70 років, багатодітним. НГО Станція - Харків теж допомогла одягом, речами. Червоний Хрест дає раз на півроку, респондентам звітди телефонують волонтери – повідомляють. Але допомоги вони вважають мало, тому що їх селище далеко від Харкова. Тому родина часто їздила у Харків. Також ходили у центр зайнятості - там була правова допомога. Проводила її норвезька організація. Отримувати її складно, реєструються, записують. Чоловік шукав програми для ВПО. Так знайшли і цю допомогу. Місцеві майже не допомагали. Знайомі лише передали меблі, одяг. Психолога немає. У Харкові пропонували психологічну допомогу, але вона у Харкові, тобто далеко їхати. Волонтери мало допомагають:

*«они помогают Армии. В Харьков мы ездим. Мы не просим – нам стыдно просить»
(Невістка найстаршого члена родини – бабусі-пенсіонерки).*

Респонденти стверджують, що зараз вся допомога іде на спад, всі проекти закриваються, ніколи не встигаємо. Місцева влада теж відхрестилась, нічим не допомогла.

*«Ходили к местным депутатам, просили какое-то жилье, все открестились»
(Основний годувальник в родині, син найстаршого члена родини – бабусі-пенсіонерки)*

Вважають, що це все має вирішувати держава, вона має давати житло. Чули, що розробляється закон про майнові права ВПО. Сподіваються, що це допоможе.

Дозвілля. Раніше святкували день народження, бабуся серед найулюбленіших свят називає 9 травня, 1 травня, 7 листопада тощо. Зараз святкують мало, кажуть - настрої не той. Бабуся любить читати, перечитує класику. Син займається машиною, любить копирсатися в металі.

Працевлаштування. Двоє з родини зразу працевлаштувалися. Онука Яна пішла в центр зайнятості, і він посприяв тому, що вона влаштувалась на роботу. Роботу психолога вона не знайшла. Потрапила у газету «Вісті Водолажчини» при райраді, збирає інтерв'ю, працює. До цього у Донецьку вона працювала психологом, але тут таку роботу знайти неможливо. Син знайшов роботу за оголошеннями. Неофіційно. Проблем немає, відношення гарне. Хотіли б, звичайно, працювати за спеціальністю, але раді й цьому. Є також хвилювання, що роботу можна втратити, бо працює неофіційно. Про відкриття своєї справи думали, але коли зважили обставини, то вирішили, що не варто. Бо треба стартовий капітал, та і менталітет в селі невідповідний, мало перспектив.

Діти, освіта. Дітей у родині, які б відвідували школу, немає. Онука вже доросла.

Медицина, здоров'я. В лікарню зверталися, бо була грижа в Ігоря і ВДС у Олени, але відношення було нормальним. В родині двоє інвалідів. Купували ліки як завжди, жодних пільг не мали і нічого не знають про такі пільги. Путівки не просили і їх їм не пропонували. Скаржаться на відсутність інформації для переселенців з цього питання.

Виборче право. Не голосували, хотіли б, але такої можливості не мають, їм ніхто не пропонував. На президентських виборах голосували, а на місцевих не голосували, бо заборонено.

«А мы не граждане Украины. Нам не дали голосовать» (Найстарший член родини – бабуся-пенсіонер)

Про перспективи. Житло на Донеччині не можуть ні продати, ні здати. Але якщо все заспокоїться, то чоловік хотів би повернутися, щоб допрацювати один рік до пенсії, але потім все продадуть і повністю переїдуть сюди, як і планували до війни. Бабуся хотіла б повернутися, але не тоді, коли стріляють.

2.3.6. KEЙС №6

ХАРКІВ, ТАБІР «РОМАШКА», МАТИ-ОДИНАЧКА, ІНВАЛІД

Типаж. Активна утриманка, але має на це підстави, бо реально постраждала, є серйозні травми, перенесла ряд операцій. Тільки нещодавно отримала другу групу інвалідності.

Відео, завдяки якому мала змогу зробити операцію після травмування:
<https://www.youtube.com/watch?v=bjsS1Bn7r4c>

Самоідентифікація, фактори. Вважає себе постраждалою, переселенкою, активно користується статусом.

«Я українка, исполняла свои обязанности по отношению государства, теперь государство должно исполнять по отношению ко мне»

Статус до переселення. фрезерувальник на заводі, була директором центру наркозалежних, має знання із соцзахисту. Батьки з Росії, 18 років жила там, але народилась тут. Переїхала знову сюди коли мати захворіла раком. Мала велику двокімнатну квартиру 69 кв. метрів на першому поверсі. Вважає себе українкою. Офіційноостанній рік навчалась, до цього працювала керівником центру, займалась краудфандингом.

«Краудфандинг – мое призвание, я умею профессионально просить»

Має двох дітей 15 і 4 років. Давно розлучена. Колишній чоловік мешкає у Росії.

Настрій. Активний, ініціативний. Дуже емоційна людина, важка в спілкуванні через надмірні емоції. На конкретні питання прямо не відповідає. Різноманітна, творча особистість. Пише проекти зараз для ВПО (про ресоціалізацію – реабілітацію без медиків і психологів, самозабезпечення). Думає, що це має принести прибуток. (Якщо працює ВПО, то роботодавець має платити менші податки).

«Что такое человек – он приехал – он здесь врос, есть работа, есть друзья - и человек останется»

Також допомагає друзям з пропусками на виїзд. Пише вірші. Радіє, що не втратила ці здібності.

Інформованість. Каже, що новин не дивиться, дивиться телесеріали, щось легке, СТВЕРДЖУЄ ЩО ДОСТАТНЬО ІНФОРМОВАНА, ВСЕ САМА І ТАК ЗНАЄ. Запевняє, що всі зміни будуть зразу помітні. Має друзів із «Правого Сектору».

Комунікації. Активно комунікує з усіма. З сусідами, соцзахистом, організаціями, має багато друзів, пише проекти, зайнята активним «пробиванням» допомоги, що її дуже втомлює і від чого дуже хоче повернутися додому, до нормального життя. «Там майже нікого не залишилось, багато загинули.

«Все соседи уехали в Россию, а теперь возвращаются, не могут уехать оттуда. Я оставила ключи тому соседу, что я ему спасла девочку с ДТП. Сейчас он работает в копанках, ловит рыбу»

Переїзд. Дуже важкий переїзд. Людина дуже постраждала, знепритомніла, довгий час перебувала в лежачому стані, втратила око, багато пережила, діти приєдналися до неї лише два дні тому.

«Я в августі забирала дітей з садика і ехала на мопеде з курами і яйцями которые тогда давали. Только слезла с мопеда и началось. Я успела добежать до детей, собрать их, легла на них. Мне срезало спину и пробило голову и я не помню что там было. Ребенок сидит рядом, говорит: «Маму убило, а я живой». Дальше вывозили ночью, под обстрелами, я не помню, меня везли с трупами. С грузом 200. Я начала орать – приведите мне офтальмолога. И меня достали с груды трупов. Детей моих контузило. Девочку еще раньше, а мальчика тогда же. Сейчас в Ромашке давно, а до этого дети в Ставрополье, а я в Харькове, с детьми все два месяца»

Реєстрація. З реєстрацією були великі проблеми, великі черги, а вона після операцій, фактично не розмовляла. Начальниця совбезу хамка була, накричала на неї і її відвезли звідти на швидкій. Зареєстрували, але грошей досі не отримує. Дуже допомогла з реєстрацією працівник, все підняла, зробила документи. Дуже їй вдячна.

Місцеві. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує, місцеві допомагають, негативу не було. Найбільше негативу від соцслужб. Було багато проблем з отримання допомоги, навіть необхідної медичної, все доводилося досягати через великий супротив.

Будинок, побутові умови. Будівля пансіонату. Умови задовільні. Приміщення мале, дуже закидане речами. Є спільна їдальня, де організовано харчування ВПО. Зручності в номері. Душ з піддоном. Є невеликий холодильник. Батареї слабенькі. Пансіонат ймовірно не прилаштований для перебування взимку.

«Вы сидите в одежде, а я в ней еще и сплю»

Матеріальне забезпечення. Раніше мала зарплату двірника, на дітей отримувала допомогу. До цього працювала директором центру наркозалежних (не пояснила чому

звільнилась). Витрачала на одяг дітям, ремонт, меблі. Каже, що багато їздила з дітьми. Була і в Магадані, на Далекому Сході, об'їздила всю Росію.

«Тогда я имела 10 тысяч, и платила 1, 5 тысячи на еду. Последний год делала ремонт, мебель покупала»

Витрати. Живе лише за рахунок розрахунку по зарплаті й допомозі людей. Отримала зарплату за рік. *«Уже третий месяц жду переселенских. Я быстрее в ДнРе получила»*

Усі витрати йдуть на їжу: *«Мой ребенок привык есть балык, а не колбасу и я тогда подымаю себя, сжимаю в кулак и иду и покупаю. Две картошины положила на стол и они есть»*

До цих пір платить за комунальні послуги квартири в Зугресі через Приватбанк, чим дуже обурюється, як і соціальною несправедливістю: *«Почему ребенок депутата ест красную икру, а мои дети что динозавры?»*

Допомога. Допомогу отримувала, але більше від людей. Про організації теж говорить, але мало. Дуже жаліється на соцслужби й державу.

«Я задрочила все отделы города Харькова с жалобами, просьбами. У государства бесполезно просить, поверьте – я молотком била»

Скептична й щодо волонтерів, хоча саме вони її сюди вивезли, а один із них утримував її дітей протягом року доки вона була лежачою. *«...от волонтеров пока что-то допросишься. Кучу бумаг надо собрать».*

У Харків вивіз волонтер. Її діти залишились у волонтера. У військовому госпіталі відмовили: *«направили нахрен...»*. Приїхала сюди хворою і просила допомогу, але допомагати, оперувати не хотіли. Обійшла всі лікарні Харкова, всюди лежала. Тоді збрала обстеження в усіх лікарнях Харкова і тільки тоді, коли дала інтерв'ю на телебаченні і записала на диктофон и відправила на ТВ Форс Фаворит, її прийняли. Після інтерв'ю по телевізору зробили операцію в швидкій лікарні. У дитини ж осколок ніяк не можуть дістати – 5 операцій і марно. І називають великі суми. Серед організацій згадує Карітас. *«Каритас давал деньги, как инвалиду»*

Говорить і про психологічну допомогу: *«Психологическая помощь. Полячка работала здесь и работала с психологом из 15 больницы»*

Дозвілля. Любила веселі свята, День Конституції. Головне в святі – це емоції. Зараз свят не відмічає, не до того: *«...а теперь я не знаю, от кого я независимая. День рождения детей праздную. Стая пираний налетела»*

Працевлаштування. Зайнята тим, що пише проекти, каже що могла б організувати центр, подібний тому яким керувала раніше, але поки проходить реабілітацію, тільки два місяці як почала нормально розмовляти. Пише проект який дасть можливість працевлаштування ВПО й поповнить золотовалютний резерв країни.

Діти, освіта. Дитину прийняли в школу без проблем, допомогли зібрати до школи, внески в школі категорично не платить, навіть не допускає такої думки. *«Я приду, положу свой клюв на стол, и пусть мне хоть кто-то что-то скажет»*

Дитина адаптувалася швидко, проблем із навчанням немає, але відчуває дискомфорт, так як не може собі дозволити гарно вдягатися. *«Ребенок чувствует дискомфорт из-за материальной дискриминации. ...Здесь моего ребенка загнали в яму»*

З садком також були проблеми – не хотіли зразу приймати, але потім прийняли, коли респондентка почала сваритись і скаржитись.

Медицина, здоров'я. Путівки не може добитися вже давно. З великими зусиллями вибила нещодавно по інвалідності другу групу.

«С августа того года, в Донецке сказали что еще 3 недели и мозг опуститься. Поставили титановые пластины три штуки. Выхожу на улицу. Стекланный глаз – мне холодно. Чехословаки предлагали выехать и привозили препарат. Компрессия 5, 4, 6 позвонка. Дали вторую группу инвалидности. Еле выбила, с войной»

Виборче право. Не голосувала і не хоче, вважає що їм ніхто й не дасть. *«Ну кто мне даст?»* Позиціонує себе україркою, двічі підкреслювала що не виїхала б у Росію (її друзі всі, що туди виїхали і вже повернулися), але разом із тим простежується відраза до всього патріотичного. З ряду тверджень (оцінка економічних тенденцій і зовнішньої політики країни) чітко вгадується близьке знайомство з російським контентом, який без аналізу сприймається як правильний.

Про перспективи. Хочє повернутися додому, бо втомилася воювати за право жити нормально і отримувати допомогу, але навряд повернеться найближчим часом, бо має тут фінансову допомогу, чекає на переселенські.

«Я благодарна за пансионат «Ромашку» за то, что есть помощь, но поймите я не дома. Надеюсь на Иисуса. Что делать? Зачистить территорию и пустить всех домой. Уберите пару придурков и все будет хорошо. Предлагала себя в Азов. У меня стрелковый правый – я застрелиться не смогу нормально.!) Какая миграция? Я не птица. Хочется домой, все достало. Я раненая, а не сумасшедшая, Слава Богу!»

2.3.7. КЕЙС №7

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛ, С. НІКОЛЬСЬКЕ, БАГАТОДІТНА МАТИ

Типаж: Адаптанти, активно асимілюються, соромляться свого статусу, схильні скоріше його приховувати, ніж декларувати.

Самоідентифікація. Сприймає себе переселенкою і комплексує через це, намагається швидше асимілюватися, дистанціюватися від свого статусу.

Соціалізація, фактори: орієнтована переважно на асиміляцію. Позитивні фактори – переїхала до родичів чоловіка, на його батьківщину. Саме через це, вважає, місцеві її і не сприймають як «чистих» переселенців.

Статус до переселення. Багатодітна родина. Жінка 37 років, мати двох хлопців і доньки. Жили раніше в селищі недалеко від Маріуполя. Працювала на заводі – спалювала папір, хоча за освітою продавець. Мали великий будинок з усією технікою, утримували невелике господарство і невеликий город. Чоловік працював металургом. Потім втратили роботу (завод закrywся), і він працював в охороні і робив євроремонти. Зараз працює в одного господаря різноробочим, виконує все, що скажуть. Переїхали сюди, бо тут родичі чоловіка, жили спочатку в них.

Настрій. На позитиві, хоча і дуже важко адаптувались. Жінка каже, що в неї були депресії, стала роздратованіша. Попри це активно облаштовуються, зробили ремонт, перевезли речі, мають великі плани на майбутнє, товаришують з місцевими, хочуть стати фермерами, тримати своє велике господарство.

Інформованість. Поінформованість дуже низька, новини майже не дивляться, щоб не роздратовувати себе. ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ВПО НЕ ЦІКАВИТЬСЯ, ПРО СВОЇ ПРАВА, МОЖЛИВОСТІ Й ПЕРЕВАГИ НЕ ЗНАЄ. Є вихід в Інтернет, але користуватися ним толком не вміє – просить дитину. Дивиться ті ж канали, що й раніше. Любить шоу.

Комунікації. У селі мешкають родичі чоловіка, його батьки. З ними контактують, і вони допомагають. Ще активно спілкуються з місцевими, мають вже друзів – їх запрошують у гості. Також підтримують зв'язки з родичами, які в Маріуполі. Переважно із ними і спілкується, про інших ВПО майже нічого не знає. Підтримує також контакт і з сусідами, які дивляться за будинком на Донеччині. З місцевими товаришує, але зазначає, що був і негатив, звинувачування у війні. *«Особой помощи мы от людей не получали, были и обвинения, обзывались».* Спілкується ще з ВПО – подругами, які виїхали в інші міста, каже, що влаштувалися по-різному. Хтось

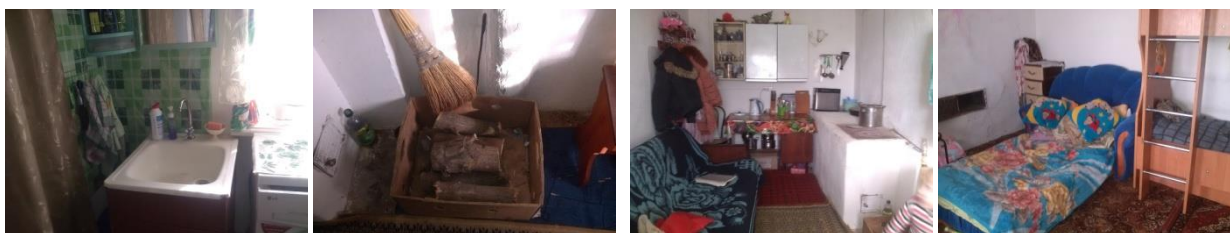
збирається повертатися, а хтось ні, але всім було складно зняти будинок і знайти роботу.

Переїзд. Переїжджали свідомо, готувалися до цього, найняли вантажну машину. На переїзді наполягли родичі чоловіка. Саме вони і найняли звідси машину та перевезли до себе. Певний час жили у родичів – потім почали шукати будинок щоб купити в кредит.

Реєстрація відбулася швидко й без тяганини, їм дуже допомогла місцева влада, селищний голова. Допомогу оформлювали довго, але зараз вже давно отримують.

Місцеві. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує, місцеві не допомагали, а якщо це і було, то переважно старими речами. Був і негатив, обзивали сепаратистами. Негатив був і у дитини в школі. Вона одна переселенка в школі, але платить на рівні з усіма, бо так вирішили в школі. *«Так решил сам родительский комитет, проголосовали единогласно и это обидно – мы ведь тут одни переселенцы».* Разом з тим є вже і друзі – ходять у гості.

Будинок, побутові умови. Будинок купили в кредит за 18 тисяч, виплатили зразу половину – тепер частинами. Були ще варіанти, але все, ще пропонували, було або далеко від цього села (тут батьки і робота у чоловіка), або непристосоване для життя, зокрема взимку. За рік пробрили свердловину, зробили в будинку ремонт, вставили кращі вікна, поклеїли шпалери, привезли свої старі меблі й посуд, придбали і нові. Зручності ж на вулиці у жахливому стані. Але дворище в цілому прибране, розбиті клумби, доріжки. Є дрова на зиму. В будинку комфортно, затишно, є місце для дітей, багато іграшок, домашні тварини. *«Хотим еще сделать вторую большую комнату, отдельную для мальчиков, удобства в дом провести»*

Матеріальне забезпечення. Живуть за рахунок малої зарплати чоловіка – 1000 або 1500 грн (влітку заробляв більше), а також за рахунок соцвиплат. Переселенські - 2400. Пільг у школі немає.

Витрати. Усі витрати йдуть на їжу і на облаштування нового житла, накопичують на ремонт ще двох кімнат будинку, хочуть побудувати веранду, а ще завести худобу, господарство. За комунальні послуги (вода) платять поки не багато - 300 грн. Раніше кошти витрачали на гарний одяг і розваги для дітей.

Допомога. Найбільше допомагала сільрада – шукали їм будинок, вмовили продавця будинку. Також вони сприяли реєстрації, оформленню допомоги, надавали консультації. Щодо волонтерів і організацій, то чули що таке є, але їм не перепало.

«Приїхав один волонтер на Ланосе, привіз взуття і все на великих підборах. Я взяла одні але куди тут їх носитиму»

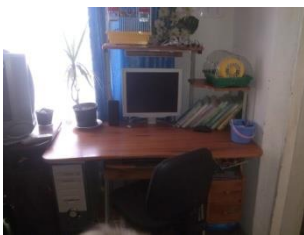
Їздила і в Червоний Хрест по одяг, але безуспішно. *«Сказали надо что б дети со мной были, а довидки что переселенки и свидоцтв про народження дитей мало. А куда я с ними поеду ? Это только 250 гривен проехать надо. Потому никогда больше не езжу, не люблю просить – стыдно это, я не умею».*

Місцеві теж допомагали, але мало, і по принципу *«на тобі, Боже, що мені негоже»*. Але Іра і не розраховує на допомогу, не шукає її. *«Ми небось не пальцем деланные – сами справимся...»*

Дозвілля. Культури дозвілля як такої немає, ходити в селі немає куди (раніше часто відвідували розважальні центри). Зайняті тим, що відвідують родичів і дивляться телевизор, ходять у гості до нових друзів.

Працевлаштування. Декларує, що хоче працювати, але це поки складно, доки мала не піде у школу, бо важко буде, не буде встигатиме.

Діти, освіта. Дітей прийняли в школу без проблем, але внески в школі платить як усі, що дуже її засмучує. Каже, що таке рішення прийняв батьківській комітет. Ще у дитини був один конфлікт у школі після того, як вони оселилися в цьому будинку. *«Мальчик ему сказал, что он живет как бомж – в доме-развалине».* Старший хлопчик, хоч і адаптується (про нього навіть у газеті писали), але дуже сумує за друзями з дому, хоче повернутися. Також Іра скаржилась, що у її старшої дитини харчування безкоштовне, але їй постійно чогось не докладали. *«То сосиску не положат, то курицу, то молока не дольют... Еще и приговаривают: «Ты ж не платишь.»* Схожа ситуація була і в доньки в садочку, доки її бабуся, Іринина свекруха, не зателефонувала в райцентр освіти – не поскаржилась. Тоді ситуація змінилась, але Ірі докорили, що вчинила погано – створила проблеми директорці.

Медицина, здоров'я. Ніхто особливо не хворіє. Звертались за потребою. Мовби десь чула, що комусь із знайомих пропонували, але навіть ті кому пропонували не поїхали.

Виборче право. На цих виборах не голосували, хоча хотіли.

Про перспективи, плани. Повертатися не планують, хоча будинок там є. Але тут усі родичі, вже тут облаштувалися, садили город.

2.3.8. КЕЙС №8 ДНІПРОПЕТРОВСЬК, МОДУЛЬНЕ МІСТЕЧКО, МАТИ- ОДИНАЧКА

Типаж: Утриманка. Має лідерські якості. Активно позиціонує себе як переселенка, вважає, що допомога є і її багато – просто треба іти і брати те, що належить, активно користуватися ситуацією. Живе тим що постійно розшукує і «вибиває» допомогу. Постійно в пошуці інформації де і що дають. А якщо не дають, то скаржиться, пише листи, підіймає громадське обурення.

«Я оптимистка, я свое возьму и не пропаду даже в пустыне с крокодилами. Если стучать, то тебе откроют, а люди у нас не знают своих прав и ленивые, ограниченные. Живет такая дура у мужа за пазухой, ходит в тапочках только в прачечную, а где АТБ не знает» (виправдовує свою активність, як розлучена жінка, бо самодостатня і сильна, а чоловік був слабкий)

Самоідентифікація сприймає себе переселенкою і активно, а часом навіть агресивно маніпулює цим статусом.

«Я писала и мэру, и в фонд и Коломойскому. Надо звонить, писать, наяривать. Так просто ничего не дается»

Соціалізація, фактори: орієнтована на агресивне відвойовування ресурсів, що частково обумовлено соціальним мікрокліматом містечка, де всі налаштовані на постійний пошук і вимагання допомоги., життя за її рахунок. Цікаво, але маючи майже безкоштовне житло в центрі міста мало хто з переселенців тут працює, хоча респондент і стверджує що роботу складно, але можливо знайти.

«У нас люди встают с утра, завтракают, а то и нет и сразу идут по разным инстанциям – где что, потом координируются, сообщают друг другу инфу. Иначе нельзя, иначе все упустишь. А городок у нас дружный, мы все друг другу помогаем, и прежде всего информацией»

Статус до переселення. Жінка 39 років, розлучена. Має двох дітей від різних чоловіків. На переселенні з літнім батьком Жила раніше в своєму будинку, у Луганську. Працювала в «Електроміськбуд» інспектором – перевіряла стан рахунків. Роботу свою любила. Ще здобула другу освіту психолога. Вважає, що треба розвиватися, займатися собою. Вважає себе самодостатньою, реалізованою жінкою. Мала великий будинок з усією технікою, садом. Дуже раптово виїхала звідти, дивом врятувалася.

Настрій. Рівний, нормальний, але переважає стан очікування. Чекає позитивних змін, не може конкретизувати яких, крім того, що війна остаточно закінчиться.

«Я не знаю чего жду, какого-то позитива, каких-то изменений, когда-то это закончится»

Інформованість. Поінформованість висока, **НОВИНИ ДИВИТЬСЯ ПОСТІЙНО, ІНФОЮ ПРО ВПО ЦІКАВИТЬСЯ, БУЛА НА ТРЕНІНГАХ, ПРО СВОЇ ПРАВА, МОЖЛИВОСТІ І ПЕРЕВАГИ МАЄ БІЛЬШ МЕНШ ПОВНЕ УЯВЛЕННЯ.** Активно інформує і інших, багато читає і дізнається додатково. Вважає, що переселенцям допомагають мало і дуже некоординовано, стихійно. Тому треба самостійно про все дізнаватись.. Багато робиться для піару і швидкоруч. І допомога не доходить тим, кому треба. Це трапляється і через лінх ВПО, їх байдужість, нездатність до активних дій. Дивиться ті ж канали, що і раніше. Любить шоу.

Комунікації. Багато комунікує і з ВПО з містечка, і з місцевими, і з волонтерами, є одним з неформальних лідерів містечка, бо освічена, активна, пробивна.

Переїзд. Переїжджала в авральному режимі. В будинок потрапила ракета як тільки вони звідси вийшли. *«Считаю, что это Божье провидение, нас направили, прикрыли, без участия Высших сил не обошлось».* Купили останній квиток чи не на останній потяг. Після цього вокзал було зруйновано. Приїхали зразу до тітки у Днепропетровську область, але в селі не прижились, будинку гарного для оренди не знайшли та й мріяли жити в місті. Тітці дякує, але не дуже, бо очікували від неї більшої допомоги. Поселилися в Дніпропетровську, ледь зняли дуже погану, без особливих умов квартиру за 2.5 тисячі гривень. Весь цей час шукала щось краще і так випадково натрапила на це містечко. Про нього мало хто знав.

Реєстрація. Реєстрація відбулася не швидко, *«трохи морочили голову».*

Місцеві.. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує, місцеві допомагали, просто люди з міста, негатив був, але не часто. Допомога зараз зійшла нанівець.

Будинок, побутові умови. Будинок маленький, компактний, дуже функціональний, із меблів модульні залізні ліжка й шафа. Є вбудована кухня і техніка. Невеликий вбудований холодильник. Родина має телевізор, комп'ютер, побутову техніку. В санвузлі - душова кабіна, сушилка, бойлер. У будиночку дві невеликі кімнати дуже завалені купою ящиками і коробками. Ірини тільки речі, одяг і духовка.

Матеріальне забезпечення. Живе лише за рахунок соцвиплат. Переселенські 2400, пенсія тата., біржові.

Витрати. Всі витрати йдуть на їжу і за оренду (120 гривень) + комунальні послуги (вода, світло, опалення) . Раніше кошти витрачали на техніку, розваги для дітей.

Допомога. Багато організацій (ледь не цілий список), зокрема Червоний Хрест, Карітас, баптистська церква, місія ООН, фонд Вілкула, міські та всеукраїнські благодійні фонди, приймальні та фонди Коломойського, посольство Данії і інші організації. Речі, продукти, білизна, миючі асоби, квитки на заходи для дітей. Останнім часом допомога слабшає. А також стали фільтрувати – дають лише певну кількість на родину, обмежують. Розповідає, що якийсь фонд не прийняв цілу фуру гуманітарки, бо там чогось не вистачало в документах, *«так они людям не дали – выкинули. Писала во многие организации, требовала жилье, помощи. Получила отписки»*, але впевнена, коли б не писала, то взагалі б нічого не отримала.

Дозвілля. Ходили її діти на безкоштовні концерти, цирк. Були у кіно. Але мало, гроші на це не витрачає.

Працевлаштування. Декларує, що хоче працювати, їй пропонували роботу продавця, але вона відмовилася, бо не любить таку роботу. Тоді б не змогла ходити кожен день по інстанціях. Впевнена, що роботу знайти складно, але можна, щоправда не офіційну і не через центр зайнятості. Також знає, що працевлаштуватися складно з розповідями інших ВПО, і більшість з містечка не працюють, або тільки на тимчасових роботах, сезонних. Також знає, що посольство Данії давало гранти на розвиток свого бізнесу (шаурма, ремонт взуття і т.д.), але вона особливої результативності з того не побачила, крім того треба мати для цього базовий капітал. Вона відкрила б свою справу, але поки не має можливості і бажання. Сумує за своєю роботою.

Діти, освіта. Дітей прийняли в школу без проблем, у школу-ліцей, внески в школі не платять, дитині допомагають. Діти адаптувалися швидко, проблем з навчанням немає, негативу не було. Дитина молодша в садок теж ходить, сидить дома тільки її батько.

Медицина, здоров'я, виборче право. На цих виборах не голосували, хоча хотіли. Їм не дали цієї можливості..

Про перспективи, плани. Повернутися хоче, але поки не може, бо повинна отримувати гроші, та там і роботи немає. Знаходиться в стані очікування, *«щось повинно змінитися»*. Разом з тим сама не хоче нічого змінювати, крім того, що вимагає допомогу і орієнтована на подальше вимагання.

2.3.9. КЕЙС №9

ПОЛТАВСЬКА ОБЛ., ПГТ НОВА ГОЛІЩИНА, МАТИ ДИТИНИ-ІНВАЛІДА

Типаж. Перебувають в очікуванні, чекають змін.

Самоідентифікація. Сприймають себе переселенцями й поводять себе відповідно до статусу - чекають на допомогу, вважають, що їм і далі потрібно допомогати, бо вони постраждали.

Соціалізація, фактори: замкнене середовище родин ВПО у певній конфронтації з місцевими. Позитивні фактори – мають тепер своє соціальне житло, яке раніше не мали, отримують фінансову допомогу від держави. Негатив – через дистанціювання з місцевими не можуть і не хочуть шукати роботу.

Статус до переселення. Чоловік 39 років В'ячеслав до цього працював в охороні, а раніше був шахтарем – бригадиром, але отримав травму і змушений був змінити роботу. Жінка Олена (35 років) відпрацьовувала у тітки на ринку, була приватним підприємцем, але має дитину – інваліда і має його доглядати. Будинку і квартири власних не мали, мешкали з її матір'ю і братом в окремій кімнаті.

Настрій. На негативі, втома, часткова депресія від безперспективності, очікувань, потреби розраховувати на себе. Не мають великих планів на майбутнє, бояться заглядати вперед, живуть сьогоднішнім днем.

«Не знаєм чого ждять, на что рассчитывать, зиму бы пережить. Домой тоже возвращаться особо некуда. Мой 30 летний брат до сих пор живет в подвале.»

Інформованість. Поінформованість про ВПО є, але невисока, варяться в своєму колі переселенців,- мешканців готелю. Дивляться ті ж канали, що і раніше. Люблять шоу.

Комунікації. Комунікація обмежена готелем, з місцевими комунікують погано, на напрузі. Підтримують зв'язки з родичами на Донеччині.

Переїзд. Переїжджали за сприяння асоціації дітей-інвалідів з Києва. Просто всіх повантажили і повезли. Потім всіх привезли і поселили спочатку в лікарню, через що почався конфлікт з місцевими жителями, а далі запропонували цей соціальний готель. Його тоді відремонтували спеціально для поселенців на кошти організацій. Частина родин відмовилася й знімають будинки та квартири в Полтаві, а родина переселенців погодилась і має тепер двокімнатне приміщення з власним санузлом і душем, але спільною кухнею. І хоча отримали пільгове житло, його станом дуже незадоволені. Дійсно є багато проблем.

Реєстрація. Реєстрація відбулася швидко і без тяганини, хоча де-які документи довелося збирати. Частково їм допомогла у цьому та ж громадська організація Допомогу оформлювали довго, але зараз вже давно отримують.

Місцеві. Має стосунки перш за все з сусідами - переселенцями. З місцевими конфронтація через те, що вони спочатку ревно віднеслись до поселення тут переселенців.

Будинок, побутові умови. Готель соціального типу. Зроблений ремонт, але вкрай не якісний. Вікна вставлені поспіхом, вже грибок на стінах, шпалери відклеюються, бачок у санвузлі не працює і ніколи не працював. За оренду платять символічну суму, але багато за квартплату. Воюють через це питання з місцевою владою. Батареї ледь теплі, далі можна замерзнути. Від цього депресують.

«В ремонт вбухано кучу денег – вон почитайте. На стендах написано кто сколько вложил, а по факту смотрите сами, что имеем. Опять пораскрадывали. Ничего у нас так не поменяется, никакие Майданы не помогут»

Матеріальне забезпечення. Живуть лише за рахунок соцвиплат. Переселенські 2400.

Витрати. Всі витрати йдуть на їжу і на ліки для дитини (розумова відсталість, епілепсія). За комунальні послуги (вода) платить 300 грн. Раніше кошти витрачали на гарний одяг і розваги для дітей.

«Раньше лекарства нашему ребенку давали бесплатно, в Донецке, а сей час оно уже заканчивается – осталось на месяц и что дальше ? Здесь оно стоит 1000 гривен. Муж специально ездил в Донецк сыну за лекарствами и если бы не документ, что везет лекарства – его не выпустили б. Теперь уже его боюсь отпускать, а вдруг не выпустят ? Что я тогда одна буду делать?»

Допомога. Найбільше допомагала громадська організація інвалідів, сільрада – дали будинок (правда є ймовірність, що кошти, виділені на ремонт, були розкрадені головою). Також вони сприяли реєстрації, оформленню допомоги. Допомагав речами і Червоний Хрест, зокрема плити і холодильники у кухні – це його подарунки. Церква підтримувала речами, продуктами, але не часто. Зараз допомоги все менше, всі про них забули й це пригнічує. Самі ж допомоги не шукають, не вміють і не хочуть.

«Мы не привыкли просить, клянчить, стыдно как-то, тако воспитание.»

Дозвілля. Культури дозвілля як такої немає, ходити в селі немає куди. Зайнята тим, що відвідують сусідів і дивляться телевизор.

Працевлаштування. Декларують, що хочуть працювати. Але оскільки селище розташоване в рівновіддалені, як від Полтави, так і від Козельщини, роботу знайти важко. В селі також. Але і бажання її шукати не дуже помітно. Проте родина чогось чекає.

Діти, освіта. Дитину прийняли в школу без проблем, внески в школі не платить. Вона адаптувалася швидко, проблем із навчанням немає, негативу не було. Ані табори, ані туристичні пізнавальні поїздки дітям не пропонували.

Медицина, здоров'я. В сім'ї дитина-інвалід з розумовою відсталістю і епілепсією. Багато ліків йде на нього. Раніше у Донецьку ці ліки давали йому безкоштовно, а зараз вони надзвичайно дорогі. Жінка після переїзду сильно захворіла (погано зробили масаж – травмували), довго обстежувалась, робила енцефалограму. Зараз їй дивом покращало. У чоловіка травма стегна. Тому з роботою складності: не на всяку піде. Звертались за потребою. Путівки пропонували, але вони не взяли – надто складно з такою дитиною.

Виборче право. На цих виборах не голосували, хоча хотіли. Їм не дали цієї можливості.

Про перспективи, плани. Повертатися не планують, бо немає куди, тут матеріальна допомога. Але і тут їм якось безперспективно – нудьгують і сумують.

2.3.10. КЕЙС №10 ПОЛТАВА, БАГАТОДІТНА МАТИ-ОДИНАЧКА

Типаж. Відверто перебуває в стані очікування і чекає позитивних змін.

Самоідентифікація. Сприймає себе переселенкою, але не маніпулює цим, до свого статусу відноситься спокійно, хоча і очікує на допомогу і преференції.

Соціалізація, фактори. Орієнтована немовби на асиміляцію, але завелика туга за домом і за минулим. Помирилася з колишнім чоловіком, який перебуває на Донеччині, тепер прагне з ним знову бути разом. Сумує за роботою. Говорила, що багато хто повернувся додому. В будинку, який орендує, нестабільна ситуація: влітку може початися ремонт. Все це – фактори повернення додому. Разом з тим тут є фінансова підтримка, медична допомога дитині – інваліду, діти адаптувалися добре.

Статус до переселення. Жінка 30 років, розлучена. Має трьох дітей від різних чоловіків. Жила раніше в своєму будинку, у Луганську. Працювала санітаркою-прибиральницею в центрі СНІДу. Мала великий будинок з усією технікою, утримувала невелике господарство і невеликий город.

Настрій. Рівний, нормальний, але переважає стан очікування. Чекає позитивних змін, не може конкретизувати яких, крім того що війна остаточно закінчиться.

«Не знаю чого жду, чого-то жду, может чтобы война закончилась»

Інформованість. Поінформованість середня, новини дивиться постійно, ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО ВПО ЦІКАВИТЬСЯ, БУЛА НА ТРЕНІНГАХ, ПРО СВОЇ ПРАВА, МОЖЛИВОСТІ Й ПЕРЕВАГИ МАЄ ПЕВНЕ УЯВЛЕННЯ, ХОЧА НЕ ЧІТКЕ. Дивиться ті ж канали, що і раніше. Любить шоу.

«Україну смотрю, СТБ, Интер, любим шоу с детьми. То же что и раньше смотрела»

Комунікації. Будинок орендує разом з сім'єю переселенців-пенсіонерів із Горлівки, ще спілкується з сусідами, волонтерами, допомагає їм на громадських засадах. Також постійно на зв'язку з рідними з Луганщини і чоловіком (по скайпу). *«Благодаря войне помирилась с бывшим мужем и теперь думаю, опять будем вместе. Я бы хотела, чтобы он приехал, но и боюсь этого, так как могут забрать в АТО. А тут бы ему работа была – он хороший электрик».* Ще потоваришувала з родиною колишніх наркоманів, ходять один до одного у гості. *«Я не цураюсь этих людей, я с такими работала, им надо давать шанс»*

Переїзд. Переїжджала зі знайомими. Просто купили квиток і поїхали. Не знали куди їхати. Багато міст було вже зайнято, переповнені, і їм запропонували Полтаву.

Спочатку жили в санаторії, потім у готелі, в одній кімнаті. Далі – почали знімати. Їм багато відмовляли через те, що вони – ВПО, як і багатьом іншим її знайомим. Нарешті зняли цей будинок, навпіл ще з сім'єю. Це зручно, але трохи не комфортно. Ірина хотіла б жити сама.

Реєстрація відбулася швидко і без особливої тяганини. Допомогу оформлювали довго, але зараз вже давно отримують.

Місцеві. Має стосунки з місцевими, сусідами, товаришує, місцеві допомагають, негативу немає і не було. Ділять будинок з місцевими навпіл, сварок не було, вони навіть допомагали.

Будинок, побутові умови. Будинок просторий, меблі 90-х., є килими. Ірина знімає три кімнати. Зручності у будинку і є на вулиці. Але господарі планують робити ремонт влітку, тому не знає чи довго житимуть тут. Дворище облаштоване, городу мало. Ірина вирощує зелену цибулю і розсаду в будинку. Опалення газове – дороге, тому оренда виходить дорога.

Матеріальне забезпечення. Живе лише за рахунок соцвиплат. Переселенські 2400, дитячі, а також пенсія по інвалідності у дитини.

Витрати. Всі витрати йдуть на їжу і за оренду + комунальні послуги (вода, світло, опалення). Раніше кошти витрачали на техніку, розваги для дітей.

Допомога. Громадська організація «Світло Надії», а також Червоний Хрест та інші організації, церква тощо. Вони сприяли реєстрації, оформленню допомоги. «Світло надії» поселило в готелі, допомагало одягом, продуктами. Також допомагав речами Червоний Хрест, місцеві люди. Раніше багато всі помагали, зараз набагато менше. Жінка сама зараз допомагає волонтерам і сумує за роботою.

Дозвілля. Товаришує тут із сусідами і родиною колишніх наркоманів (як колишній соцпрацівник, таких людей не цурається), діти ходили по запрошеннях в театр. Але зазвичай дозвілля – телевізор.

Працевлаштування. Декларує, що хоче працювати, ходила на тренінг перукарів, але влаштуватися поки не може, бо має малу дитину. Також знає, що працевлаштуватися складно з розповідями інших ВПО.

«Да я могла бы переквалифицироваться, если не вернемся, то я, наверное, так и сделаю, возможно, буду парикмахером»

Діти, освіта. Дітей прийняли в школу без проблем, допомогли зібратися до школи, внески в школі не платять. Діти адаптувалися швидко, проблем з навчанням немає, негативу не було. Дитина молодша в садок не ходить, сидить дома з мамою. Ані табори, ані туристичні пізнавальні поїздки дітям не пропонували.

Медицина, здоров'я. В сина хворі нирки. Тут, в Полтаві, вже двічі лягали на профілактику (треба раз на півроку), хвороба спадкова. Путівки пропонували, але вони їх не беруть, бо синові не підходять.

Виборче право. На цих виборах не голосували, хоча хотіли. Їм не дали цієї можливості.

Про перспективи, плани. Повернутися хоче, але поки не може, бо повинна отримувати гроші, а там і роботи немає. Знаходиться в стані очікування, *«щось повинно змінитися»*. Разом з тим сама не хоче нічого змінювати, хоча і говорить, що *«нам устали помогать, нам надо становиться, как все, не выделяться»*. Головний мотив повернення – перемир'я з колишнім чоловіком.

2.3.11. КЕЙС №11

ЛЬВІВСЬКА ОБЛ., С.БРЮХОВИЧІ, МАТИ-ОДИНАЧКА, САМОЗАНЯТА, ІНВАЛІД

Типаж: Декларована адаптантка з активними споживацькими нахилами

Самоідентифікація. Позиціонує себе переселенкою, намагається активно використовувати статус з метою адаптації.

Соціалізація, фактори: мала позитивний досвід підприємницької діяльності, який намагається використати зараз, є креативною, освіченою. Другий фактор успішної соціалізації – активно комунікує і вступає в кооперацію з іншими ВПО

Статус до переселення успішний приватний підприємець різного профілю діяльності (Макіївка) 45 років, фактично розлучена, виховує доньку, син знаходиться у Польщі, намагається адаптуватися там, отримав робочу візу (*«молодой, инициативный, хочет поработать»*). Колись разом із чоловіком (турок, тепер вже колишній чоловік – втік через неможливість знайти високооплачувану роботу: *«потыкался-побыкался по разных работах... иностранец за 2 тысячи, что нам предлагают, работать не будет, это вообще не деньги, даже на еду не хватит»*), мали будівельну компанію, працювали в Криму (там його побили сильно, грошей за роботу не заплатили). Потім відкрили біля Макіївки свою ферму (переважно птиця), справи ішли добре, хотіли розширюватись і робити щось типу ферми-парку, з осликами і «атракціонами».

Настрій. Декларовано настрій нерівний, дуже емоційний, стурбований, багато образ і комплексів, невпевненість у собі, неврівноваженість.

«Характер ухудшился».

«Львов культурный центр, но ходишь, как сомнамбула – чужой на этом празднике жизни».

Важко визначити, наскільки це не ситуативно-маніпулятивний, показний образ. Враховуючи місце поселення і виїзд родичів до Польщі є вірогідність прихованої високої мотивації до еміграції. Син (23 роки) в Польщі (вже оформив робочу візу), брат теж туди перебирається. Розповідала, що багато зараз втікають у Польщу і оформлюються як біженці, мають хороші соцвиплати. Також є «образа» на нерівні умови ВПО: мовляв, кримським легше – в них нерухомість навіть виросла в ціні її легко продати, щоб тут щось купити; а в Донецьку чи Макіївці – ніхто нічого не купить, і ціни впали. Також кримчанам нібито більше допомагали. Є туга за минулим (бізнес, дружня міжнародна сім'я – при згадуванні мрійливий погляд), роздратованість теперішнім (*«ходим-бродим, а чего бродим?»*) і туманне бачення майбутнього (хочеться власний бізнес і підняти рівень життя, але чи вдасться).

«Ну вот в таком возрасте, как я: допустим, молодой цветок взял и пересадил, он прижился, а уже такой который корни пустил, или дерево – вырви его и на другую почву попробуй – оно ж может и не прижиться. Может прижиться, а может и нет. Без ничего.»

Інформованість ВИСОКА, враховуючи освіченість, креативність, а також бажання використати переваги й можливості статусу. Є ТЕЛЕВІЗОР, ІНТЕРНЕТ, СПІЛКУЄТЬСЯ З ВПО ТА ВОЛОНТЕРАМИ В ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ.

«Я там подружилась с девушками и парнями из ООН. Подписано вроде уже – Польша дает 100 млн \$, чтоб каждой переселенческой семье выплатить по 5 тысяч. За эти деньги можно уже в деревушке купить какой-то домишко или полусарайчик, или участок. Это все после Нового года. Но дойдут ли до нас эти деньги – сомневаюсь, учитывая предыдущий опыт в нашей стране»

Комунікації. Спілкується з ВПО в своєму районі і більше у Львові. Там, на Донеччині, залишилась мама, яка приглядає за майном і фермою). З нею постійно в контакті. Мала вже тут, в Брюховичах, співмешканця (теж з Макіївки), але він сильно пиячив і при черговому буянні дочка викликала патрульну поліцію, його забрали.

Переїзд. Можливості підготуватися до переїзду не було. Не планували переїжджати нікуди взагалі.

«Мы в Седово сидели 2 недели... В Макеевке обстрелы градами были сильные... Чтoб ребёнка не травмировать, я ее вывезла. Банки закрыты, заняла деньги у знакомого и уехали в Седово пересидеть. Но тут и в Седово начались тоже обстрелы.»

Вночі побігли до автобуса на Маріуполь, побули 3 дні там; в неї спитали, чи є десь родичі, вона сказала, що є двоюрідний брат у Львові. От їм і купили квиток до Львова. Тиждень пожили в брата і звернулись в обласну службу соцзахисту. Їх розподілили в санаторій в Моршині, де 3 місяці безкоштовно жили; потім почали виділяти кошти на проживання і всіх виселили. Повернулась до Львова, але оскільки не могла більше винаймати там квартиру, переїхала в Брюховичі. Сина з собою з Макіївки не забирала – залишила спершу на фермі (він служив у військовій частині МВС, боялась, щоб в т.зв. ДНР не забрали; в час Майдану пішов у відпустку і так з неї не виходив, звільнився), потім він поїхав в Київ, пізніше Тетяна запропонувала йому поїхати в Польщу і здатись, як біженець (там йому купили квитки і дали 800\$ - *«забота о людях есть»*); її молодший брат поїхав до цього сина в Гданськ по робочій візі – електриком працювати (від нього пішла перед тим жінка з дитиною, бо вона прихильник Януковича, він спершу запив, полікувався і поїхав в Польщу)

Реєстрація. Первинна реєстрація пройшла в Львівській обласній службі соцзахисту через тиждень після приїзду до Львова. Неприємною несподіванкою була необхідність повторної реєстрації до жовтня 2015 року. Тетяна про це не знала і каже, що втратила гроші. Тому попередила свою знайому, яка планувала оновлювати реєстрацію вже в січні.

Місцеві. З місцевими спілкується мало, за потребою, бо різний рівень, різні потреби. Зауважила, що побоюється місцевих – сусідів і вахтерів: через собаку і борг за несплату оренди. Відчуває себе в їхньому середовищі некомфортно, тяжіє до Львова – міста більших можливостей і ресурсів.

Будинок, побутові умови. Живе зараз у гуртожитку в смт. Брюховичі (під Львовом) з дочкою (10 років) і маленькою собачкою (яку вона приховує, бо в гуртожитку з тваринами не можна; пошила для неї сумку спеціальну, в якій виносить її вигулювати; маму собачки вбило градами). Є невеличкий телевізор, нема холодильник, кухня спільна на блок (там якраз щось пригоріло, сморід страшний стояв). Щодо холодильника – намагалась купити на OLX, писала, що прийняла б і в подарунок, але запропоновані варіанти були їй занадто дорогі (від 800 грн).

Матеріальне забезпечення. Виплати: пенсія по інвалідності (2 група) і «переселенські». Відчуває брак коштів, разом з тим гроші отримані від продажу цуценят 2 500 «проїла».

Витрати. За оренду 2 кімнат в гуртожитку платить порядку 800 гривень на місяць. Грошей не вистачає – має борг за оплату житла і стоматологічні проблеми (тріснув міст) – каже або за кімнати платити, або піти до лікаря (не виключає варіант, що проситиме позичити гроші в сина). Шкодує, що не вистачає грошей на парфуми й косметику, бо вона ще хоче бути жінкою і влаштувати особисте життя. Каже, що виплати ВПО мали б бути «хоча б \$250», щоб зорганізуватись на місці.

Допомога. Джерела допомоги: протестантська церква («Політ надії» на Лемківській,3) і «Армія порятунку» (остання дуже допомагала в облаштуванні на новому місці плюс Тетяна і сама час від часу там волонтерить). Надіється, що може іноземні фонди вирішать проблему ВПО, бо держава не справляється. Щоб почувати себе нормально, необхідне житло. Каже, що проблеми ВПО вирішить в першу чергу житло – тоді вони зможуть думати, як жити далі. Декілька разів наводила приклад знайомих ВПО, які придбали 3-кімнатну квартиру в Львові й зараз нормально ведуть свій бізнес. Вважає, що в них все нормально якраз тому, що купили житло. Згадувала і про модульні будиночки. Хотіла б будувати «англійські котеджі» - порівняно дешеві та енергоефективні, з вбудованими меблями. *«Есть заброшенный жилой фонд, но ни Садовой, ни этот директор департамента соцзахысту ничего просто так не дают. Татары пытались-пытались, смету составили, а инвесторам откаты закатили...»* Ходить ще в «Крим SOS», «Кримська хвиля», «Жіночі перспективи».

Дозвілля. Шиє щось для себе і доньки (щоб було в чому ходити). Ходили в театр – на оперу, балет (Лебедине озеро, Кармен). Старається забити час так, щоб вільного не було, бо проводити його нема з ким – чоловік втік, співмешканця прогнали. Загрузка по максимуму. *«Интернет это не моего поколения, чтоб там время проводить; поговорю по скайпу, найду информацию».* Проводить багато часу в «Армії спасіння», спілкується з волонтерами та іншими ВПО, родичами та друзями.

Працевлаштування. Тут намагається розвивати власну справу – пошиття та ремонт одягу, штор. Частина речей із одягу, а також елементи побуту зроблені власноруч – прокоментувала *«голь на выдумки хитра»*. Має 2 швейні машинки і ноутбук – отримала невеличкий грант *(«минимальный такой грант, на 700\$ на пошив»*, ремонт одягу» від ГО «Жіночі перспективи»). Також намагалась відкрити кафе (разом із кримськими татарами). Наразі «вихлопу» від діяльності не бачить – локальний ринок за її оцінками дуже маленький, місцеві жителі неплатоспроможні, велика конкуренція. Пробувала влаштуватися на роботу, стояла на біржі. *«Предлагали работу дворником. Полторы тыщи. Сколько? Я лучше полежу. Если и дворником, то как в Польше или Германии».* Все, що запропонували, – прибирання. Її це обурює, бо вона була *«хорошим менеджером в будівельному бізнесі»*. При спробі працевлаштуватися наштовхується на 2 бар'єри: вік і походження – *«Донбас? Ні!»* Високоадаптивна, але каже, що внутрішні ресурси на стадії вичерпання – або поїде далі в Європу (має досвід роботи там, навіть в соціальних службах – Німеччина, Швейцарія), або повернеться назад в Макіївку (там залишилась мама, яка приглядає за майном і фермою). Зараз готує грантову заявку від протестантської церкви *«с одним парнем»* на розвиток власної справи, але поволі перестає вірити в успіх. Суть заявки: *«Небольшой сельскохозяйственный холдинг. Ну, просто дают гранды такие – 2500\$... сельское хозяйство на 2500\$ ... ну не сделаешь – земля нужна, техника нужна, посадочные материалы, животные».*

Діти, освіта. З 2000 по 2005: їздила спершу в Італію на заробітки, там не сподобалось (доглядати за старшими, там ти ніхто), потім поїхала в Швейцарію, оформилась як політичний біженець і отримала роботу на неповний робочий день – соціальним працівником; там познайомилась з чоловіком. Доньці 10 років, вчиться в 33 школі. Донька пішла в скаутську організацію, знайшла там багато друзів. Є проблеми в школі: інколи б'є дітей (переважно хлопців). Також відвідує балетну школу у Львові, серйозно займається танцями. Вона найвища в класі, «мішана кров» (батько – турок) скооперувалась з двома дівчатами, чиї батьки італійці; тримаються разом. Тетяні пропонували, щоб донька попрацювала з психологом. Та наразі відмовилась.

Медицина, здоров'я. Розповідала, що коли дочка влітку отруїлась (бо не мають холодильника), то в лікарні її прийняли і зробили всі процедури безкоштовно. Вона задоволена. Потребує стоматологічних послуг, але вони дорогі.

Виборче право. Казала, що не мали права голосувати.

Про перспективи. Зараз готує грантову заявку на розвиток власної справи, але поволі перестає вірити в успіх. Є висока ймовірність міграції.

2.3.12. КЕЙС №12 ЛЬВІВСЬКА ОБЛ., С. СТІЛКИ, ПЕНСІОНЕРКА

Типаж: Активна утриманка.

Самоідентифікація. Вважає себе постраждалою, розраховує на допомогу і активно її шукає. При тому, що про-європейсько і про-українськи орієнтована, чомусь виїхала з Сєверодонецька, якій ніколи не був окупованою територією, що не заважає їй шукати собі допомоги й маніпулювати статусом нарівні з ВПО реально втративши житло і ресурси від бойових дій. Є найстаршою сестрою із трьох: одна в Луганську, друга в Лисичанську – каже, що вони були ініціаторами того, щоб сестра переїхала: «хоч хтось».

«Мы обе, точнее все втроем, в такой опасной зоне находимся: одна уже потеряла квартиру в Луганске – невозможно продать, она не продается. Вывезти нажитый скраб, особенно технику невозможно. Чтобы ее совсем не отобрали, надо еще и проплачивать – а чем это делать, и как?»

Соціалізація, фактори: проукраїнська орієнтованість, родичі за кордоном. Є тенденції до еміграції, поки в активному пошуку кращих умов.

Статус до переселення. пенсіонер з Сєверодонецька, 65 років, колишній інженер конструкторського бюро. Виглядає явно молодше свого віку (десь на 55-60 максимум), акуратна і економна (завжди ходить за всіма вимикає світло і воду, витирає умивальники в спільному туалеті). Тип: я знаю свої права і буду їх добиватись. Інвалід із онкозахворюванням (шлунково-кишковий тракт)..

Настрій – скаржитися: *«пенсіонери нікому не потрібні, жаль за втраченою квартирою, яку отримала заслужено за наполегливу працю»*. Дуже привітна, раділа, що є з ким поговорити; спілкувалась переважно українською, дуже рідко переходила на російську. Періодично плакала. Також подив, як до такого допустили і спецслужби не зупинили – цілеспрямована русифікація регіону відбувалась роками, висновки по Криму зроблені не були.

Інформованість. Дуже низька, що дещо дисонує з усвідомленням своїх прав і бажанням вимагати належне. Іноді ходить в гості подивитись тижневі підсумки; газет не читає, новин по ВПО фактично не отримує.

Комунікації. Контакти підтримує в більшості з тими, хто лишився на Луганщині (сестра, однокласник – такий же як вона, золотий медаліст, одногрупники). Говорить про Сєверодонецьк в теперішньому часі. З теперішніми мешканцями гуртожитку не

дружить, каже, що вони із тих, що покликали війну в дім і втекли, і що там таких багато. Постійно стишувала голос, коли було чути, що хтось іде по коридорі. Також їй було незручно про це говорити (типу, «не зрозумійте мене неправильно»), але стверджує, що ці сусіди спеціально народжують дітей, щоб тягнути гроші з держави, а працювати не хочуть (за час перебування декілька жінок завагітніли і народили). Казала, що декого будуть виселяти за погану поведінку і правильно зроблять. Має теплі спогади про попередніх сусідів – жінку з Маріуполя, яка виїжджаючи залишила їй значну частину речей – посуд, електрочайник.

Переїзд. Траєкторія та географія переселення масштабна: Сєвєродонецьк – Харків (проміжний пункт, там волонтери спрямували в Київ) – Київ (МНС і реєстрація) – Ужгород (реєстрація і рекомендація житла) – Берегово (жила безкоштовно в санаторії, поки в них була можливість розміщення) – Буськ (щось типу геріатричного центру)

Реєстрація. Всюди, куди переїжджала, реєструвалась.

Місцеві. З місцевими нормальні стосунки, але іноді спостерігає негатив через свій статус, як ревність через розподіл ресурсів (писала заяву на отримання земельної ділянки). Подружилась із місцевою мешканкою, яка родом із Луганщини (найбільше їй довіряє) – настільки, що коли та поїхала на тривалий термін, ця жінка залишила їй ключі від будинку – час від часу поливати квіти, провітрювати, стежити, чи все на місці. Цікавий момент – їй не пропонували на той час переїхати в будинок, і вона сама не просилась.

Будинок, побутові умови. Умови задовільні. Гуртожиток 2-поверховий (на першому поверсі є буфет-їдальня) у порівняно хорошому стані. Зараз живе одна у кімнаті (там 4 чи 5 ліжок), телевізора й холодильника нема (є ще одна кімната напроти – дуже холодна, її використовують як холодильник). По кімнаті складно сказати, що там хтось живе – мінімум особистих речей, схоже на готельний номер, в який щойно вселились. Туалет на поверсі, чистий. Туалет - діти (яких там багато) і ніколи не спускають воду, туалет забивається. В кабінці був папір (по типу Рута) але респондент завжди бере свій, дешевший. Умивальників 5, на кожному є декілька упаковок рідкого мила для рук, чистячі засоби для посуду.

Матеріальне забезпечення. Зараз її 2 рахунки в Ощадбанку звели в один (пенсія + «переселенські») – каже, що це незручно, бо так вона не знає, що і звідки отримує.

Витрати. Харчування, оплата комунальних послуг за квартиру.

Допомога. Допомогу отримувала, може не систематично, але ніколи не відмовлялась. Має багато нарікань щодо розподілення допомоги, фіксує зловживання, вказує за споживацтво і використання не за призначенням, а також нерівномірний розподіл. У цьому відчувається образа через те, що вона сама не доотримала не виправданий розрахунок на більшу допомогу. Все оцінює критично, втручається, якщо спостерігає несправедливість. *Каже, що має бути порядок, бо цим зловживають – і ВПО, і чиновники, які розподіляють гуманітарку і навіть деякі волонтери. Розповідала, що в с.Турка дуже хороші волонтери і соцслужби і справедливо розподіляють гуманітарну допомогу, а от місцеві ні, і її вже не дуже люблять за те, що вона хоче, щоб було правильно.* Подзвонили їй якось, мовляв – прийдіть візьміть гуманітарну допомогу. За отримання допомоги вона розписалась, коли відкрила вдома пакет, то «краще б не брала б» - там були чоботи з дірявою підошвою, наприклад. «А вони ж за це звітують!». Ще щодо допомоги: каже, що про пенсіонерів всі забули; найбільше допомагають дітям - подарунки на Миколая тощо (це є «годівницею» для утриманців). У день інтерв'ю повторно ходила в сільраду писати заяву на виділення земельної ділянки, повернулась засмученою, бо каже, що таку новину сприйняли негативно, ніби вона чієсь відбирає, *«а це ж все наше, значить і моє».* *Державна організація допомоги: вважає, що не можна було вішати все на соцслужбу, бо вона і так перегружена опікою про незахищені верстви населення.* Про закордонні фонди: є випадки відмивання коштів. Дізналась про грантові програми (Данія), подзвонила за номером, з неї посміялись. Коли її зарекрутували на проект, мала підозру, що тут щось не чисто: є негативний досвід по проекту «Кримська хвиля» – тоді склали список потреб, і нічим це не закінчилось.

Дозвілля. Кросворди, недалекі поїздки в найближчі населені пункти, розмови з родичами, близькими друзями, комунікація з місцевою владою та волонтерами, сусідами, догляд за чужим будинком, похід на ринок.

Працевлаштування. Живе на пенсію, працювати не планує і не шукала, хоча вірогідно могла б, враховуючи активність і мотив переїзду до селища «дають порожні будинки які можна привести в порядок». У селі особливо роботи і для місцевих нема насправді; роботу і не шукає, бо *«яку я можу мати роботу в моєму віці і стані здоров'я?».* На пенсії вже декілька років, ще трохи працювала після цього, але за станом здоров'я припинила. *«Якби я знайшла роботу цікаву, за моїм менталітетом, на мій вік, на мої сили – я б із задоволенням ходила б на роботу – спілкуватися з людьми, приносити комусь користь, мати додаткову копійчку. Я роботи ніколи не цуралась. Зараз такі питання мене дістають, я скажу відверто».*

Діти, освіта. Дітей не має, переїхала сама. Освіта технічна, інженер. Золота медаль у школі

Медицина, здоров'я. Має групу інвалідності з онкозахворювання. За час перебування мала проблеми зі здоров'ям (серце) – в лікарню поклали безкоштовно, лиш деякі ліки

треба було докупити самій. Також їй потрібне оздоровлення, але незважаючи на статус ВПО з отриманням путівки проблеми. Коли була в Буську, то стояла на черзі в санаторій. Лиш переїхала в с. Стрілки – їй подзвонили, щоб забрала путівку, Коли дізнались, що Валентина Михайлівна «вже не їхня», то путівку передали далі по черзі, а їй довелось знову ставати в чергу. Це дуже образило. Далі – краще – запропонували їй щось в Херсонській області, хоча їй треба в Моршин, Трускавець, Східницю – це ж і ближче. Припускає, *що їй дали те, куди ніхто їхати не хоче. Також каже, що в ці санаторії випускають путівки «своїм».*

Виборче право. У 2014 році не голосувала, бо перебувала у родичів в Німеччині. В 2015 році не мала бажання голосувати, та й далеко їхати. Не відчувалось, що це було для неї чимось важливим, але сказала, що вже постфактум при поверненні з Німеччини дізналась, що *«вибрали не того президента і не тих депутатів»*

Про перспективи. Жаліється, невдоволена, багато підозр, критики і вимог, що є і віковими особливостями, переїхала з Северодонецька. Хотіла б тут облаштуватися, отримати землю. Ймовірно розглядає і варіант міграції (бо досі непевна що правильно зробила, що не переїхала до Польщі). Поки нудьгує, сумує, жаліється, чомусь не розглядає варіант повернення на відміну від більшості своїх ровесників ВПО, з цього можна зробити висновок, що багато приховує, не розповідає, ймовірно розраховує ще отримати дивіденди з свого статусу.

Дякуємо за увагу!

